

Politická perzekuce: Občané z Liberecka v systému táborů nucených prací v roce 1949

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obory:

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Šárka Šimůnková

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Zadání bakalářské práce

Politická perzekuce: Občané z Liberecka v systému táborů nucených prací v roce 1949

Jméno a příjmení: Šárka Šimůnková
Osobní číslo: P18000453
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: 2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cílem této práce je podat komplexní obraz občanů z Liberecka v systému táborů nucených prací v roce 1949, a to na základě archivních materiálů ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích a odborné literatury. Teoretické poznatky budou doloženy na osudech konkrétních osob z Liberecka.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

Archivní prameny:

Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468–477

Literatura:

BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, 221 s. ISBN 978-80-86621-31-9

BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014, 254 s. ISBN 978-80-200-2328-5

BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, 199 s. ISBN 80-901431-0-5

BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, 285 s. ISBN 80-902075-4-5

MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst. ISBN 978-80-7422-484-3

PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia, 2019, 310 s. ISBN 978-80-200-2977-5

PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 404 s. ISBN 978-80-7422-590-1

STANĚK, Tomáš. *Tábory v Českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, 263 s. ISBN 80-902075-3-7

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce: 29. dubna 2022
Předpokládaný termín odevzdání: 14. července 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 29. dubna 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

11. července 2022

Šárka Šimůnková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D. za odborné vedení mé práce, trpělivost, čas a cenné rady. Bez její pomoci by tato práce nemohla vzniknout. Mé další poděkování patří mé rodině, blízkým přátelům a kolegům za trpělivost a podporu.

Anotace

Ke konci února roku 1948 převzala moc v Československu komunistická strana, jejíž filozofie byla založena na ideji beztřídní společnosti a na kolektivizaci. Její vizí bylo potlačit myšlenky kapitalismu ve prospěch ideologie marxismu-leninismu.

Proti nepohodlným občanům bylo vytvořeno několik perzekučních nástrojů, na základě kterých měli být dotyční omezováni ve svých právech. Jedním z těchto nástrojů byly tábory nucených prací, do kterých se občané zařazovali za účelem převýchovy, která měla přetvořit individuálního jedince v ideální celospolečenský obraz osoby budující socialistický stát.

Tato práce se věnuje především lidem z Liberecka, již byli do táborů nucených prací internováni v roce 1949. S pomocí archivních materiálů ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích a odborné literatury vznikl komplexní obraz TNP a jejich vlivu na osoby žijící na Liberecku v roce 1949.

Klíčová slova: komunistický režim, tábory nucené práce, rok 1949, Liberecko

Annotation

At the end of February 1948, the Communist Party seized power in Czechoslovakia and demanded total devotion of the entire society. Several means of persecution were created against inconvenient citizens with the purpose to restrict their rights and, in some cases, completely ruin their existence. An example worth mentioning are the forced labor camps that were meant to reform said citizens.

This thesis primarily focuses on individuals from the Liberec Region who were sent to forced labor camps. With the help of archived material from the regional archive in Litoměřice and scientific literature, a comprehensive image of the forced labor camps and their impact on the inhabitants of the Liberec Region in 1949 has been created.

Key words: communist regime, forced labor camps, 1949, the Liberec Region

Obsah

Seznam použitých zkratk	10
Úvod	11
1. Kritika pramenů a literatury	13
1. 1. Prameny	13
1. 2. Literatura	13
2. Tábory nucené práce	16
2. 1. 1. Legislativní zakotvení	19
2. 1. 2. Úloha TNP v systému komunistických nápravných zařízení	25
2. 2. Správa TNP	28
2. 3. Chovanci TNP	32
2. 3. 1. Důvody pro zařazení do TNP	32
2. 3. 2. Život a podmínky v TNP	37
2. 3. 3. Likvidace a zrušení TNP	41
3. Občané z Liberecka v systému táborů nucené práce	42
3. 1. Nejobsazovanější tábory	47
3. 1. 1. TNP Všebořice	49
3. 1. 2. TNP Lešany	50
3. 1. 3. TNP Stárkov	51
3. 2. Nejčastější důvody pro zařazení do TNP obyvatel z Liberecka	54
3. 3. Zastoupení mužů a žen	58
3. 4. Žádosti o propuštění	59
3. 5. Vyhovění/zamítnutí žádosti	64
3. 6. Útěky	67
3. 7. Rehabilitace	72
Závěr	76
Seznam tabulek	81
Seznam obrázků	81
Seznam grafů	81
Seznam příloh	85

Seznam použitých zkratk

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

č. – číslo

čsl. – československý

JNV OV NB – jednotný národní výbor okresní velitelství národní bezpečnosti

Kčs. – koruna československá

KNV – krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti

MV – Ministerstvo vnitra

např. – například

ONV – okresní národní výbor

ONV OV NB – okresní národní výbor okresní velitelství národní bezpečnosti

OSS – oblastní sběrné středisko

PTP – pomocné technické prapory

TPT – trestní pracovní tábor

T. G. Masaryk – Tomáš Garrigue Masaryk

TNP – tábory nucené práce

Sb. – sbírka zákonů

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SNB – Sbor národní bezpečnosti

StB – státní bezpečnost

USA – Spojené státy americké

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Úvod

Komunistická strana Československa po Vítězném únoru 1948 definitivně převzala monopol moci v zemi. S ustanovením jednostranné vlády nastala v Československu řada změn, jež zasáhly do různých odvětví společenského života. Vedoucí pozice byly obsazeny loajálními a prokomunisticky smýšlejícími osobami. Justiční aparát fungoval rovněž v područí vládnoucí strany. Vedoucí funkcionáři KSČ vyžadovali poslušnost a loajalitu k nově vzniklému režimu, proti reálným i potenciálním odpůrcům zavedli nekompromisní a přísná opatření.

Občané Československa se stávali po vzoru Sovětského svazu obětmi nelidského pronásledování ze strany KSČ. Politická perzekuce probíhala soudní i mimosoudní cestou proti konkrétním skupinám (církve, kulaci, příslušníci jiných politických stran) i proti jednotlivcům. Docházelo k nuceným odchodům ze zaměstnání či škol. Občané byli často vystavováni psychickému nátlaku, pronásledovala je StB. Docházelo k policejnímu a úřednímu šikanování, odebírání majetku a přikazování místa pobytu. V říjnu 1948 zavedla vládnoucí strana v platnost nový zákon o táborech nucené práce. Toto usnesení mělo dle oficiálního znění vést nepracující osoby a osoby ohrožující výstavbu státu k práci jako občanské povinnosti, jejich pracovní schopnosti měly být využity ve prospěch státu. Ve skutečnosti se na základě širokého vymezení zákona mohl do táborů nucené práce dostat téměř každý, kdo nevyhovoval KSČ.

Tato bakalářská práce se zabývá tábory nucených prací a občany z Liberecka, již do nich byli navrženi či skutečně zařazeni. Konkrétně se jedná o případy z roku 1949. Cílem této práce je podat ucelený pohled na systém fungování táborů nucených prací, představit obecné informace týkající se TNP, propojit obecná fakta s konkrétními příklady a doložit tvrzení na určitých případech z Liberecka.

Nejdříve budou v práci obecně představeny události, jež předcházely vzniku táborů nucených prací v Československu. Dále bude nastíněna problematika jejich vzniku, umístění, obsazení apod. Bude představen komplexní obraz TNP, v jedné části se čtenář seznámí se zákony, na základě kterých byli lidé zařazováni do tábora. Čtenář se seznámí s jejich zněním, dozví se také o jejich obsahu, kvůli kterému byly zbaveny občanských a lidských práv osoby, jež nesouhlasily s tehdejšími režimem. V další kapitole bude představena úloha táborů nucených prací v systému komunistických nápravných zařízení. Důležitou částí práce bude také správa TNP, kromě institucí, jež rozhodovaly o zařazení do táborů, vyřízení žádostí a odvolání, zde bude charakterizováno i velitelství tábora a ostraha. V kapitole důvody pro zařazení budou prezentovány ty nejčastější, se kterými se navrženi do táborů mohli setkat, také se zde objevují skupiny, jež byly pro komunistický režim nespolehlivé, ba dokonce nebezpečné pro budování socialistického režimu. Život a podmínky v táboře jsou neopomenutelnou součástí pro celkové vykreslení táborů nucených prací, proto zde budou představeny poměry v TNP se všemi jejich úskalími. Obecná část týkající se táborů nucených prací je zakončena kapitolou o likvidaci a zrušení jednotlivých táborů v důsledku nedostatečné obsazenosti a nesplnění vytyčených mantinelů z roku 1948.

Hlavní část práce se zaměřuje na osoby z Liberecka, jež byly zařazeny do táborů nucených prací roku 1949. Zpočátku je nastíněna obecná charakteristika Liberecka a jeho obyvatel po komunistickém převratu a převzetí moci v Československu komunisty. Dále jsou zmíněny nejčastěji obsazované tábory, k nimž se vždy vztahuje konkrétní příběh člověka z Liberecka. Představeny jsou také hlavní důvody pro zařazení osob do táborů nucených prací. Z archivních materiálů ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích byla provedena statistická analýza v několika oblastech. Prvotně byl zjištěn počet osob z Liberecka navržených a skutečně zařazených do TNP roku 1949, daná čísla jsou orientační, jelikož se u některých osob tyto informace nedochovaly. Dále se práce zaměřuje na obsazenost mužů a žen v jednotlivých táborech nucených prací, na zákazy pobytu v pohraničí, u nichž se z velké části nedochovaly jejich závěry, či na zastoupení mužské a ženské části populace v táborech. Byl proveden výzkum jednotlivých žádostí o propuštění a sepsán jejich výsledek (vyhovění/zamítnutí) i s odůvodněním. Opomenuty nesmí být ani útky z táborů, jejichž závěry byly opět na základě důkladného zkoumání z archivních materiálů vyvozeny. V poslední kapitole je zmíněna problematika rehabilitace, o kterou se někteří marně snažili, jiní byli úspěšně očištěni. Jizvy na duši, ztracený čas a ztrátu identity však nedokázaly vrátit ani rehabilitace.

1. Kritika pramenů a literatury

1. 1. Prameny

Hlavním zdrojem informací pro tuto bakalářskou práci se staly archivní prameny s názvem Tábory nucených prací na Liberecku v letech 1949–1955. Jedná se o fond KNV Liberec uložený ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích. Spisy byly abecedně seřazeny do 10 kartonů s čísly 468–477. Tento zdroj obsahoval velké množství jednotlivých spisů, každý z nich poté zahrnoval odlišné počty informací k reálnému či potenciálnímu odpůrci. Jednalo se o návrhy pro zařazení do táborů nucené práce, samotné výměry, žádosti o propuštění či zkrácení doby pobytu, postoj komisí k těmto žádostem, záznamy od velitelů tábora o chování internovaných, záznamy o útěcích a jejich výsledky, propouštěcí zprávy. Ojedinele se objevily i spisy o rehabilitacích z pozdějších let, tyto informace napomohly ke zrekonstruování celého případu. Výslednou analýzu ovlivnil počet informací k jednotlivým osobám. Čím více dat bylo k dispozici, tím lépe se daný případ charakterizoval.

Je třeba podotknout, že nejcennější a nejzajímavější byly autentické ručně psané řádky od zařazených osob a jejich příbuzných. Nejčastěji se jednalo o žádosti o propuštění, které navíc byly zasílány opakovaně, což svědčilo o tom, že se internovaní s pobytem v táboře a odloučením od rodiny nehodlali smířit. Některé spisy však obsahovaly pouze zlomek ze všech výše vyjmenovaných listin, což značně ztěžovalo výzkum a následnou analýzu. Jednalo se o spisy z roku 1949, je tedy zřejmé, že se některé části nemohly dochovat. Zajímavostí rovněž byly nepřesnosti, které v průběhu práce byly objeveny. Nejčastěji se jednalo o překlepy, chybná data narození či chybná jména. Tyto nedostatky následně ztěžovaly administrativu a komunikaci mezi správou TNP a vedoucími funkcionáři. Zároveň to dokládalo fakt, že tehdejší spravování táborů nucených prací nemělo vše pod kontrolou, vedení občasně nemělo přehled o tom, v jakém táboře se dotyčný nacházel apod.

Závěrem je důležité připomenout, že materiály v archivu byly psány komunistickými funkcionáři, tudíž jednotlivá tvrzení musí být brána s rezervou. Přestože tyto prameny obsahují nejrůznější nedostatky, byly tím nejpodstatnějším, co ke vzniku této práce přispělo.

1. 2. Literatura

Pro vznik této práce bylo potřeba využít rovněž velké množství odborné literatury, ze které byly čerpány především obecné informace o komunistickém režimu a táborech nucených prací. K charakteristice perzekučního systému a mechanismu komunistického režimu bylo použito knihy Karla Kaplana a Pavla Palečka – *Komunistický režim a politické procesy v Československu*.¹ Další kniha

---

¹ KAPLAN, Karel a Pavel Paleček. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, 253 s. ISBN 80-85947-75-7

od Karla Kaplana – *Poslední rok prezidenta*² sloužila k představení atmosféry před vítězným únorem roku 1948, ale i k vykreslení událostí následujících po převzetí moci komunisty. Dalšími významnými publikacemi, které se staly důležitým zdrojem pro následující práci, byly – *Tábory nucené práce v ČSR v letech 1948–1954*³ od Mečislava Boráka a Dušana Janáka, *Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954*⁴ od Karla Kaplana, v níž byly představeny obecné informace o TNP, ale také pasáže o vzniku zákona, vnitřním režimu tábora či o pracovních podmínkách. Autorům se zde podařilo shrnout stěžejní fakta a ucelit čtenáři pohled na problematiku táborů nucené práce. Tematikou táborů nucené práce se zabýval ve svých publikacích František Bártík – *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*⁵ a *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech*.⁶ Napsal také knihu, ve které se věnoval táboru Vojna – *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*.⁷ Bártík ve svém díle přecházel od obecného ke konkrétnímu, své teoretické poznatky aplikoval na jednotlivé tábory (především na tábory při uranových dolech), což čtenáři umožnilo získat ucelenější náhled na TNP. Inspirací bylo dílo Tomáše Staňka – *Tábory v českých zemích v letech 1945–1948*.⁸ O jednotlivých táborech nucené práce psal Jiří Padevět ve svém díle – *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*.⁹ Přínos jeho práce spočívá především v syntéze výzkumných dat týkajících se táborů nucených prací. Nesmím opomenout ani knihu Dušana Janáka – *Kapitoly o československém vězeňství v letech 1945–1955*¹⁰ a dvě publikace Prokopa Tomka – *Československý uran 1945–1989*¹¹, ve které byla

---

² KAPLAN, Karel. *Poslední rok prezidenta: Edvard Beneš v roce 1948*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, 174 s. ISBN 80-85270-18-8

³ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, 285 s. ISBN 80-902075-4-5

⁴ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, 199 s. ISBN 80-901431-0-5

⁵ BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014, 254 s. ISBN 978-80-200-2328-5

⁶ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, 221 s. ISBN 978-80-86621-31-9

⁷ BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008, 187 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-938-6

⁸ STANĚK, Tomáš. *Tábory v Českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, 263 s. ISBN 80-902075-3-7

⁹ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*. Praha: Academia, 2019, 310 s. ISBN 978-80-200-2977-5

¹⁰ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945–1955*, Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, 253 s. ISBN 80-86224-34-1

¹¹ TOMEK, Prokop. *Československý uran 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 1999, 76 s.

přiblížena situace mezi Sovětským svazem a Československem a *Dvě studie o československém vězeňství v letech 1949–1989*.¹² Ke konkrétní problematice bylo využito dalších odborných děl, k Liberecku bylo čerpáno z knihy *Liberec*¹³ od Miloslavy Melanové a kolektivu autorů. Konkrétně se jednalo o kapitolu s názvem Únor 1948 a padesátá léta 20. století od Kateřiny Portmann. Problematika romského etnika byla opřena o knihu Niny Pavelčíkové – *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*.¹⁴ Složitá otázka na téma přechodu za hranice v době komunistické vlády byla osvětlena s oporou textu historika Jana Rychlíka – *Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století*.¹⁵

Výše zmíněné publikace patřily k těm stěžejním, bylo čerpáno však i z dalších knih a internetových zdrojů, což rovněž přispělo k ucelenému obrazu na vybranou problematiku TNP. Velice přínosná byla kniha Kláry Pinerové – *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*,¹⁶ jelikož se zde zajímala především o psychiku internovaných, dále o vliv režimu a pobytu v táborech na budoucí život jednotlivců, což vzbuzovalo a neustále vzbuzuje velké emoce a neodmyslitelně to patří k negativním stránkám táborů a komunistického režimu.

Problematika táborů nucené práce je zpracována v několika publikacích, na základě kterých je možné podat jejich ucelený obraz. Stále však chybí spousta materiálů a faktů k táborům nucené práce, jejich přesného chodu, doby fungování apod. I tyto údaje se v jednotlivých odborných publikacích lišily. Kompletní seznam pramenů a literatury je uveden na konci bakalářské práce.

---

¹² TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001, 86 s. ISBN 80-902885-0-2

¹³ MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst. ISBN 978-80-7422-484-3

¹⁴ PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, 183 s.

¹⁵ RYCHLÍK, Jan: *Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století*. In: *Securitas imperii*. Roč. 29, 2016, č. 2

¹⁶ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 404 s. ISBN 978-80-7422-590-1

2. Tábory nucené práce

Zavedení táborů nucených prací v Československu bylo spjato s komunistickým mocenským převratem v únoru 1948. Nástup nové vlády znamenal pro všechny státy v područí Sovětského svazu rozsáhlé změny v oblasti mocenské, politické, kulturní, ekonomické a sociální.¹⁷ Přeměna z demokratického státu, jímž Československo do té doby bylo, na stát založený na teorii o třídním boji a nenávisti zasáhla všechny občany republiky. Oficiální ideologií se stal marxismus-leninismus. K postupnému přebírání moci komunisty docházelo již v době tzv. třetí republiky.

Jiří Bílek uváděl o komunistickém režimu následující: „*Bylo pro něj charakteristické převzetí stalinského modelu socialismu a podřízení národních zájmů Československa potřebám sovětské mocenské politiky. K tomu potřebovala KSČ ovládnout celou společnost a podřídit ji svým zájmům. Jednou z cest k dosažení tohoto cíle byla likvidace skutečné i potenciální opozice.*“¹⁸ Ze strany komunistů docházelo k diskriminaci, snažili se o likvidaci nepohodlných, probíhaly mimosoudní represe, dále tzv. provokační akce. To vše vyvrcholilo v únoru 1948, kdy byly postupně potlačovány demokratické prvorepublikové hodnoty. Karel Kaplan ve svém díle uvedl: „*Ti, kdo se ideologickému nátlaku nepodřizovali a odporovali mu, se stali obětí perzekuce. Stejně dopadli ti, kteří porušovali monopol na pravdu komunistické moci a nesouhlasili s jejími rozhodnutími a opatřeními.*“¹⁹ Již v únoru 1948 se rozběhly policejní čistky, které byly prováděny komunistickými úředníky prostřednictvím akčních výborů Národní fronty. Na základě těchto mimosoudních represí přicházeli lidé o práci, byli vylučováni ze studií, docházelo k násilnému vystěhování apod.²⁰

Obyvatelé se svým postojem dělili do tří základních skupin, první z nich přijali převrat pozitivně. Pod velkou tíhou propagandy uvítali novou vládu a nový životní styl. Druhá skupina byla ochotna přijmout tuto změnu, považovala ji za součást svého života, který se vyvíjí určitým směrem. Existovali však také lidé, kteří s politickým programem komunistů nesouhlasili, svůj odpor dávali na odív a snažili se o návrat k dřívějším svobodným hodnotám.²¹

---

¹⁷ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 18

¹⁸ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 7

¹⁹ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 19

²⁰ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 7

²¹ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 19

Funkcionáři KSČ se po Vítězném únoru potřebovali těchto nepohodlných a z jejich pohledu nebezpečných lidí zbavit, zamezit jejich snaze o zdiskreditování nově zvolené vlády a zabránit tomu, aby se „kontrarevoluční“ myšlenky šířily mezi další obyvatele. Jejich hlavním cílem bylo mít všechno a všechny pod kontrolou a vyvarovat se tak případným nepokojům. To, jak se chovali k občanům, záleželo na mnoha faktorech, např. původu, majetkovém zázemí, politické agitaci, víře či na postavení k pracovní morálce. Ideální občan tehdejšího socialistického státu musel být především loajální vůči komunistickému režimu.²²

Jako perzekuční nástroj proti potenciálnímu nebezpečí byly založeny v říjnu 1948 tábory nucených prací. S nápravnými zařízeními podobného typu se odpůrci režimu setkávali již v historii. Za nacistické okupace byly zřizovány kromě koncentračních a vyhlazovacích táborů také tábory výchovné, pracovní a kárné, v nichž mělo dojít k ukáznění a převýchově tzv. odpíračů práce.²³ Další tábory, konkrétně sběrné, internační a pracovní, byly na československém území zřízeny pro Němce, kteří v nich čekali po 2. světové válce na odsun. Nastala otázka, jak by nově vzniklé tábory měly fungovat. Ministr vnitra Nosek prohlásil, že vhodné by bylo orientovat se v tomto ohledu na Sovětský svaz. Mělo se jednat o tytéž pracovní výchovné tábory jako v SSSR, které fungovaly již v letech 1918–1924.²⁴ Konkrétně vznikly na území Československa tábory, do kterých byly posílány osoby, jež neodpovídaly ideálnímu obrazu vzorného, pracovitého a loajálního člověka smýšlejícího a konajícího ve prospěch KSČ. Internovaní zde museli pracovat za minimální mzdu v potřebných odvětvích a podstupovat osvětovou výchovu. Byla dána přísná pravidla, na jejich dodržování závisely výhody či tresty zařazených osob. Délka jejich izolace od standardního života byla vymezena výměrem KNV. Proti výměrům se mohla podávat odvolání a žádosti o propuštění.

Vzniku TNP předcházelo několik událostí, které probíhaly od převzetí moci komunisty ve státě a od zvolení Klementa Gottwalda prezidentem republiky. Část občanů byla nespokojena s novou vládou a s jejími praktikami. Poukazovali na velké hospodářské a zásobovací obtíže, jež vznikly důsledkem druhé světové války, a stále nebyly vyřešeny. Dále na neutěšenou situaci v závodech a na nestálost nižších funkcionářů KSČ. Svou nespokojenost a deziluzi projevovali demonstracemi a vystoupeními proti režimu při sokolských cvičeních, jež probíhaly v letních měsících.²⁵ V celkovém poměru občanů

---

²² KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 23

²³ Tábory – okolnosti. Nucená práce 1939–1945. *Zwangsarbeit 1939–1945. Erinnerungen und Geschichte: Startseite* [online]

Dostupné z: <https://www.zwangsarbeit-archiv.de/cs/zwangsarbeit/erfahrungen/lager/index.html>

²⁴ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945-1955*, Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, s. 120–121

²⁵ BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014, s. 54

proti nově zvolené vládě protestoval pouhý zlomek obyvatelstva. Vyvrcholení občanského nesouhlasu představovaly nepokoje při pohřbu druhého československého prezidenta Edvarda Beneše.²⁶

Komunistická strana Československa využila této situace k vytvoření nových zákonů, jež zcela omezily životy neloajálních a nepřizpůsobivých obyvatel k vládnoucí straně. Tehdejší generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský označil chování iniciátorů protestů jako pokus o puč a o tzv. antiúnor.²⁷ Je potřeba zmínit, že se stále jednalo o malé množství lidí, oproti skupině osob, jež tehdejší režim oslavovaly.

Na jednom z prvních táborů, jež vznikl v oblasti uranových dolů na Jáchymovsku, Jáchymov – Vykmánov, je patrný úmysl komunistických funkcionářů internovat nepřátele na jedno místo, kde budou pod dohledem a zároveň levnou pracovní silou, která byla zvláště v této oblasti potřebná: „*Plány na jeho založení se objevily na sklonku léta 1948, kdy se také uvažovalo kam internovat nepřátele tehdy nastupujícího režimu.*“ V září 1948 padlo rozhodnutí na Vykmánov, kam se mělo umístit až 1000 osob.²⁸ Mečislav Borák s odkazem na Karla Kaplana uvádí, že se v případě Vykmánova s největší pravděpodobností nejednalo o TNP, ale o vězeňský tábor (trestní pracovní tábor – TPT).²⁹

V říjnu 1948 vyšel v platnost zákon č. 247/48 Sb. o táborech nucené práce, podle kterého byli internováni často nevinní lidé, kteří nesouhlasili s tehdejším režimem, do táborů s otřesnými podmínkami. TNP byly zřízeny ministerstvem vnitra jako nápravné zařízení, které sloužilo jako nástroj perzekuce proti odpůrcům socialistické republiky. Staly se zdrojem levné pracovní síly pro podniky. Prostřednictvím TNP komunisté omezovali lidská a občanská práva, jednalo se tedy o jednu z mnoha forem pronásledování, kterou tehdejší vládnoucí strana využívala. Řečeno slovy K. Kaplana a P. Palečka: „*Nezákonost a perzekuce měly základ v oficiální politice: v usnesení ÚV KSČ a vlády, ve vnitřních více či méně důvěrných směrnících komunistických orgánů a jejich aparátu a někdy i v zákonech.*“³⁰

Do tábora mohly být posílány osoby ve věku od 18 do 60 let na dobu od 3 měsíců do 2 let, podmínkou byla tělesná i duševní způsobilost.³¹ Osazenstvo, jež bylo do tábora zahrnováno, bylo velmi pestré. Sešli se zde politici, umělci, vojáci, statkáři, zemědělci, kněží a další osoby, jež dle vládnoucích

---

²⁶ KAPLAN, Karel. *Poslední rok prezidenta: Edvard Beneš v roce 1948*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 10

²⁷ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Táborů nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 79

²⁸ BÁRTÍK, František. *Táborů nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 144

²⁹ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Táborů nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 162

³⁰ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 25

³¹ § 2 zákona č. 247/48 Sb. o táborech nucené práce

strany ohrožovaly státní zřízení.³² Oficiálně měli být do táborů posíláni lidé, kteří neměli řádný pracovní poměr, ohrožovali výstavbu státu nebo hospodářský život.³³ Z čerpaných materiálů však bylo zjištěno, že se tyto formulace stávaly často zástěrkou pro perzekuci politických odpůrců. Zařazování do táborů nucených prací se nevyhnulo ani občanům z Liberecka. Po zařazení do tábora byli chovanci³⁴ nasazeni na určité pracoviště, kromě nucené práce v táboře podstupovali osvětu, na základě které měli být převychováni v duchu komunistického režimu. Od jiných nápravných zařízení se tábory lišily tím, že dotyčné osoby nebyly souzeny řádným soudem, o jejich poslání do TNP rozhodovala komise pro zařazování osob do táborů nucené práce při KNV. Tábory nucené práce plnily svou funkci v letech 1949–1954.³⁵

Postupem času docházelo k zániku jednotlivých TNP, jelikož nebyly využívány do takové míry, jak se původně předpokládalo. Na základě toho byli internovaní slučováni do zbývajících táborů. Vedoucí funkcionáři a vedení tábora se usilovně snažili vybudovat pevný řád v TNP a upevnit tak svou moc. Nakonec však i přesto došlo ke zrušení táborů, a to především z důvodu nenaplněných očekávání ze strany vedoucích komunistů.³⁶

2. 1. 1. Legislativní zakotvení

Pro možné potrestání protirežimních obyvatel a pro omezení jejich svobod bylo potřeba mít oporu v zákonech. Do táborů nucené práce mohli být občané internováni na základě několika zákonů.

Přímo za účelem zařazování reálných i domnělých odpůrců vznikl zákon č. 247/48 Sb. o táborech nucené práce. Zákonem měla být omezena pravomoc nepohodlných občanů, měl reagovat na nežádoucí projevy a upevnit moc v zemi. Slánský na základě uplynulých událostí posledních měsíců přednesl návrh, jenž se straně velmi zamlouval: „Nyní bude ve vládě přijat zákon na ochranu republiky. To je dobré, ale myslím, že to nestačí, a doporučuji, abychom přijali zákon o pracovních táborech. Bude to mít velmi dobrý vliv mezi dělnictvem ... Podle mého je také potřeba ostřeji postupovat proti režimu. Také proti kulakům musíme postupovat.“³⁷

---

³² Den přijetí zákona o táborech nucených prací (25. říjen 1948) Stream. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma Stream* [online]. Copyright ©1996 [cit. 28. 01. 2022] Dostupné z: <https://www.stream.cz/slavedny/den-prijeti-zakona-o-taborech-nucenych-praci-25-rijen-1948-152757>

³³ § 1 zákona č. 247/48Sb. o táborech nucené práce

³⁴ Dobové označení pro člověka umístěného do tábora nucené práce.

³⁵ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 179

³⁶ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 136–137

³⁷ KAPLAN, Karel a Pavel Kosatík. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004, s. 92

Na podobě návrhu zákona pracovalo ministerstvo vnitra, jež se opíralo o nařízení Sboru pověřenců o zřizování pracovních útvarů ze dne 23. dubna 1948. Přestože zde byla velká snaha o co nejrychlejší vydání zákona v platnost, museli autoři návrhu vzít na zřetel připomínky od právní komise ÚV KSČ a dalších pracovníků ministerstva vnitra. Na jednu z nich ve své publikaci poukazoval historik Karel Kaplan, psal o obrovském omezení lidských práv a svobod, což bylo v rozporu s ústavou republiky.³⁸ Dalším terčem připomínek se staly příliš obecné formulace, podle nichž měly být zařazovány osoby do pracovních táborů.³⁹

Během přípravy zákona představovalo největší potíže vymezení osob, jež budou do TNP moct být zařazovány. Část vedení komunistické strany naléhala, aby byli odsouzení po odpykání trestu ještě předáni do TNP na převýchovu. Jiní argumentovali tím, že nelze být vícekrát souzen za jeden trestný čin. Rudolf Slánský navrhoval, aby lidé, kteří se ocitli ve státním vězení dle zákonů č. 231/1948Sb. na ochranu republiky, č. 27/1947Sb. na ochranu dvouletého a poté pětiletého plánu a č. 15/1947Sb. proti černému trhu, byli po uplynutí jejich trestu posláni do tábora.⁴⁰

V otázce, koho a za jaké přečiny zařadit do pracovních středisek, panovala mezi vedoucími funkcionáři neshoda, na stranu Slánského se připojil tehdejší ministr spravedlnosti Alexej Čepička, proti jejich návrhu stál předseda vlády Antonín Zápotocký, jenž oponoval tím, že do tábora mají přijít ti lidé, již měli špatnou pracovní morálku a vyhýbali se jakékoli práci, nikoli ti, kteří byli dříve odsouzeni. Zápotocký rovněž zastával ideu, že hlavní náplní pracovních táborů nemělo být ponižování, trestání prací apod. Naopak stěžejním přínosem pracovních táborů by měla být výchova k práci a nalézt v ní zalíbení. Velké zklamání čekalo tehdejší vládu poté, co její návrh byl smeten ze stolu, na místo toho byla ministerstvem vnitra zdůrazňována nucená práce. Původně zamýšlená pracovní střediska dostala nový název – tábory nucených prací. Návrh byl i přes velké rozepře ve vládě schválen, a to v takovém znění, jež prosazoval Slánský s Čepičkou.⁴¹

Národní shromáždění dne 25. října jednalo o posledních úpravách znění tohoto usnesení. Jednání však bylo pouze formální, rétorika poslance Kapouna byla velmi přesvědčující: „*Naše ústava prohlašuje v § 32 práci za občanskou povinnost. Budovatelské úsilí všeho pracujícího lidu, bez něhož není myslitelná bezpečnost národa i jednotlivce, nutně vyžaduje opatření proti těm, kdož se práci*

---

³⁸ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Táborů nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 80–81

³⁹ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 28

⁴⁰ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Táborů nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 81

⁴¹ Tamtéž, s. 84

vyhýbají, neplní svoji občanskou povinnost a tím rozvracejí hospodářskou a politickou výstavbu státu. Jedním z těchto opatření mají být tábory nucené práce.“⁴²

Dále poslanec Vodička doplnil: „Právě projednávaný zákon o pracovních táborech je jedním ze zákonů, které budou s povděkem a plným souhlasem přijaty každým poctivým československým občanem. S uspokojením a velmi vděčně jej přijmou ti, kteří v obou světových válkách bojovali za svobodu svého lidu a přinášeli pro ni nejtěžší oběti. Nejširší pracující masy si dávno přály, aby v naší lidově demokratické republice bylo učiněno opatření proti těm, kteří, ačkoli se jim dávala a dává neustále příležitost, nemohou najít správný poměr ku práci a vyhýbají se účasti na budování našeho státu, který potřebuje každých pracovitých rukou k tomu, aby byly napraveny nezměrné škody, způsobené okupací.“⁴³ Zákon č. 247/1948Sb., na jehož základě vznikly v Československu tábory nucených prací, byl přijat Národním shromážděním dne 25. října 1948. Lidé odsouzení podle výše uvedeného zákona byli občasně nejdříve zařazeni do státní vazby či věznice, kde si odpykali uložený trest, a pokud se jim nedostalo nápravy, byli posláni ještě na práci do TNP.

26. října 1948 vyšlo v Rovnosti⁴⁴ následující prohlášení, které mělo občany stručně seznámit s novým zákonem: „Dále projednán zákon o zřízení táborů nucené práce, k němuž jako zpravodaj promluvil poslanec 6. Kapoun. Prohlásil, že po tomto zákonu volá již dlouho náš pracující lid. Tábory mají vrátit k životu lidi práce se štítící, individua, která chtějí lehce bohatnout z černého trhu, a asociální živly. Tři měsíce pobytu v táboře – nejkratší doba, na jakou tam budou dodáváni, jistě mnohé z nich naučí poctivé práci. Nebude-li to stačit, může tato doba být prodloužena až na dva roky, neboť národ, který je v plném pracovním vypětí, nestrpí vedle sebe ulejšváky, kteří jen z jeho práce tyjí, ale budování se nijak neúčastní.“⁴⁵

Hlavním požadavkem pro vznik TNP bylo, aby se jednalo o oblasti, v nichž bude potřeba využít pracovních sil. Levní nekvalifikovaní pracovníci se nejčastěji uplatnili v závodech. Stěžejními místy, kam byli lidé odsouzení podle zákona 247/48Sb., se tedy staly doly, hutě, železárny, stavební závody a závody s keramickým průmyslem. Tábory nucené práce vznikly na místech bývalých sběrných středisek pro Němce v Kladně-Dříně, Lešanech, Všebořicích, v Českých Budějovicích a Ostravě-Kunčicích.⁴⁶

Celkem vzniklo na území Československa 45 táborů nucených prací. Tyto komplexy vznikaly v různých časových obdobích od roku 1948 a zanikaly rokem 1954. Každý z nich existoval jinak

---

⁴² Stenoprotokol z 15. schůze Národního shromáždění československé republiky ze dne 25. října 1948. Společná česko-slovenská digitální knihovna. [online] [cit. 26. 03. 2022] Dostupné z: [NS RČS 1948-1954, 15. schůze, část 6/7 \(25. 10. 1948\) \(psp.cz\)](https://www.psp.cz/1948-1954/15_schuze_cast_6_7_25_10_1948)

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Levicově orientovaný regionální deník, jež nesl název Rovnost v letech 1885–1991. V současné době nese název Brněnský deník.

⁴⁵ Sněmovna schvaluje zřízení táborů nucené práce. Rovnost, 26. 10. 1948, č. 251, s. 1

⁴⁶ K problematice táborů pro Němce viz Staněk.

dlouhou dobu a pojmul rozdílné počty chovanců. Na území Československa vznikly tyto tábory nucených prací: Brno, České Budějovice I., České Budějovice II., Dlačkovice, Dolní Jiřetín, Doubrava, Gottwaldov I., Gottwaldov II., Hodonín u Kunštátu, Hronec, Hřebený, Ilava, Jáchymov-Nikolaj, Jáchymov-Plavno, Jáchymov-Vršek, Jaroslavice, Kladno-Dříň, Kladno-Dubí, Klíčava, Lazy, Lešany, Liberec (oblastní středisko), Mírov, Nováky, Oslavany u Brna, Ostrava-Hrušov, Ostrava-Kunčice, Ostrava-Vítkovice, Pardubice, Plzeň-Karlov, Praha-Ruzyně, Příbram-Brody, Příbram-Vojna, Ruskov, Stárkov, Sv. Jan pod Skalou, Široké Třebčice, Trenčín, Třinec, Uherčice, Ústí nad Oravou, Valtice, Všebořice I., Všebořice II. a Znojmo. Mezi nejznámější tábory se zařadil TNP Mírov, který existoval od 12. září 1949 a zanikl 31. prosince 1950, měl kapacitu 250 osob. Sem byli internováni především důstojníci, vojáci a političtí vězni, již nebyli pro režim věrohodní, na jejich místa měly nastoupit osoby sympatizující s režimem.⁴⁷

Zákon č. 247 o táborech nucených prací byl zrušen k 1. srpnu 1950, kdy rovněž skončila činnost krajské příkazovací komise. Podezřelí byli nyní posíláni do táborů na základě nově vzniklých trestních zákonů č. 86/1950 Sb. a č. 88/1950 Sb. Od této doby měly osud obyvatel v rukou trestní komise okresního národního výboru a krajského národního výboru.⁴⁸

Další zákon, o němž se bezpečnostní složky při zatýkání obyvatel opíraly, byl přijat již roku 1947. V platnost vešel 21. února 1947, účinnosti nabyl o tři dny později. Jeho vznik měl občany odradit od neoficiální ekonomiky, nezdaněných výnosů a dalších pofidérních obchodů. Oficiální název byl zákon o stáhání černého obchodu a podobných pletích č. 15/1947 Sb. Byl vystaven především proti nedovolenému zásobování jednotlivců na úkor státu, vývozu zboží do ciziny bez povolení apod. Po převzetí moci komunisty byli na základě tohoto zákona někteří lidé odsouzeni k vazbě či k peněžité pokutě.⁴⁹ Občasně byli dále posláni ještě do táborů. Na porušení zákona č. 15/47 Sb. se ve výměrech bezpečnostní referenti odvolávali. Uváděli to jako dřívější prohřešek, ke kterému byl přidán ještě jiný. Na základě více důvodů pak byli lidé snáze do táborů zařazováni.⁵⁰ Původně mohl být zákon o černém obchodu vydán s dobrým úmyslem, otázkou je, zda po převzetí moci nebylo zákona zneužíváno k diskriminaci nepovolných osob.

Dle archivních materiálů ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích byli, mimo jiné, z důvodu ohrožování hospodářského života a provozování černého obchodu navrženi a po případné

---

⁴⁷ VLČEK, Tomáš. *Přehled táborů nucených prací existujících na území Československa v letech 1948-1954*. In: Totalita.cz [online]. [cit. 08. 01. 2022].

Dostupné z: http://www.totalita.cz/seznamy/seznamy_08.php

⁴⁸ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 28

⁴⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. *Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955*, FOND KNV Liberec, karton č. 474, spis Vratislava Nezdary

⁵⁰ Tamtéž

zdravotní způsobilosti zařazení do TNP tito muži z dnešního Libereckého kraje – Antonín Bartoníček⁵¹ z Vysokého nad Jizerou či Rajmund Berka z Tanvaldu, jehož výměr zněl následovně: „*Šetřením bylo zjištěno, že Berka nemá kladný poměr k dnešnímu lidově demokratickému zřízení a k žádné práci. Živí se nečestným způsobem a pro černý obchod byl byl ONV v Jablonci nad Nisou potrestán pokutou 5 000,-*“⁵²

V případě Berky lékař shledal velké zdravotní komplikace, kvůli kterým nemohl být zařazen do TNP. Za černý trh byli nejčastěji stíháni obchodníci a bývalí živnostníci, již disponovali před kolektivizací velkým majetkem. Do jaké míry byla tvrzení ve výměrech, jež sepisovali funkcionáři KSČ, pravdivá, není známo. Za podílení se na černém trhu byly většinou udělovány pokuty a zákazy pobytu v pohraničí na doživotí. Např. Antonín Bartoníček byl dříve pokutován pro černý obchod, bylo mu odebráno živnostenské oprávnění. Od té doby však neměl práci, což byl důvod pro zařazení do TNP. Václav Fučík byl již dříve odsouzen pro černý obchod, návrh do tábora byl podán kvůli jeho nepřiměřenému hospodářského zisku na úkor veřejného zásobování. O jeho zařazení do tábora nejsou informace. Zachováno je znění výměru: „*Šetřením bylo zjištěno, že Fučík si opatřoval nepřiměřený hospodářský zisk na úkor veřejného zásobování, čímž ohrozil hospodářský život státu. Byl krajským soudem v České Lípě odsouzen podle zák. č. 15/47 Sb. k trestu vězení v trvání 7 měsíců a k peněžité pokutě v částce 5.000,- Kčs.*“⁵³

Z archivních materiálů je zřejmé, že lidé, kteří již dříve byli odsouzeni či pokutováni pro černý obchod, měli tento prohřešek uložený ve spisech vedoucích činitelů. Ve výměrech se pak na dřívější trest poukazovalo, aby se připomnělo, že dotyčný měl již dříve potíže se zákonem. Jiní lidé byli do tábora navrženi právě kvůli černému obchodu a dalším prohřeškům. Příkladem může být Jaroslav Danieluk, jehož výměr zněl: „*Šetřením bylo zjištěno, že Danieluk jest osobou práce se štítící, bez řádného pracovního poměru. Je podezření, že se živí ponějvíce černým obchodem, což působí zhoubně na veřejnou morálku.*“⁵⁴ Černý obchod byl tedy jedním z důvodů pro zařazení do tábora.

Nositelé moci využívali k perzekuci nepohodlných osob další zákon, a to č. 231/1948Sb.⁵⁵ na ochranu lidově demokratické republiky, konkrétně byl přijat 6. října 1948 s účinností od 24. října 1948.

---

⁵¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Antonína Bartoníčka

⁵² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Rajmunda Berky

⁵³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Václava Fučíka

⁵⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Jaroslava Danieluka

⁵⁵ 231/1948 Sb. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. *Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright AIONS CS, s.r.o. 2010 [cit. 09. 03. 2022] Dostupné z: [231/1948 Sb. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky \(zakonyprolidi.cz\)](https://zakonyprolidi.cz)

Znění nového zákona nahradilo dřívější legislativu – zákon na ochranu republiky č. 50/1923Sb.⁵⁶ Na základě nově vzniklého zákona, jež vydalo Národní shromáždění republiky Československé, mohli být rovněž občané přiděleni později do táborů nucených prací.

Zákon č. 231/48 Sb. obsahoval spoustu postihovaných činů, za jejichž spáchání byla lidem odírána lidská práva a svobody. Jednalo se např. o tyto trestné činy: velezrada, sdružování proti státu, pobuřování proti republice, hanobení republiky, nedovolené zpravodajství, vzbuření, schvalování trestného činu, nepřekažení nebo neoznámení trestného činu, sabotáž, ohrožování jednotného hospodářského plánu z nedbalosti, neoprávněné opuštění republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu apod.⁵⁷

Stávalo se, že ve výměrech nebyl uveden konkrétní trestný čin, ale bylo tam pouze uvedeno, že se dotyčný dopustil přečinu proti zákonu č. 231/48 Sb. Za velezradu bylo považováno např. udržování styků s osobami smýšlejícími proti režimu. Sdružování proti státu, pobuřování proti republice či hanobení republiky se ve výměrech vyskytovalo častěji. Jako příklad může sloužit případ Václava Bydžovského, v jehož výměru bylo psáno následující: „*Svým chováním budí veřejné pohoršení, podlamuje pracovní morálku občanstva a ohrožuje tak výstavbu lidově demokratického zřízení. Svůj záporný postoj k tomuto zřízení projevil posledně 28. 3. 49 takovým způsobem, že se v opilém stavu válel na ulici v Jablonci n. N., pokřikoval na kolem jdoucí občanstvo a mládež. Snižoval vážnost postavení vedoucích činitelů naší vlády a snižoval vůdčí postavení strany KSC ve státě.*“⁵⁸ Návrh na zařazení do tábora podal ONV v Semilech a výměr vydala Komise pro zařazování osob do táborů nucené práce v Liberci dne 25. května 1949. Zda byl do tábora zařazen, nebylo zjištěno.⁵⁹

Další osoba, jež se měla vyjádřit negativně k tehdejší vládnoucí straně, byl Jiří Baudys. Dle zprávy okresní prokuratury se nelichotivě vyjádřil na členské schůzi během referátu Rudolfa Berana k řízení státu.⁶⁰ Zpráva obsahovala přímou citaci slov, které měl Baudys pronést. Zněla takto: „*Jestli že páni tam nahoře povedou tak pětiletku, jako vedli dvouletku, to se nebudeme mítí dobře!*“⁶¹ K zařazení do tábora však nakonec vůbec nedošlo, přestože velitel SNB informoval, že jeho vztah k tehdejšímu zřízení byl negativní. Měl však řádný pracovní poměr a dle zprávy nebyly zjištěny v politickém směru závady. Jednotlivé informace se tak navzájem vylučovaly. S ohledem na výsledek byla pravděpodobně

---

⁵⁶ 247/48 Sb. Zákon o táborech nucené práce. [online]. Copyright. [cit. 09. 03. 2022] Dostupné z: Moderní-Dějiny.cz | [Zákon 247/48 Sb. o táborech nucené práce \(25.10.1948\) \(moderni-dejiny.cz\)](http://Moderní-Dějiny.cz)

⁵⁷ 231/1948 Sb. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. *Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright AIONS CS, s.r.o. 2010 [cit. 09. 03. 2022] Dostupné z: [231/1948 Sb. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky \(zakonyprolidi.cz\)](http://zakonyprolidi.cz)

⁵⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Václava Bydžovského

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Jiřího Baudyse

⁶¹ Tamtéž

záruka dobré pracovní morálky důležitější než vznětlivé chování Baudyse. Otázkou rovněž zůstává, zda by takto byly vyhodnoceny i jiné případy. Obvinění mohli být kromě zařazení do vězení či TNP sankciovaní, a to např. ztrátou občanských práv, ztrátou volebního práva, ztrátou státního občanství apod. Platnost tohoto zákona byla zrušena 1. srpna 1950.⁶²

Někteří lidé, již se zprotivili svým jednáním státu, byli odsouzeni na základě několika zákonů dohromady. Zákony byly formulovány velmi obecně, z čehož vládnoucí strana profitovala, jelikož na jejich základě mohla odsoudit k pracím v TNP obrovské množství lidí.⁶³

2. 1. 2. Úloha TNP v systému komunistických nápravných zařízení

V táborech nucené práce spatřovali vedoucí funkcionáři KSČ ideu nápravy a izolace reálných i potenciálních odpůrců režimu. Přestože jejich vznik nebyl postaven na pevných základech, komunisté potřebovali reagovat na „hrozbu“ co nejdříve a nejefektivněji. Vznikly tedy tábory, o kterých nebylo jisté, kde přesně budou fungovat, kdo do nich bude poslán a na základě jakých pravidel.⁶⁴ Vedoucí strana v nich přesto viděla velký potenciál a domnívala se, že případné nedostatky bude řešit za pochodu. Brzy však zjistila, že TNP neodpovídají jejich představám, probíhaly kolem nich velké zmatky, docházelo k častým útěkům, korupci, intimnímu styku mezi chovanci a vedením tábora apod.⁶⁵ Úlohu však měly tábory jasnou, převychovat problémové jedince k lidově-demokratickému uvažování i za cenu perzekuce a represe.

Lidé byli často obviňováni bez jakýchkoliv důkazů, že by skutečně něco provedli. Poté mohli být odsouzeni k trestu vězení či k nuceným pracím do tábora. Rozdíl mezi vězením či věznicí a táborem spočíval v tom, že vězení bylo určeno pro osoby, které byly odsouzeny na základě rozhodnutí soudu, kdežto do tábora byli lidé posíláni mimosoudní cestou, jednalo se o *administrativní vazbu osob „nejasných“ případů, „podezřelých“ a potenciálně „škodlivých“ osob, které se ještě nedopustily žádného trestného činu.*⁶⁶ Obvinění velmi často nebylo založeno na faktech, ale na vykonstruovaných obviněních, jelikož se daných osob potřebovali „zbavit“ a nasadit do jejich funkcí lidi ze svých řad. Spousta z nich si byla svého neoprávněného zařazení vědoma, např. Pelagie Procházková: *„Naříkaný výměr je nezákonný proto, že jsem nebyla řádně zodpovědnou a práva znalou osobou vyslechnuta o*

---

⁶² 231/1948 Sb. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. *Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright AIONS CS, s.r.o. 2010 [cit. 27. 01. 2022] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231>

⁶³ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 17

⁶⁴ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 88

⁶⁵ Tamtéž, s. 93

⁶⁶ JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945–1955*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, s. 39

*obvinění mně za vinu kladenou. Nařikáný výměr neuvádí konkrétní činy, ani určitá závadná jednání přesně specifikovaná na přesná data. Všeobecná a nedoložená tvrzení nemohou být podkladem k úřednímu rozhodnutí.*⁶⁷

Objevily se i případy, kdy nakonec byl výměr zrušen, jelikož bylo prokázáno, že byl dotyčný zařazen do tábora nevinně. Jednalo se však o pouhý zlomek, komunisté nechtěli totiž dávat najevo svou omylnost. Světlou výjimkou byla Blanka Jiráková: „*Dodatečným šetřením bylo zjištěno, že uvedené důvody se nezakládají zcela na pravdě. Za porušení pracovní morálky byla Blanka Jiráková pokutována zdejším úřadem, trestem vězení na dobu 14 dnů, který si již odpykala a předpokládám, že tento trest bude pro jmenovanou dostatečně odstrašující vzhledem k jejímu věku. Dále bylo zjištěno, že jmenovaná se vzdálila z pracoviště v důsledku nemoci své staré matky a prostředky ku své obživě si opatřila tím, že prodala nějaké vlastní věci, konečně nemohlo být prokázáno, že by se Jiráková živila prostitucí.*“⁶⁸ Je tedy patrné, že byli do tábora zařazováni lidé bez podložených důkazů.

Zvláštní úlohu pak měly tábory při jáchymovských dolech, které existovaly od roku 1949 do roku 1951 a měly velký vliv na posílení moci SSSR. Po roce 1945 hrozila další vojenská rozepře mezi dvěma světovými mocnostmi, Spojenými státy a Sovětským svazem. USA disponovaly jaderným arzenálem, proto SSSR potřeboval získat velké množství uranu k výrobě atomové zbraně. Prokop Tomek uvedl: „*Jáchymov byl na konci II. světové války jediným známým nalezištěm uranu na území kontrolovaném Sovětským svazem.*“⁶⁹ Jáchymovské doly tak umožňovaly Sovětskému svazu vyvíjet své jaderné zbraně, než se objevila další naleziště.⁷⁰ Na základě dohody, jež vznikla 23. listopadu 1945 mezi Československem a Sovětským svazem, došlo k rozšíření těžby rud a dalších koncentrátů, jež obsahovaly radioaktivní prvky.⁷¹

Tyto zdroje byly předávány na Východ, který z nich do budoucna profitoval a zvyšoval tak svůj vliv ve světě: „*Dovoz uranové rudy z Československa v poválečných letech pomohl Sovětskému svazu překonat nejsvícelnější období projektu výroby atomové zbraně. Sověští výzkumní pracovníci disponovali pouze nepatrným množstvím uranové suroviny, a právě dodávky z Československé republiky umožnily urychlení výstavby potřebných zařízení pro výrobu kovového uranu.*“⁷² Do těchto táborů bylo potřeba velké množství pracovních sil. Tato akutní potřeba vedla k tomu, že na přelomu roku 1949 a

---

⁶⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Pelagie Procházkové

⁶⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Blanky Jirákové

⁶⁹ TOMEK, Prokop. *Československý uran 1945–1989*, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 1999, s. 3

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ Tamtéž, s. 4

⁷² BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, s. 28

1950 došlo k likvidaci vybraných táborů, např. TNP Stárkov a České Budějovice. Cílem bylo soustředit veškeré fyzicky schopné muže na práci do Jáchymovských dolů.⁷³

Dalšími nápravnými zařízeními, jež vznikly po státním převratu, byly trestanecké pracovní tábory, od roku 1954 nazývány jako nápravně pracovní tábory. Do nápravně výchovných ústavů, jež existují dodnes, byť ve zcela odlišných podmínkách, se lidé dostávali hojně především z politických důvodů. Známé jsou rovněž pomocné technické prapory (PTP), což byly útvary armády, které měly za cíl opět převýchovu nespolehlivých a problémových osob. Historik Bílek o pomocných technických praporech hovořil takto: „*Jejich smyslem bylo izolovat do nich zařazené vojáky základní služby i v záloze (dokonce i osoby zbavené z různých důvodů branné povinnosti) a využít je k pracovní činnosti pro armádu a národní hospodářství. Systém, který se záhy vytvořil, umožňoval zbavit tyto osoby práv ostatních příslušníků armády, držet je v činné službě po libovolnou dobu a současně se pokusit o jejich „převýchovu“ dobovými propagandistickými prostředky a zejména prací, která se stala formou trestu.*“⁷⁴ Stejně jako v TNP byli příslušníci PTP přiřazováni do různých pracovních odvětví, kde byli využíváni jako levná pracovní síla. Jejich činnost neměla žádnou oporu v zákonech, probíhala v letech 1950–1954.⁷⁵

Státní bezpečnost představovala také formu nápravy, o níž se komunisté domnívali, že bude úspěšná. Perzekuce a udávání ze strany StB však často v lidech vzbuzovala spíše nenávist. Po roce 1948 si občané nemohli být příliš jistí, komu můžou věřit. Lidé na sebe „donášeli“ či se sami stávali tajnými příslušníky Státní bezpečnosti. Justice v této době byla z části zkorumpovaná, a tak se stávalo, že se na vysoká místa dostaly osoby oddané nově vzniklé vládě. Podklady, na základě kterých byli lidé souzeni a posíláni do nejrůznějších typů nápravných zařízení, byly v mnoha případech padělané a smyšlené. Nebylo tomu tak vždy, někteří lidé se skutečně dopouštěli prohřešků uvedených ve výměrech. Často však bylo využíváno moci k tomu, aby došlo k odstranění nepohodlných osob, jež se ve skutečnosti ničeho nedopustily.⁷⁶ Neexistovala zde legální opozice vůči komunistické vládě. Vybrané skupiny obyvatel se stávaly oběťmi komunistické strany, jež vzhlížela pouze k východním tendencím a omezovala občanská práva a svobody. Je potřeba zmínit, že komunistická strana měla na druhou stranu také velké množství příznivců, kteří podporovali její kroky.⁷⁷ Co se týče přístupu obyvatel ke komunistické straně a její moci v Liberci, většina Liberečanů volbu Gottwalda vítala. Skupina, která

---

⁷³ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 168

⁷⁴ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 7

⁷⁵ Tamtéž, s. 8

⁷⁶ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 22

⁷⁷ Tamtéž, s. 19

s převratem nesouhlasila, se navenek chovala většinou pasivně. K velkým protiakcím docházelo ve výjimečných případech.⁷⁸

KSČ navíc brzy zjistila, že převychovávat osoby k obrazu svému je poměrně náročné, zdouhavé a ne vždy dosažitelné, proto přišla s mnohem drsnější nelidskou formou likvidace – politickými procesy.

2. 2. Správa TNP

Správa všech vězeňských zařízení byla dle nařízení ÚV KSČ v rezortu tří ministerstev. Od roku 1948 do poloviny roku 1950 spadaly TNP pod ministerstvo vnitra. Druhým ministerstvem, jež mělo v oblasti vězeňství vysoké postavení, bylo ministerstvo národní bezpečnosti, které vzniklo 23. května 1950. O rok později byly tábory předány pod ministerstvo spravedlnosti. Poté, co v roce 1952 došlo ke sloučení všech vězeňských zařízení, byla všechna předána zpět pod ministerstvo národní bezpečnosti.⁷⁹ Tento úřad postupně sjednotil ozbrojené složky ve státě a převzal nad nimi moc. Jeho dohled nad TNP znamenal pro chovance zhoršení podmínek, snažil se eliminovat možné útoky. Převedení TNP pod správu MNB bylo dáno tím, že TNP nespĺňovaly požadované normy, chyběli internovaní, docházelo k častým útekům a celková organizace neodpovídala počátečním představám. Velká nespokojenost ze strany ministerstva vnitra přišla poté, co bylo zjištěno, že v táborech nucených prací se vyskytovali převážně dělníci. Ze špatné organizace byli obviňováni bezpečnostní referenti.⁸⁰

S jednotlivými ministerstvy se měnily rovněž orgány pro řízení táborů. V době, kdy TNP spadaly pod ministerstvo vnitra, se nazývaly Správa TNP a byly dále rozděleny do jednotlivých oddělení. Podle ministerstva národní bezpečnosti se jednalo o vězeňský sektor a v rukou ministerstva spravedlnosti byly řazeny pod Sbory vězeňské stráže.⁸¹

Od října 1948 vznikaly hlavní instituce pro řízení TNP – komise pro zařazování osob při krajských národních výborech a okresních národních výborech. Prostřednictvím těchto dvou orgánů mohli být lidé zařazeni do TNP, většinou se tak dělo na udání StB. Převedení táborů do pravomoci Státní bezpečnosti rok po jejich založení bylo dle Kaplana fatální.⁸² S tímto novým způsobem vyšetřování mizela tehdejší instituce vyšetřovacích soudců, kteří se zabývali trestnými činy. Poté, co vstoupil

---

⁷⁸ PORTMANN, Kateřina. *Únor 1948 a padesátá léta 20. století*. In: *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst, s. 349

⁷⁹ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001, s. 66

⁸⁰ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948-1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 105

⁸¹ Tamtéž, s. 88

⁸² Tamtéž

v platnost zákon č. 231/48 Sb., došlo k zesílení pravomocí StB, jejíž pronásledování a následně „vyšetřování“ probíhalo bez nezávislé kontroly: „*Zákonem předepsaný prokurátorův souhlas s uvalením vazby byl získáván zcela formálně, často s mnohaměsíčním zpožděním, někdy dokonce vůbec ne.*“⁸³ Na principu, jež Prokop Tomek připomněl ve svém díle, byli zařazováni lidé do věznic, vazeb i táborů nucených prací.

O tom, kdo bude zařazen do tábora, rozhodovala tříčlenná příkazovací komise, která se musela řídit vypracovanými politickými směrnicemi. O tom, kdo bude tvořit komisi, rozhodovaly KNV, které spadaly pod ministerstvo vnitra. Identita členů komise měla být před veřejností utajena. František Bártík uvedl: „*Předseda příkazovací komise byl obvykle krajský bezpečnostní referent, výjimečně jiný člen KNV. Další dva členové komise a jejich náhradníci byli radou KNV jmenováni „zásadně“ z řad dělníků. ... Předseda komise z pohledu svých povinností a pravomocí vykonával dohled nad velitelem TNP a převýchovnou funkci tábora. Odpovídal rovněž za plnění rozhodnutí komise, především pak za to, že osoby komisí zařazené do TNP, byly do tábora dodány.*“⁸⁴ Komise mohla využívat další preventivní opatření, např. zákaz pobytu v pohraničí, odejmutí živnostenského oprávnění. Na konečném obrazu táborů se s příkazovacími komisemi podíleli také bezpečnostní referenti krajských a okresních národních výborů. Bezpečnostní referenti navrhovali komisi vytipované osoby, o nichž se domnívali, že by mohly státu škodit. Vyhledáváním těchto osob byly pověřovány orgány SNB a orgány veřejné správy ONV.⁸⁵ Je patrné, že mohli příslušníci SNB zneužívat svou moc k vyřizování osobních účtů. Pokud komise jejich návrh potvrdila, musela o tom informovat odsouzeného písemným výměrem, který musel mít určité náležitosti. Jednalo se např. o označení komise, jednacím číslo, důvod rozhodnutí, prozatím stanovená délka pobytu, místo zařazení a podpis předsedy komise. O předání chovance do TNP se postarala SNB.⁸⁶

Novou podobu získaly směrnice k aplikaci zákona č. 247/48 Sb. na počátku roku 1950, kdy začaly příkazovací komise pracovat jako komise KNV, členové byli jmenováni radou KNV.⁸⁷ Každá osoba před zařazením do TNP musela být řádně vyslechnuta a o všech jednáních musel být veden podrobný zápis. Změna proběhla i v úloze bezpečnostních referentů, jejichž úkolem bylo prověřování žádostí o zkrácení pobytu či o propuštění z TNP. Vyžádali si posudek velitele TNP a po prověření návrh na propuštění zamítli, či podpořili. Konečné slovo o následném osudu chovanců měla odvolací komise

---

⁸³ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001, s. 59

⁸⁴ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 23

⁸⁵ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 17

⁸⁶ Tamtéž, s. 20

⁸⁷ Tamtéž

v čele s předsedou krajského národního výboru. Odvolávací komise fungovaly při ministerstvu vnitra. Pokud chtěl dotyčný podat odvolání, dělo se tak u bezpečnostního referenta příslušného ONV.⁸⁸

Předseda komise měl dále za úkol střežit, zda TNP plnil svůj cíl, zda docházelo k posunu v chování internovaných ve prospěch lidově-demokratického státu. Činnost odvolací komise nebyla zpočátku dobrá, jejich jednání byla nepečlivá, často se schůze ani nekonala apod. Její verdikt býval z velké části záporný.⁸⁹ K 31. červenci 1950 byly příkazovací komise zrušeny, ve stejnou dobu byl zrušen také zákon č. 247/48 Sb. Poté došlo k přijetí nových zákonů, a to č. 88/1950 Sb., což byl trestní zákon správní, a 86/1950 Sb., tedy trestní zákon. Na základě jejich vydání došlo k rozdělení působnosti v zařazování mezi ministerstvem vnitra a ministerstvem národní bezpečnosti. Historik Bártík zpřesnil: „*Ve smyslu zákona č. 88/1950 Sb. byly MV zřizovány trestní komise při ONV a trestní odvolací komise při KNV. K jejich jmenování došlo již během měsíce srpna. Všichni členové se museli podrobit instruktáži, která měla za úkol sjednocení praxe při zařazování osob do TNP.*“⁹⁰

Součástí správy TNP byla také ostraha, která byla tvořena příslušníky SNB. Ostrahovým oddílům byly vyčítány velké nedostatky. Hlídači byli obviňováni z útěků internovaných, vyčítáno jim bylo nedostatečné třídní uvědomění. Důležitější faktor však představoval nedostatečný počet členů ostrahy. Bylo třeba zajistit stoprocentní dohled především v jáchymovských táborech, proto byl zřízen roku 1949 tzv. útvar Jeřáb, který měl na starosti zabezpečení těchto zařízení. Roku 1950 sloužilo ve 26 táborech pouhých 297 příslušníků ostrahy.⁹¹ Příslušníci SNB, kteří byli vybráni na dozor v táborech, tuto práci považovali za potupnou a stejně tak k ní i přistupovali. Tábory byly hlídány dozorcím a docházkovou službou, která neměla dostatečné početní kapacity, proto byly šance na útky poměrně vysoké. Ostraha měla na starost bezpečnost v táboře, dohlížela na odsouzené na pracovišti i v táboře, kontrolovala chovance při nástupu do tábora i při odchodu. Důležité bylo rovněž udržení klidu a kázně v táboře.⁹² Po reorganizaci TNP došlo k navýšení členů, to však bylo nakonec kontraproduktivní, jelikož v druhé polovině roku 1950 docházelo k úbytku chovanců.

Na konci roku 1948 byl vydán výchovný a kázeňský řád, chovanci museli být zcela podřízeni nadřízeným, pokud se provinili proti tomuto řádu, byli potrestáni. Útky v tuto dobu nebyly soudně postižitelné, potrestání bylo v rukou velitele tábora, který se odkazoval právě na kázeňský řád. Chovanci

---

⁸⁸ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 28

⁸⁹ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 20

⁹⁰ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 28

⁹¹ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001, s. 59

⁹² BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014, s. 68

mohli být potrestáni důtkou, odepřením písemné korespondence, nepovolením návštěvy, zvláštní prací nad rámec povinností, snížením kapesného či přeřazením do jiné pracovní skupiny.⁹³

Na režim v táboře měl značný vliv velitel TNP. Kromě samotného velitele bylo velitelství tvořeno jeho zástupcem, referentem pro osvětovou a mravně politickou výchovu a velitelem ostrahy. Velitel tábora měl kromě zodpovědnosti nad všemi internovanými dále na starosti psaní posudků. Vyjádření velitelů bylo často klíčové. Měli nejvyšší postavení v táboře, jejich úkolem bylo zajistit výchovu chovanců a udržet mezi nimi řád. Měli také zodpovědnost za své podřízené, museli dohlížet na to, zda je chovancům přidělována práce s ohledem na jejich zdravotní stav. Hlídat denní režim, tedy stravu, ubytování, pořádek, kázeň, pracovní nasazení apod. Zástupce velitele měl všechny pravomoci velitele po čas jeho nepřítomnosti. Úkolem referentů bylo shromažďovat informace o jednotlivých lidech a vést o nich osobní spisy. Dále měli chovance převychovat, prováděli s nimi různé osvětové akce, např. promítání filmů, povinná politická školení, vedení knihoven apod. V táboře byl také lékař, který se staral o zdravotnické služby.⁹⁴ O tom, kdo bude ošetřen, rozhodoval opět velitel tábora.

Velitel tábora často musel řešit specifické případy. Příkladem může být protokol sepsaný 15. dubna 1949 chovancem Blažejem Froncem, ve kterém poukazuje na poměry v TNP: „*Chci upozornit na poměry v táboře samém, hlavně pokud se týká dělníků, kteří jsou nasazováni k nejtěžším pracím a naproti tomu bývalí národní správcové a majitelé továren se procházejí po dvoře tábora, mají plné kapsy peněz a případně jsou zaměstnání jen v kancelářích. Tito mají různé úlevy, chodí někdy i volně z tábora ven a zneužívají svátku a nedělí s tím, že jdou do kostela a pak přicházejí do tábora opilí. My dělníci tento nešvar tiše neseme a poukazujeme na tyto neudržitelné poměry, aby byla sjednána náprava. To jsou také příčiny, pro které řada osob již z tábora uprchla.*“⁹⁵

Do tábora byl zaslán dopis, jež nebyl nikterak politicky motivován, zpráva měla osobní charakter. Manželka chovance Čestmíra Culky žádala velitelství TNP o zákaz vycházek pro svého muže: „*Přicházím k Vám, jistě s poněkud neobvyklou prosbou. Ale přece doufám, že mi snad, aspoň trochu, vyhovíte. Mám u Vás manžela, Čestmíra Culku, pracuje na hutích. Můj ženský instinkt mi říká, že zde není něco v pořádku, že je tam nějak „srdečně“ zaneprázdněn. Myslím, že má víc než dost jiných povinností ne-li vůči manželství, tedy k vůli dětem, a že by snad bylo vhodné trochu na něho dohlédnout, proto je v TNP. Žádám proto, je-li to ve Vaší moci, abyste mu zarazili vycházky, má-li jaké povolené, protože nevěřím, že by změnil svůj dřívější způsob života, když se dostane na „čerstvý vzduch.*“⁹⁶

⁹³ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 62

⁹⁴ BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014, s. 71

⁹⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. *Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Blažeje Fronce*

⁹⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. *Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Čestmíra Culky*

2. 3. Chovanci TNP

Lidé, kteří byli zařazováni do táborů nucené práce, byli dobově označováni jako chovanci. Jejich zařazení do tábora bylo podmíněno věkem od 18 do 60 let. Do internace se mohl dostat kdokoli, stačilo pouhé podezření na přestupky proti pracovní kázi, přestupky politického, hospodářského či kriminálního charakteru, nedovolený způsob obživy atd.⁹⁷ Chovanci se po přijetí do tábora museli podrobit všem předpisům upravujícím život v táboře. Jejich povinností bylo v táboře strávit určenou dobu, řádně pracovat a splňovat normy vymezené velitelstvím TNP, plnit příkazy řídicích orgánů a podrobit se mravně politické výchově.⁹⁸

2. 3. 1. Důvody pro zařazení do TNP

Význam táborů nucených prací spočíval v potrestání obyvatel, již s režimem nesouhlasili a mohli by jej potenciálně ohrozit. Důvodem zařazení do tábora mohla být také osobní msta či sousedské spory s příslušníky SNB, bezpečnostními referenty a dalšími výše postavenými osobami. Zařazení do TNP bývalo často preventivní, stačilo podezření, že by dotyčný mohl v budoucnu spáchat trestný čin. Komunisté do těchto zařízení posílali takové obyvatele, které nebylo možné potrestat soudně. Stěžejní pro vládnoucí stranu byla pracovní morálka občana, jeho postoj k nově zvolené vládě, loajalita, ale také původ či majetkové zázemí. Důležité bylo, aby dotyčný vedl příkladný život dle představ tehdejšího režimu, chodil řádně do práce, angažoval se příznivě v komunistické straně a aktivně se podílel na budování lidově-demokratické republiky. Záleželo také na pozitivním postoji ke kolektivizaci a ke všem dalším marxistickým ideám. Pokud někdo těmto nárokům nevyhovoval či se vymanil z požadovaných standardů, byly jeho další kroky minimálně více hlídány a sledovány.⁹⁹

Příkazovací komise vypracovaly směrnice, které vymezovaly osoby, jež mají být zařazeny do TNP. Tito lidé byli děleni do šesti skupin. První z nich zahrnovala osoby, které se vyhýbaly práci. Spadali sem často lidé z okraje společnosti, např. opilci, tuláci, prostitutky apod. Do druhé skupiny byli zařazováni občané, již dle vlády ohrožovali hospodářský život svým nepoctivým jednáním. Této formulace mohlo být zneužíváno proti kulakům, živnostníkům a dalším osobám odmítajícím kolektivizaci a likvidaci soukromého podnikání. Týkalo se to např. obchodníků, kteří se vyhýbali zdaňování, měli co do činění s černým obchodem či nepoctivě zacházeli se zásobami. Třetí skupinu tvořili lidé, kteří byli již dříve odsouzeni podle zákona č. 231/48Sb. Po odpykání trestu ve vězení byli

---

⁹⁷ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 52–53

⁹⁸ BĀRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 18

⁹⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Františka Heřmánka

dále zařazení do TNP. Tato skupina by neexistovala, kdyby se při návrhu zákona uposlechlo slov Antonína Zápotockého, který při vzniku podoby zákona o táborech nucené práce prosazoval, aby lidé, kteří byli již odsouzeni, nebyli zařazováni do TNP.¹⁰⁰ Ve čtvrté skupině byly osoby, které se dopustily správních přestupků. Pátá skupina byla velmi početná, jelikož sem spadaly osoby, které ohrožovaly lidově demokratickou republiku, zastávaly se dřívějšího kapitalistického systému, vyzývaly k převratu či k protiakci. Také zahrnovala osoby, jež měly vysoké postavení v době před válkou. Existence této skupiny prokazovala nesnášenlivost komunistů vůči politickým odpůrcům. Šestou skupinu tvořili ti, kteří, přestože věděli o nějakém protistátním chování dalších občanů, tak mlčeli a neupozornili na tuto skutečnost.¹⁰¹ Každý měl v těchto časech ohlašovací povinnost, i kdyby se to mělo týkat rodiny či jinak blízkých lidí. Na základě těchto kritérií se de facto mohl do tábora nucené práce dostat každý.

Dušan Janák a Mečislav Borák ve své publikaci uvedli následující údaje: „*Zákon členil osoby určené k zařazení do TNP na tři základní kategorie: Nejobsáhlejší byla kategorie první ... u níž komise rozhodovala nejen o délce pobytu TNP, ale i o samotném zařazení do tábora. Týkala se osob vyhýbajících práci nebo ohrožující výstavbu lidově demokratického zřízení nebo hospodářský život, zvláště veřejné zásobování, a osob, které jim to umožňují. Toto obecné vyjádření šlo docela dobře vztáhnout tuláky, absentéry, opilce či prostitutky stejně jako na bývalé podnikatele či statkáře, na šmelináře a nepoctivé obchodníky stejně jako na kritiky a odpůrce režimu.*“¹⁰² Lidé, kteří byli za své trestné činy souzeni soudem, tvořili druhou skupinu. Jednalo se o ty osoby, které se provinily proti zákonům č. 231/48 Sb., č. 15/47 Sb., č. 27/47 Sb. a č. 165/46 Sb. Do poslední skupiny spadaly osoby, jež měly na svědomí správní přestupky a měly si trest původně odpykat na svobodě, místo toho byly řazeny do TNP.¹⁰³

V roce 1950, kdy vznikly nově sběrné pracovní tábory, byli lidé rozdělováni do skupin podle nových kategorií. Občané byli internováni na základě pracovní schopnosti, politického smýšlení, sociálního původu či na základě důvodů příkázání pro zařazení do TNP. Kategorie pracovní schopnosti se dělila následovně: skupinu A představovali lidé schopní pro výkon veškeré práce, do skupiny B spadali ti, kteří dokázali vykonávat lehčí práce, skupina C zahrnovala osoby, jež byly nemocné, slabé a měly by být zproštěny na základě svých zdravotních komplikací internace do tábora.¹⁰⁴

---

¹⁰⁰ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 83

¹⁰¹ Tamtéž, s. 85–86

¹⁰² BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 17

¹⁰³ Tamtéž, s. 17–18

¹⁰⁴ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 90

Lidé, kteří nevyhovovali režimu svým politickým přesvědčením, byli řazeni do čtyř oddílů. Do skupiny A1 patřili ti, kteří se pokusili o hospodářské či politické podvody nebo o útěk přes hranice. A2 ZV byla určena nebezpečným občanům, již byli nepřátelští vůči režimu, naváděli ostatní k proti režimnímu jednání apod. B zahrnovala osoby, které neodpovídaly požadovaným normám týkajících se pracujícího a loajálního člověka k tehdejšímu státnímu zřízení. Poslední skupinu C tvořili lidé, kteří řádně nepracovali, nesnažili se o získání pracovního místa a měli pochybnou pracovní morálku. Dle sociálního původu byli tříděni do třech skupin, první z nich s označením S1 zahrnovala dělnickou třídu a drobné živnostníky, S2 zahrnovala tzv. buržoazii, např. advokáty, lékaře, velkoobchodníky apod.¹⁰⁵ Třetí skupina se zdála být velmi problémovou. Bylo třeba, aby konání a chování mladistvých a studentů bylo řádně kontrolováno. Vláda ji považovala za nebezpečnou, zákeřnou a amorální jednotku. Snažila se zabránit jejich spolčování a toulání se. Tito lidé byli často bez stálého bydliště, přebývali venku, což rovněž nebylo v souladu s požadovaným dokonalým obrazem lidově-demokratické republiky.

Jeden z příkladů představovala dvaadvacetiletá Pinka Biháriová, která měla být zařazena do tábora nucené práce na 2 roky, jelikož neměla žádné bydlení a stálou práci. Její výměr zněl: „Provedeným šetřením bylo zjištěno, že jmenovaná se soustavně vyhýbá jakékoliv práci a ohrožuje hosp. výstavbu státu tím způsobem, že jako členka cikánské tlupy vylákala v posledních měsících s ostatními společníky na neprávem vystavené resp. padělané lístky pro domácnost u různých MNV potravinové lístky a poukazy v takovém množství, že cena zboží na tyto potravinové lístky odebraného činí přes 1 ½ mil. Kčs. a váží přes 90. 000 kg.“¹⁰⁶ Další informace o případě nebyly zjištěny. Pokud by tato informace byla reálná, dostala by se pravděpodobně před řádný soud. Pinka Biháriová byla ve výměru nařčena z členství v cikánské tlupě. Vystává tedy otázka, zda stačil romský původ k zesílené nelibosti ze strany komunistů.

Romové byli pronásledovanou skupinou již za 2. světové války, kdy řada z nich skončila v koncentračních táborech. Nina Pavelčíková ve své knize uvedla: „Už v létě 1945 zaslaly národní výbory několika obcí jihomoravského Slovácka na Zemský národní výbor v Brně petici, v níž vyslovovaly obavu z návratu „spousty Cikánů [...], kteří přes utrpení, které prožívali, se nepolepšili, štítí se práce, kradou“, a navrhovaly soustředit romské obyvatelstvo do jedné či několika obcí v pohraničí.“¹⁰⁷

Po převzetí moci nové vlády se romské obyvatelstvo příliš neřešilo, občasně se objevila stížnost na to, že se vyhýbali práci a vedli potulný život. Na druhou stranu se o „cikánech“ mluvilo jako o dobré pracovní síle v zemědělství a průmyslu. V roce 1949 bylo Romům věnováno více pozornosti: „KSČ od osvobození razila heslo odstranění diskriminace v lidově demokratickém státu. Všem těm, na něž šlápla

---

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Pinky Biháriové

¹⁰⁷ PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, s. 23

těžká bota nacismu a rasového šovinismu, je třeba vypomoci k vybudování řádné existence. To však nepochopili potulní Cikáni a kočovníci všeho druhu. [...] Sabotují práci, rozleptávají pracovní morálku a kradou, využívají rafinovaných možností úniku z dosahu zákonů.“¹⁰⁸

Ke konci roku 1949 byla svolána porada k řešení tzv. cikánské otázky. Hlavním cílem bylo zamezit neustálému kočování po republice a ustálit jejich pohyb. Ministerstvo práce a sociálních věcí schválilo návrh, na základě kterého by byli „cikáni“ soustředěni v samostatném táboře. Tento návrh neprošel přes ministerstvo vnitra, jež toto jednání označilo za rasismus.¹⁰⁹ Dle Pavelčíkové se snažil tehdejší režim Romy začlenit do společnosti, do pracovního procesu, školství apod., nebylo to ovšem jednoduché.¹¹⁰

Na základě čeho byli lidé zařazováni do TNP, již bylo alespoň z části osvětleno. Další neméně důležitou informací je, podle čeho byl kdo přiřazován do jakého tábora. Zpočátku byli lidé zařazováni do TNP dle táborů v obvodu svého kraje, brzy však bylo zjištěno, že je třeba lidi přemísťovat dle aktuální situace a momentálních potřeb. Hlavní mezník v tomto ohledu představovala reorganizace TNP v roce 1950, kdy „došlo ke zřízení sběrných táborů, jimiž musely projít všechny osoby přikázané do TNP. Tam byli zařazeni rozdělení do několika kategorií: podle svých pracovních schopností a fyzické zdatnosti v závislosti na výsledku lékařské prohlídky, podle svého věku, podle druhu provinění a podle sociálního původu. Teprve po zařazení do příslušných kategorií byl pro „zařazence“ a „zařazenkyň“, nebo též „chovance“, jak byli úředně označováni, vybrán vhodný TNP, kam byli ze sběrného dvora odesláni.“¹¹¹

Cílem táborů bylo odsouzené „převychovat“, zlepšit pracovní morálku a obrátit je k socialistickému smýšlení. Důvody pro zařazení do TNP byly různého charakteru. Oběti do nich byly řazeny dle několika zákonů. Nejčastější formulace, jež se vyskytovaly ve výměrech, zněly takto: „osoba práce se štítící, bez řádného pracovního poměru“¹¹², „úmyslně se vyhýbá práci“¹¹³, „vede nezřízený život“, „ohrožuje výstavbu lidově-demokratické republiky.“¹¹⁴

Jeden z podobných výroků si vyslechl tehdy dvaadvacetiletý František Drápal: „Provedeným šetřením bylo zjištěno, že František Drápal se vyhýbá řádné práci a pokud tato nastoupil často ji měnil

---

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 33

¹⁰⁹ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948-1954 / Karel Kaplan.* 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 105

¹¹⁰ PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, s. 35–36

¹¹¹ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 23

¹¹² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 477, spis Růženy Wolfové

¹¹³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Antonína Rippla

¹¹⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 473, spis Josefa Lásky

*a pracoval nedbale. Svůj záporný postoj k lidově demokratickému zřízení dal jasně najevo tím, že se pokusil společně s Františkem Lokajem o ilegální útěk do Německa v okrese Ašském dne 28. 2. 1949.*¹¹⁵

Vládnoucí činitelé se také často zajímali o názory okolních lidí na danou osobu. Je otázkou, do jaké míry tato svědectví byla pravdivá a nezaujatá či jak vážně byly dané výpovědi brány v potaz. Velký vliv na případné zařazení do TNP měla StB, kterou byli podezřelí často pronásledováni a jejíž svědectví byla pro mnoho občanů klíčová. Od ledna 1949 byly vytvářeny seznamy lidí, kteří měli být postupně do táborů zařazováni. Ani v tomto ohledu nefungovalo vše podle plánu, probíhaly rozepry o to, pro jaké lidi budou TNP určeny. Někteří vedoucí funkcionáři a bezpečnostní referenti poukazovali na to, že nejdůležitějším identifikátorem je oslabení třídního nepřítel, jiní požadovali zařazení především kvůli špatné pracovní morálce.¹¹⁶ I přes tyto neshody však začaly tábory nucených prací na československém území fungovat. Na Slovensku se pouze přeměnily z dřívějších pracovních útvarů na TNP. „*Do života společnosti vstupovala instituce, jejíž zrod byl motivován pouze mocensko politicky jako odpověď na první krizi komunistického režimu. Do právního řádu vstupoval nový druh perzekuce občanů – rozsudky bez soudů, trest bez trestného činu. Do života vstupovala trestní instituce, o jejímž účelu neměli její iniciátoři zcela jasno, a o jejímž charakteru měli rozdílné představy.*“¹¹⁷

Dodání do tábora mohli být také lidé, kteří se již dříve provinili vůči státu, tedy byli odsouzeni za trestnou činnost. Po odpykání trestu byli často předáni ještě do TNP. S tímto rozhodnutím již při vytváření podoby návrhu zákona č. 247 nesouhlasil Antonín Zápotocký, nakonec byl však přijat. Také odsouzení občané se bouřili. Domnívali se, že svůj trest si řádně odpykali již ve vazbě a ve vězení. Proti těmto nařízením byla podávána častá odvolání, ať již ze strany chovance nebo jeho rodinných příslušníků. Čtyřiadvacetiletý František Dejdar byl odsouzen k 6 měsícům těžkého žaláře rozsudkem ze dne 24. června 1949 pro neoprávněné opuštění republiky, již 8. srpna byl podán návrh na jeho zařazení do TNP. Je pravděpodobné, že si tedy zbytek trestu odpykal v rámci tábora nucené práce. Celkově strávil v TNP 3 měsíce, přestože ONV OV NB v Jablonci nad Nisou navrhl 1 rok. Propuštěn byl z TNP Příbram-Vojna dne 30. prosince 1949.¹¹⁸ Od vydání rozsudku se tak skutečně jednalo o 6 měsíců, část však byla odpykána v táboře.

---

¹¹⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Františka Drápala

¹¹⁶ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 86–87*

¹¹⁷ Tamtéž, s. 88

¹¹⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Františka Dejdar

2. 3. 2. Život a podmínky v TNP

Život a podmínky v táborech nucených prací se lišily. František Bártík na tuto skutečnost poukazoval např. prostřednictvím kontrastu mezi táborem Nováky, v němž byla práce velmi náročná, naopak za nejmírnější je považován tábor Lešany, ve kterém mohli být dokonce muži a ženy dohromady, což nebylo obvyklé. Toto tvrzení potvrdil dochovaným záznamem: *V táboře jsou umístěny na sloupech rozhlasové tlampače, z kterých byla vysílána hudba, jakož i různé přednesy rozhlasové, což se stalo podle výpovědi osvětového důstojníka Hály proto, aby se chovanci v táboře cítili volněji a aby tímto způsobem, jakož i ostatními, byla provedena převýchova chovanců, aby se z nich během času stali platní občané lidově demokratického zřízení naší republiky. Tuto hudbu, jakož i ostatní rozhlasové přednesy byly slyšeti daleko mimo hranice tábora a v důsledku toho dělníci, kteří šli ráno do práce do různých závodů, jakož i okolní obyvatelé, to odsuzovali, a to proto, že to považovali za výsměch poctivým pracovníkům a spolehlivým příslušníkům našeho národa ...*¹¹⁹

Celá výstavba táborů byla zpočátku provizorní, nebyla jasná představa, jak bude život v těchto zařízeních probíhat. Problém nastal hned na počátku, nebyly dostatečné prostory a vybavení, tábory vznikaly převážně v domech, které byly za druhé světové války určeny pro zajatce. Doprava internovaných do táborů probíhala hromadnými prostředky – vlakem, autobusem či nákladními auty. Komplexní výbava táborů byla na špatné úrovni, špatné hygienické podmínky, často chyběla i pitná voda. Bylo potřeba sjednotit poměry v jednotlivých táborech, jelikož někde byl režim poměrně volný, jinde se zase vědělo o velmi nešetrném a hrubém zacházení s vězni. Důležité bylo dosadit do vedoucích pozic spolehlivé a oddané osoby, jež se nedají zkorumpovat. Podplácení velitelů představovalo zdroj nevyrovnaných poměrů v jednotlivých táborech. Nejednotnost a nestabilita táborů měla i své kladné stránky, byla větší šance pro útěk na svobodu. Správě TNP se až roku 1950 podařilo ustálit nerovnosti v táborech, vyžadovala tvrdý dril, na nejvyšší místa byli dosazováni ti nejdůvěryhodnější a nejprísnější, u nichž si mohlo být vedení jisto, že chovance budou mít pod kontrolou a útky budou omezeny na minimální počet.¹²⁰ Nejhorší tábory byly obehnané vysokými ploty s ostnatými dráty, na tábor dohlíželi strážníci, kteří byli připraveni s kulomety, pokud by spatřili pokus o útěk.¹²¹

Osoby v TNP byly rozdělovány také podle pohlaví, pro muže byly připraveny těžké práce v dolech, hutích či ve stavebnictví, ženám byly vytyčeny lehčí práce v zemědělství či v průmyslu. Lidé, kteří neměli na těžší práci fyzické síly a byli trvale nemocní, měli na starost lehké úkony v táboře. Všem

---

¹¹⁹ BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014, s. 76

¹²⁰ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954/ Karel Kaplan*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 92

¹²¹ Den přijetí zákona o táborech nucených prací (25. říjen 1948) Stream. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma Stream* [online]. Copyright ©1996 [cit. 22. 01. 2022] Dostupné z: <https://www.stream.cz/slavedny/den-prijeti-zakona-o-taborech-nucenych-praci-25-rijen-1948-152757>

pracujícím byla vyplácena mzda, zpravidla z ní viděli pouze zlomek, protože o její skutečně vyplacené podobě rozhodoval velitel TNP, velká část putovala na chod a režim táborů (jídlo, ostraha, ubytování). Karel Neuman si stěžoval, že nedostal zapláceno za svou práci, na to bylo reagováno: „*Dne 21. XII. 1949 dostavil se k ONV v Semilech shora jmenovaný, býv. chovanec TNP ve Stárkově a přednesl stížnost na správu uvedeného TNP, že mu nebyla dosud zaplácena odměna za odpracovaných 111 hod./ z toho 15 předčasových/ za dobu pobytu v táboře od 10. 2. 1949 do 23. 11. 1949. Na jeho písemnou žádost bylo mu prý správou tamního tábora sděleno, že byl v táboře pouze na přechodnou dobu, během níž prý příjmy nedostačovaly ke krytí režie.*“¹²²

Zbylé peníze byly odeslány na podporu rodině, či byly uloženy na konto chovance. Výdělky zaměstnanců se u jednotlivců značně lišily. Trvalí zaměstnanci měli zcela jiné platové podmínky než internovaní, již byli do závodů přiděleni za trest. Navíc stálí zaměstnanci svého postavení využívali k tomu, aby nepříjemné práce nechávali na trestancích. Někteří se obávali, aby výkon chovanců nebyl příliš vysoký, což by byl signál pro možnost rychlejší práce také u zaměstnance. Někteří zaměstnanci se s internovanými přátelili, pomáhali jim v komunikaci s rodinou apod. Karel Kaplan uvedl, že nejvyšší měsíční mzdy v roce 1950 se pohybovaly od 3337 do 27 141 Kč.¹²³ Nejlépe placená byla práce fyzicky náročnější, tedy v hutích a dolech, nejméně dostávali lidé pracující v zemědělství a v táborech. Chovanci byli v táborech poměrně pracovití, dle statistik z téže publikace roku 1950 odpracovali 681 692 placených přesčasových hodin, 176 629 hodin na brigádách a 149 984 neplacených hodin.¹²⁴

Ti, co se práci vyhýbali nebo jejich pracovní normy nedosahovaly výkonů ostatních či neprojevovali náklonnost ke státnímu zřízení, byli posíláni do táborů se zvýšenou ostrahou. Dobrá pracovní morálka a náprava chování internovaných byly jedinou možností, jak čerpat výhody a v budoucnu tábor opustit. Často se však chovanci takto nechovali z vlastního morálního přesvědčení, pouze chtěli mít možnost návštěv v táboře či se podívat na několik dnů domů. Dalšími výhodami bylo lepší finanční ohodnocení či rozšířená komunikace skrze balíky a poštu. Trestanci byli rozdělováni dle pracovního nasazení do třech táborových tříd. I. pracovní třída měla nejvíce výhod. Lidé z I. pracovní třídy mohli přijímat návštěvy jednou za 14 dnů a dopisy mohli přijímat jednou týdně, při eventuálním možném propuštění z TNP hrála I. třída velkou roli. Většina obyvatel spadala do II. pracovní třídy. Ve III. působili lidé, již nebyli příliš výkonní. Při příchodu do tábora byli všichni zařazeni do II. pracovní třídy. Na základě své stoprocentní pracovní morálky a naprosté oddanosti k táborovému kolektivu se mohli dostat do třídy I.¹²⁵ V průběhu pobytu bylo možné přerazovat lidi v rámci skupin dle jejich

---

¹²² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949-1955, FOND KNV Liberec, karton č. 474, spis Karla Neumana

¹²³ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan. 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 98*

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 70*

chování a pracovních výkonů. Vyskytovali se zde také zatvrzelí chovanci, kteří stále nesouhlasili s komunistickým režimem a nezapojovali se do táborových akcí. Těmto lidem pak nebylo nikdy vyhovováno v odvoláních, jelikož stále představovali hrozbu pro lidově-demokratickou republiku a nebyli ještě dostatečně „napraveni“.

Denní režim v táboře byl jasně vymezený. Ráno chovanci vstávali v 5 nebo v 6 hodin, záleželo na ročním období. Poté následovala ranní hygiena, precizní úklid svých lůžek a ranní rozcvička. Dále se již přemísťovali do práce, jejíž doba byla stanovená na 10 hodin denně. Po příchodu z práce následoval čas pro osvětovou činnost, chovanci byli vzděláváni v rámci levicové politiky. Volno měli v neděli a o svátcích, kdy se měli regenerovat, ale neopomínat na svou občanskou povinnost vzdělávat se a šířit marxistické myšlenky. Pokud bylo třeba, museli však pracovat i v neděli a o svátcích.¹²⁶ O volném čase však zpravidla rozhodoval velitel tábora.¹²⁷

Do tábora byly zařazovány osoby ve věku od osmnácti do šedesáti let, v případě, že měly dobrý zdravotní stav, jež umožňoval vyšší fyzickou námahu.¹²⁸ Chovancům byly vyměřovány tresty od tří měsíců do dvou let, přičemž mohl být jejich pobyt zkrácen, pokud velitel TNP usoudil, že dotyčný přehodnotil své předchozí chování a jeho propuštění by nenarušovalo příznivý chod státu. Poté, co se odsouzený dostavil do TNP, pro něj začala platit přísná pravidla, ke kterým se upsal při zápisu do kmenového stavu příslušníků. Měl kromě své práce další povinnosti. Hledělo se na to, aby se chovanec choval řádně dle předpisů v práci i v táboře. Musel se podřídit výchovnému řádu, jeho úkolem bylo vždy poslechnout vedoucí orgány, tj. velitele tábora. Bylo zapotřebí, aby prokázal svou náklonnost k levicovému smýšlení založeném na marxisticko-leninské ideologii a prokazoval osvětu. Hodnocení při případném předčasném propuštění bylo kladnější, pokud se chovanec zapojoval do mimopracovních aktivit. Prokazoval tím totiž zájem o život v táboře a svou schopnost pracovat v kolektivu. Naopak bylo nepřijatelné, aby hovořil nevhodně o vládnoucí straně a jejích praktikách, největším prohřeškem bylo nedovolené opuštění tábora, tj. útěk.¹²⁹

Život a podmínky v táborech se lišily s ohledem na pohlaví. František Bártík konstatoval, že pobyt v TNP byl pro ženy náročnější než pro mužské pohlaví, dokládá to na několika příkladech, kdy byly ženy surově bity vrchními strážmistry. Výjimku z tábora neměly ani těhotné ženy, pokud neměly zdravotní potvrzení o komplikacích.¹³⁰ Některé tábory na území Československa byly vyhraněny ženám. Jednalo se o tábor Jaroslavice, Uherčice, Široké Třebčice, Dlažkovice a Valtice. Do Jaroslavic a Uherčic byly zařazovány prostitutky, které i přes své zdravotní komplikace zvládaly svou práci. Široké Třebčice

---

¹²⁶ Tamtéž, s. 69

¹²⁷ Tamtéž, s. 72

¹²⁸ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 17

¹²⁹ BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014, s. 60

¹³⁰ Tamtéž, s. 71

a Valtice byly určeny pro ženy, jež měly zdravotní třídy I. a II. Vykonávaly zde zemědělské práce na statcích.¹³¹

Tábory nucených prací poskytovaly v rámci možností uspokojení základních fyzických potřeb, ale všechna vězeňská zařízení opomínají potřeby duševní, jejichž uspokojování je mnohdy mnohem důležitější. Omezení autonomie jedince a zařazení do prostředí, ve kterém byla zcela potlačena jeho individualita, mělo velký dopad na jeho chování a jednání po propuštění z tábora. Klára Pinerová ve své publikaci poukázala na to, jak se může člověk po takto traumatickém zážitku proměnit. „*Vězeň už nebyl tím, kdo rozhoduje o organizaci svého času, neboť jeho rozhodnutí bylo podřízeno pravidlům instituce. To vše ho přivádělo do postavení závislého a bezmocného jedince na úrovni malého dítěte. Frustrace z nemožnosti autonomního rozhodování bylo vážnou hrozbou pro jeho sebepojetí a pro některé vězně nebylo jednoduché tuto svou závislost bezpodmínečně přijmout. Proto se někteří bouřili i za cenu přerušování kontaktu se svými příbuznými ... Do určité míry jim to pomáhalo k nastolení pozitivní identity, protože to byli oni sami, kteří rozhodovali o svém osudu.*“¹³²

V táboře existovaly dvě skupiny, na jedné straně byli dozorcí táborů, kteří měli moc, a na druhé straně bezmocní vězni. Přizpůsobení se této náročné životní situaci bylo pro každého jedince jinak obtížné. Záleželo na vlastnostech, zdravotním stavu, věku, psychickém vybavení apod. Často se po propuštění nemohli lidé vyrovnat s tím, že mohou o svém životě a volném čase rozhodovat sami, museli si zvyknout na své postavení ve společnosti, každý se z vězeňského sektoru vracel s „cejchem.“ Propuštění byla podmíněna mlčenlivostí. Lidé, již si prošli tábory, však někdy nemohli nalézt řeč s těmi, kteří tuto traumatickou událost nezažili, proto se uchýlovali k lidem se stejnými zkušenostmi.¹³³

Propuštění z TNP bylo možné po uplynutí stanovené doby v táboře. Dotyčný mohl v táboře strávit maximálně 24 měsíců. Předčasně mohli být chovanci propuštěni, pokud dosáhli věku šedesáti let, na základě vážných zdravotních komplikací, o nichž podal zprávu lékař, nebo v případě, že odvolací komise vyhověla návrhu o zkrácení doby pobytu. Záleželo to vždy na chování internovaného v táboře, musel prokázat, že již prošel řádnou „převýchovou“ a bude přispívat k rozkvětu československého státního zařízení. Propuštěny mohly být dále ty osoby, jež byly řazeny do I. pracovní třídy, prokázaly svou pracovní morálku a zavázaly se, že po propuštění budou pracovat ve stejném podniku jako v době internace. Před návratem ke svým rodinám museli chovanci prokázat znalost v politických tématech a potvrdit správné působení osvěty na jejich osobu.¹³⁴

---

¹³¹ Tamtéž, s. 75

¹³² PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let - trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, s. 132

¹³³ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let - trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, s. 285

¹³⁴ BĀRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha: Academia, 2014, s. 79

2. 3. 3. Likvidace a zrušení TNP

Za zrušením táborů nucených prací stála především nenaplněná vize vedoucích funkcionářů KSČ a zakladatelů TNP. Lágry nebyly využívány tak, jak bylo původně plánováno. Přestože Komunistická strana Československa roku 1950 podnikla kroky k tomu, aby došlo ke zpřísnění řádu v táborech, nesplnily tábory ani tak původní ideje. Hlavním cílem bylo soustředit veškeré práce schopné muže do táborů při uranových dolech.¹³⁵ K likvidaci jednotlivých táborů docházelo od konce roku 1950, kdy byly zrušeny tábory Široké Třebčice a Hodonín. Ženy ze Širokých Třebčic byly převezeny do Dlažkovic. Po likvidaci tábora ve Všebořicích měli být lidé přikazováni do Pardubic. V březnu 1951 byly zrušeny další tři ženské tábory a místo toho založen jeden v Gottwaldově.¹³⁶ Roku 1951 převzalo pracovní tábory, s výjimkou těch při uranových dolech, ministerstvo spravedlnosti, které je chtělo více přiblížit ke stálému vězeňskému systému.¹³⁷

Karel Kaplan uvedl: „*Malý počet a sociální skladba „přikazovaných“, kritizované funkcionáři bezpečnosti i politickými místy už od jara 1949, se od zavedení nových praktik v polovině r. 1950 nelepšily. Tento trend se ještě vystupňoval v druhé polovině roku 1951 a pokračoval až do likvidace TNP v letech 1953/1954.*“¹³⁸ Ministerstvo spravedlnosti se různými způsoby snažilo zvýšit počet chovanců v táborech, požadovali, aby předem byli vybírání možní kandidáti do táborů nucené práce, především se to týkalo osob podmínečně propuštěných z vězení. Nadřízeným orgánům se nelíbila ani přílišná vstřícnost ohledně kladného vyřizování žádostí o propuštění. Ani po vykonané snaze ze strany ministerstva se však tábory nucených prací nezaplňily.¹³⁹

V září 1951 byly funkční poslední tři tábory, a to TNP Všebořice, Brno a Nováky. TNP Nováky byl zrušen ke konci září téhož roku, místo něj byl založen tábor nucené práce Ruskov. V listopadu roku 1951 byl zrušen TNP Dlažkovice.¹⁴⁰ Na konci roku 1951 byly TNP přejmenovány na přechodná nápravná zařízení a název „chovanci“ byl přejmenován na „vězně“.¹⁴¹ Borák s Janákem ve své publikaci uvedli: „*Na podzim 1952 schválil politický sekretariát ÚV KSČ návrh na sjednocení vězeňství, které převzalo i s přechodnými nápravnými zařízeními opět ministerstvo národní bezpečnosti, a na jaře 1953*

---

¹³⁵ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Táborů nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan.* 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 111

¹³⁶ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954.* Šenov: Tilia, 1996, s. 172

¹³⁷ Tamtéž, s. 177

¹³⁸ BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Táborů nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan.* 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, s. 110

¹³⁹ Tamtéž, s. 111–112

¹⁴⁰ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954.* Šenov: Tilia, 1996, s. 178

¹⁴¹ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 58

začala jejich postupná likvidace.¹⁴² Tábor ve Všebořicích byl definitivně zrušen v polovině roku 1953, v Gottwaldově na počátku roku 1954.¹⁴³ Konec činnosti všech pracovních táborů představoval právě rok 1954, kdy došlo v únoru ke zrušení posledního pracovního tábora v Brně.¹⁴⁴

3. Občané z Liberecka v systému táborů nucené práce

Vzniku táborů nucené práce předcházelo několik událostí. Komunistická strana od svého prvního vítězství v parlamentních volbách roku 1946 budovala svůj monopol moci. Poté, co se roku 1948 podařilo této straně dosáhnout převratu, došlo po vzoru Sovětského svazu k ovládnutí bezpečnostních složek, justice, nestátních institucí a konkrétních lidí. V Liberci se komunisté na převzetí moci dohodli již před samotným převratem: „*Jejich pozice v libereckém okrese posílil například příchod zkušeného předválečného komunisty Rudolfa Vetišky v roce 1946. Jednání členů liberecké KSČ v únorových dnech pak vykazuje prvky promyšlené strategie a úzké spolupráce jednotlivých organizací strany. Především velice rychle dokázali, dobovým jazykem řečeno, mobilizovat masy. Již v sobotu 21. února 1948 dopoledne demonstrovalo před radnicí několik tisíc osob, které vyjadřovali podporu Gottwaldovi a jeho straně.*“¹⁴⁵ Proti odpůrcům zaváděli komunisté nejrůznější formy perzekuce, jednou z nich byl právě vznik táborů nucené práce, ve kterých měli být lidé převychováni v duchu marxismu-leninismu.

Pojem Liberecko zahrnoval v 50. letech po správní reformě z roku 1948, kdy byl vydán nový zákon o krajském zřízení, celkem 11 okresů. Jednalo se o okresy Liberec, Frýdlant, Jablonec nad Nisou, Jilemnice, Semily, Turnov, Mnichovo Hradiště, Doksy, Česká Lípa, Nový Bor a Rumburk.¹⁴⁶

Pod pojem občané z Liberecka spadaly všechny osoby, jež se zde narodily, jejich poslední bydliště bylo v Liberci a jeho širokém okolí, či byly souzeny zdejšími ONV (Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Semily) a KNV v Liberci. Zprávu podala stanice SNB a na základě toho podal návrh pro zařazení

---

¹⁴² BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 179

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ SIVOŠ, Jerguš. *Vězeňství. TNP – zrušení zákona a zánik TNP*. In: Totalita.cz [online]. [cit. 22. 01. 2022]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_04.php

¹⁴⁵ PORTMANN, Kateřina. *Únor 1948 a padesátá léta 20. století*. In: *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst, s. 343

¹⁴⁶ Vládní nařízení č. 3/1949 Sb., o územní organizaci okresů v českých zemích, *Sbírka zákonů MVČR*. 1949, s. 34–36 [cit. 26. 03. 2022] Dostupné online z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=392>

do tábora nucené práce okresní národní výbor. Rozhodnutí bylo v rukou komise pro zařazování osob do táborů nucené práce při KNV v Liberci.¹⁴⁷

V této práci byly zpracovány případy lidí z Liberecka, kteří měli být nebo skutečně byli zařazeni do táborů nucené práce v roce 1949. Z analýzy dat a dokumentů bylo identifikováno 407 osob, u kterých se uvažovalo o zařazení do tábora nucené práce. Z toho 228 osob bylo skutečně do tábora zařazeno. U 96 lidí bylo od návrhu upuštěno a u 76 nebylo zjištěno, zda do tábora byli zařazeni, či nikoliv. Jeden člověk byl před zařazením na útěku, jeden byl na útěku dopaden a odsouzen, útěk před TNP ho tak dostal do „tvrdšího“ vězení. Tři lidé byli místo pobytu v táboře podmíněně odsouzeni a 2 osoby byly skutečně poslány do vězení. Příloha č. 1, která sloužila jako prvotní zdroj informací, obsahovala tyto informace: jméno, příjmení, povolání, datum narození, důvod zařazení, rok zařazení, OV, příslušnou komisi, rozhodnutí, tábor, žádosti o propuštění, útky, celkovou dobu strávenou v táboře apod.

Veškeré návrhy a výměry jednotlivých osob pocházely z roku 1949. Návrh pro zařazení do táborů nucené práce vznikl na popud státní bezpečnosti či okresního národního výboru. Pro některá zařazení do táborů nucené práce vznesla podnět KNV, která požádala ONV, aby prověřila některé osoby. Návrh podával vždy ONV ke komisi při KNV. Do roku 1949 se jednalo o komisi č. 8 v Liberci. Na některých výměrech však byla tato komise přepisována na Komisi při KNV se sídlem v Liberci pro zařazování osob do táborů nucené práce. V některých spisech se hovořilo o komisi č. 9. Opět se tedy objevovaly nepřesnosti, kdy byl dotyčný do tábora zařazen výměrem komise č. 8, ale na výměru po odvolání bylo psáno o komisi č. 9. U ONV a KNV byly občasné uvedeny osoby, které stály za vyhotovením návrhu či výměru. Za ONV v Liberci to byl např. bezpečnostní referent Kopecký¹⁴⁸, za ONV v České Lípě bezpečnostní referent Hradiský.¹⁴⁹ Krajskou komisi nejčastěji zastupovali předsedové komise Michek a Tomeš (křestní jména se nepodařilo identifikovat).¹⁵⁰

Okresní národní výbory, které podávaly návrh pro zařazení dotyčného člověka do tábora, vždy vznesly návrh na určitý časový úsek, na nějž by měl být zařazen. Ne vždy se tím však komise řídila. Pro Ladislava Hořejše navrhoval ONV referát národní bezpečnosti v Jablonci nad Nisou 2 roky v TNP. Komise mu však vyměřila 6 měsíců.¹⁵¹ U Kolomana Hudce naopak ONV v Semilech navrhl 6 měsíců a

---

¹⁴⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 473, spis Jana Maška

¹⁴⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Josefa Jandy

¹⁴⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Ladislava Hronka

¹⁵⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470 spis Jiřího Halánka

¹⁵¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Ladislava Hořejše

komise mu vyměřila 1 rok.¹⁵² Je otázkou, jaká kritéria pro jednotlivé časové výměry měly stanovené a do jaké míry se to hodnotilo objektivně. Neshodly se také např. na schválení zákazu pobytu v pohraničním pásmu. ONV v Jablonci nad Nisou navrhl Adolfu Janečkovi tento zákaz, ale v samotném výměru o něm nebyla jediná zmínka, musel tak být zamítnut.¹⁵³

Vyřizování korespondencí mezi jednotlivými institucemi bylo poměrně zdlouhavé. Ojediněle se tedy stávalo, že než se k dotyčnému dostala zpráva o zkrácení pobytu, byl již z tábora propuštěn: „*Vracím spisy Růženy Blechové s tím, že její žádost o propuštění z TNP se stala bezpředmětnou, jelikož mezi tím uplynula již doba jejího zařazení.*“¹⁵⁴

Spousta obětí táborů nucených prací byla přemísťována z jednoho tábora do druhého, a to z důvodu rušení jednotlivých táborů, z důvodů kázeňských nebo kvůli špatnému zdravotnímu stavu dotyčné osoby. Často se tak stávalo, že lidé, již pocházeli z Liberecka, byli odvezeni přes celé Československo do zbylých kmenových táborů. Alžběta Gondová původem ze Slovenska byla na základě návrhu Okresního národního výboru v Jablonci nad Nisou odsouzena Komisí č. 8 se sídlem v Liberci na dobu 1 roku. Ode dne 2. března 1949 byla zařazena do TNP v Lešanech, dne 30. března 1949 byla přesunuta do TNP České Budějovice, odkud se jí podařilo uprchnout a skrývat se rok a půl. V březnu 1951 byla dopadena a přemístěna do TNP Valtice. Později byla přemístěna dále do TNP Gottwaldov, kde jí bylo navrženo propuštění: „... *Jej chovanie v tábore i na pracovišti je vel'mi dobré. Politických prednášiek sa zúčastňuje a venuje im pozornosť.*“¹⁵⁵ Gondová prošla celkem čtyřmi tábory nucených prací. Strávila v nich s výjimkou zběhnutí dobu od 2. března 1949 do 17. října 1951. Nakonec v TNP strávila přibližně 10 měsíců.¹⁵⁶

Obětí komunistické vlády a následně chovancem tábora nucené práce se mohl stát kdokoli, kdo nevedl spořádaný život a vymykal se normám řádného socialistického smýšlení. To, že někdo nevedl spořádaný život, se objevovalo v důvodech pro zařazení do TNP přímo ve výměru. V zákoně se tato formulace objevovala pouze ve spojitosti s předčasným propuštěním, pokud tedy dotyčný vedl spořádaný život v táboře, mohl být propuštěn dříve.¹⁵⁷ Tato formulace měla velké množství interpretací a mohla být zneužívána.

---

¹⁵² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Kolomana Hudec

¹⁵³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Adolfa Janečka

¹⁵⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Růženy Blechové

¹⁵⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Alžběty Gondové

¹⁵⁶ Tamtéž

¹⁵⁷ § 6 zákona č. 247/48 Sb., o táborech nucené práce

TNP byly rozmístěny po celém Československu, především tam, kde byly potřebné levné pracovní síly. Dle dochovaných materiálů ze Státního oblastního archivu Litoměřice byli lidé z Liberecka roku 1949 nejčastěji posíláni do táborů Stárkov, Všebořice a Lešany dle nařízení komise pro zařazování osob při krajském národním výboru. Občané z Liberecka byli nejčastěji posíláni na práci do blízkých závodů výše uvedených třech táborů. Jejich práce, na rozdíl např. od Jáchymovska, nebyla tak tvrdá, fyzicky a časově náročná. Např. oblast Lešan se nedala s tvrdou dřinou v Jáchymovských dolech a v dolech na Příbramsku srovnávat.¹⁵⁸ Nejvíce osob z celé země bylo nasazováno právě do oblastí dolů, a to z důvodů nutnosti pracovních sil, jež byly potřeba k tomu, aby mohly být splněny požadavky Sovětského svazu: „V jáchymovském revíru se od roku 1946 rozvíjely a uplatňovaly metody charakteristické pro sovětskou totalitní moc – nasazení velkého objemu prací, nadřazení plánu efektivnosti výsledkům práce, náhrada nedostatečné mechanizace velkým počtem manuálních pracovníků s primitivním nástrojovým vybavením, uplatnění nucených prací, malý ohled na bezpečnostní a zdravotní podmínky. Výsledkem pak byly vysoké náklady na těžbu, zbytečně vynaložené investice, zmařené lidské životy a zničené zdraví.“¹⁵⁹

Lidé z Liberecka se však roku 1949 do táborů nucené práce při dolech téměř nedostali. Jediným příkladem, kdy byl dotyčný zařazen přímo do TNP Příbram-Vojna, byl Vladimír Karásek.¹⁶⁰ Z tábora v Příbrami pocházely některé propouštěcí zprávy jednotlivých chovanců. V roce 1950, kdy byly zvyšovány požadavky na počty osob při uranových TNP, docházelo záměrně k likvidaci ostatních táborů. Do táborů při dolech tak byla soustředována většina pracovních sil.¹⁶¹

Na základě analýzy bylo zjištěno několik nepřesností, které byly způsobeny překlepy, chybnými opisy, ale i dostatečnou neinformovaností. Ojedinele se stávalo, že byla zaměněna identita dotyčné osoby. Jednalo se např. o případ Jana Bandy. Až stanice SNB v České Lípě uvedla, že se nejedná o Jana Sarkoziho, ale o Jana Bandu, nemanželského syna Marie Bandové. Dříve trestaný pro krádeže. Původně užíval falešného jména Juraj Lakatoš.¹⁶² Dalším případem byla Květuše Stříbrná, o níž se původně hovořilo jako o Marii Chriašťalové. Používala údajně falešné doklady.¹⁶³

---

¹⁵⁸ BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 29

¹⁵⁹ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 92

¹⁶⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949-1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Vladimíra Karáska

¹⁶¹ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 102

¹⁶² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949-1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Jana Bandy

¹⁶³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949-1955, FOND KNV Liberec, karton č. 476, spis Květuše Stříbrné

Povolání byla u jednotlivých osob velmi různorodá. Nejčastěji se však vyskytoval pojem „dělník/dělnice“, jednalo se pravděpodobně i o nejvíce zastoupené povolání ve společnosti. Často se objevoval údaj, že dotyčný nemá řádné zaměstnání, což býval důvod pro podání návrhu pro zařazení do TNP. Mezi další zaměstnání patřil např.: skladník, účetní, úředník, holič, hostinský, řezník či automechanik. Nedostatky se objevovaly kromě jmen a příjmení také v oblasti zaměstnání dotyčného. Např. u Rudolfa Dolenského na jednom výměru stálo, že byl baličem a na druhém, že byl instalatérem. ONV poté žádal o přepsání informací na správné: „V příloze vracím tavní výměr čís. 736 /1949 dův. ze dne 22. 6. 1949 se žádostí o opravení data narození a místa narození, bydliště jakož i uvedených důvodů ve výměru dle přípisu okresního soudu v Jablonci nad Nisou. Rudolf Dolenský jest narozen 7. 8. 1909 v Proseči n. N., okres Jablonec n. N., povoláním balič.“¹⁶⁴

I v datech narození se objevovaly nepřesnosti. Ve spisech jednotlivých osob se vyskytovaly občasné chyby, jednalo se např. o rozdílná data narození u téhož člověka. Tento nedostatek se objevoval také ve spisu Josefa Beneše, který má na výměru napsáno datum narození 13. února 1898 a na zprávě z tábora datum 17. února 1898.¹⁶⁵ Tyto nepřesnosti vznikaly pravděpodobně kvůli nepozornosti a rychlému psaní na stroji.

Dále bylo u jednotlivých osob zjištěno datum narození, z kterého bylo možné odvodit věk dané osoby. U většiny osob je znám celý datum narození. U dvou osob z 228 zařazených lidí datum nebyl uveden. Ze statistiky je zřejmé, že věk byl velmi rozmanitý. Nejstarší lidé, kteří mohli být zařazeni do TNP, byli narozeni v 90. letech 19. století. I vysoký věk mohl být důvodem, proč bylo od návrhu a následného zařazení upuštěno. Příkladem byl Jaroslav Bubník, návrh byl zrušen, jelikož se jednalo o osobu starší šedesátí let.¹⁶⁶ Stejně tak byl důvodem pro nezařazení do tábora příliš nízký věk. Týkalo se to např. Vlastislava Buchara.¹⁶⁷ Nejčastěji byli zařazováni do TNP lidé narození v letech 1900–1930. Jednalo se tedy o občany ve věkovém rozpětí od 20 do 50 let. Na základě analýzy provedené na 226 osobách bylo zjištěno, že průměrný věk člověka zařazeného do tábora byl 30, 5 let. Průměrný ročník narození byl 1918. Nejstarší osoba z těchto zařazených, František Radovský, měl 57 let.¹⁶⁸ Nejmladším

---

¹⁶⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Rudolfa Dolenského

¹⁶⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Josefa Beneše

¹⁶⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Jaroslava Bubníka

¹⁶⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Vlastislava Buchara

¹⁶⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Františka Radovského

osobám bylo 18 let. Jednalo se o Václava Rataje¹⁶⁹, Jaromíra Sedláka¹⁷⁰ a Haralda Pavlíčka.¹⁷¹ Je důležité připomenout, že roku 1949 byla věková hranice zletilosti 21 let, tudíž tito muži byli do tábora zařazení jako nezletilé osoby.

Z analýzy archivních pramenů bylo zjištěno, že někteří lidé, kteří byli zařazení do TNP, byli vězněni již za nacistické okupace. Příkladem byl František Bažant ze Smržovky, který tuto informaci uváděl ve své žádosti o propuštění z tábora nucené práce Stárkov. „*Žadatel byl za okupace Němci vězněn v koncentračním táboře, po dobu tří let. Vrátil se domů ve velmi zbědovaném stavu, takže jeho povolání brusičské stříž mohl vykonávat.*“¹⁷² Otázkou je, proč byl vězněn za okupace, zda byl v odboji, nebo provedl kriminální zločin. Tuto informaci se nepodařilo zjistit.

3. 1. Nejobsazovanější tábory

Pokud byli občané z Liberecka do TNP roku 1949 zařazení, jednalo se nejčastěji o TNP Všebořice, Lešany a Stárkov. V roce 1950 poté o TNP Dlažkovice. Během pobytu mohli být předáni do jiného tábora, a to z důvodu: zrušení určitého tábora, ulehčení práce kvůli zdravotním potížím či přemístění kvůli neakceptovatelnému jednání. Např. Josef Hubatý byl přemístěn z TNP Stárkov do TNP Pardubice kvůli špatnému chování: „*Josef Hubatý byl ze zdejšího tábora odeslán dne 3. května 1949 do TNP v Pardubicích, jelikož pro svoji neukázněnost i špatnou pracovní morálku zde nemohl býti dále držěn.*“¹⁷³ Stejně tak Vlastimil Kuchta z Krásné Lípy: „*Oznamuji, že Vlastislav Kuchta nar. 7. 1. 1924 byl dne 16. srpna 1949 předán do TNP Pardubice pro naprosto neukázněné chování.*“¹⁷⁴ V této části se objevovala opět nesrovnalost, v některých textech bylo uvedeno jméno Vlastimil, v jiných jméno Vlastislav.

Celkově se do táborů nucené práce prokazatelně dostalo 228 osob z celkového čísla 407. Ze 228 zařazených osob nebyl zjištěn příslušný tábor u 3 osob. Nejobsazovanějším táborem byl ten ve Stárkově, kam bylo dle výměrů zařazeno celkem 149 osob, z toho 145 mužů a 4 ženy. Tyto ženy pak byly ve všech případech předány do jiného tábora. Stárkov byl tedy určen pouze pro muže.¹⁷⁵ Druhým v pořadí byl tábor ve Všebořicích, do nějž bylo posláno 27 občanů. Jednalo se pouze o muže. Do Lešan bylo dle

---

¹⁶⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Václava Rataje

¹⁷⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Jaromíra Sedláka

¹⁷¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 474, spis Haralda Pavlíčka

¹⁷² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Františka Bažanta

¹⁷³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Josefa Hubatého

¹⁷⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Vlastimila Kuchty

¹⁷⁵ STRÍTESKÝ Jan, *Tábory nucených prací*. Diplomová práce, Praha 2007, s. 44

výměru posláno 31 žen a 2 muži. Často sem byli přemístováni lidé, kteří nemohli vykonávat těžší práce a patřili do pracovní třídy C. Lešany sloužily jako smíšený tábor. Do Širokých Třebčic bylo zařazeno 8 žen, do tábora byly zařazeny pouze ženy. Do Pardubic se dostali 3 muži a 2 ženy, jednalo se o smíšený tábor.¹⁷⁶ Do Českých Budějovic II. byla zařazena přímo v roce 1949 pouze jedna žena, jednalo se o ženský tábor. Do TNP Příbram-Vojna byl zařazen jeden muž.

Velmi neobvyklé bylo zařazení muže do Oblastního sběrného střediska v Liberci. Antonín Hamm, německé národnosti, měl být zařazen na dobu dvou let do tábora nucené práce v Dolním Jiřetíně kvůli přechodu za hranice, po třech týdnech byl přesunut na základě výnosu ministerstva vnitra do Oblastního sběrného střediska v Liberci, odkud měl být vyhoštěn do sovětské okupační zóny v Německu. Z OSS však uprchl.¹⁷⁷

V tomto případě bylo mnoho nejasných otázek, KNV v Liberci se vyjádřil následovně: *„Oblastní sběrné středisko v Liberci nám dne 9. 1. 1951 ... sdělilo, že Antonín Hamm uprchl dne 12. září 1950 ze sběrného střediska. Trestní komise KNV s podivem shledala, že k propuštění Hama z tábora nucené práce, třeba i k odsunu do Německa nedala dř. komise č. 7 souhlas ani nebylo o tom velitelství TNP vyrozuměna. Dále je zarážející, že Hamm byl ve sběrném středisku držen více než rok, nebyl odsunut a k tomu ještě ze střediska uprchl. Náš referát v tom vidí určitou nezodpovědnost buď ze strany sběrného střediska, které si mohlo Hamma vyžádat do odsunu, nebo se strany velitelství TNP, které bez souhlasu příslušné komise propustilo Hamma z tábora nucené práce za účelem odsunu do Německa. Jednotný národní výbor ref. pro vnitřní věci a bezpečnost sdělil, že měl být Hamm jako nepohodlný cizinec vyhoštěn z ČSR do Německa. ONV v Kraslicích vyhotovilo vyhošťovací nález, toho času se však provádělo vystěhování pouze na základě individuálních žádostí, a proto Hamm nebyl vyhoštěn a mezitím uprchl. Dále bylo zmíněno: „V daném případě byl tento postup naprosto nesprávný, jelikož vyhoštění se nemělo dít prostřednictvím sběrného střediska, nýbrž měl být eskortován na stanici SNB v Děčíně, kde by byl předán orgánům okupační zóny v Německu.“¹⁷⁸*

Oblastní sběrné středisko v Liberci se skládalo ze dvou táborů, jeden se rozkládal přímo v Liberci, druhý ve Stráži nad Nisou. Činnost tábora ve Stráži nad Nisou byla ukončena roku 1949, činnost tábora v Liberci roku 1952.¹⁷⁹ OSS v Liberci mělo tři hlavní funkce. Sloužilo ke shromažďování osob před přesunem do okupačních zón, byli sem internováni Němci, kteří měli být souzeni před Mimořádným lidovým soudem, a také OSS fungovalo jako zdroj levné pracovní síly.¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ Tamtéž

¹⁷⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Antonína Hamma

¹⁷⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Antonína Hamma

¹⁷⁹ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ, *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. In: *Fontes Nissae X/2009.*, s. 87

¹⁸⁰ Tamtéž

Tabulka č. 1 – celkový počet osob

CELKOVÝ POČET OSOB Z LIBERECKA NAVRŽENÝCH DO TNP ROKU 1949	
ZAŘAZENÍ DO TNP	228
UPUŠTĚNO OD ZAŘAZENÍ	96
NEZJIŠTĚNO	76
PODMÍNEČNÝ TREST (K ZAŘAZENÍ NEDOŠLO), souzeni okresními soudy k trestu odnětí svobody	3
ODSOUZENÍ (K ZAŘAZENÍ NEDOŠLO), souzeni okresními soudy	3
NA ÚTĚKU (nemohl být zařazen do TNP, bylo po něm vyhlášeno pátrání)	1
CELKEM	407

3. 1. 1. TNP Všebořice

Tábor, do kterého byli lidé ze severních Čech posíláni velmi často, se nazýval Všebořice a byl založen 25. července 1949. Všebořice jsou částí města Ústí nad Labem. V letech 1945–1946 sloužily jako středisko pro německé obyvatelstvo před odsunem. V roce 1947 byl objekt zcela prázdný. O rok později byly ve Všebořicích dočasně ubytovány děti z Řecká v rámci tzv. řecké akce.¹⁸¹ Po přijetí zákona č. 247/48 Sb. byly Všebořice využívány jako tábor nucené práce. Jednalo se o tzv. barákový tábor, který měl v budoucnu pojmout až 3 000 chovanců. Tato kapacita však nebyla nikdy naplněna. Jiří Padevět ve své publikaci udával, že ve Všebořicích bylo v červenci 1949 celkem 89 chovanců, v prosinci téhož roku se zde nacházelo přes 300 internovaných.¹⁸² Občané, kteří sem byli zařazováni, pocházeli z Ústeckého kraje, Karlovarského a Libereckého. Dle archivních materiálů do Všebořic bylo roku 1949 zařazeno na základě výměru 27 mužů z Liberecka. Jedním z nich byl František Vandrlík z Louček na Semilsku, který sem byl poslán na dobu 3 měsíců kvůli tomu, že se vyhýbal práci, oddával alkoholu a zahálčivému životu: „*František Vandrlík byl zařazen do TNP komisí č. 8 Liberce čj. 990/49 ze dne 26. 8. 1949 na dobu 3 měsíců pro pracovní morálku a alkoholismus.*“¹⁸³ Tato charakteristika stála na zprávě velitele TNP, když podával informaci o útěku Vandrlíka, respektive o nenavrácení se z propustky. Byl dopaden a dodán do TNP Pardubice.

¹⁸¹ V letech 1946–1949 probíhala v Řecku občanská válka. Spřátelené země byly požádány o poskytnutí azylu a ochranu dětí z válečné oblasti. Jednou z nich bylo i Československo. Více viz STANĚK, Tomáš. *Tábory v Českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, s. 185–186

¹⁸² PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia, 2019, s. 134

¹⁸³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 477, spis Františka Vandrlíka

Ti, kteří sem byli zařazeni, svou pracovní morálku měli prokázat v průmyslových podnicích v Ústí nad Labem. Všebořice přijmuly po zrušení tábora v Lešanech také jejich internované. Padevět zmiňoval požár, k němuž došlo ve Všebořicích ke konci roku 1949 a při kterém shořely písemné doklady o organizaci tábora a spisy o jednotlivých chovancích. Ve Všebořicích byl od ledna 1950 zřízen sběrný tábor pro tři výše zmíněné kraje.¹⁸⁴ Ke konci roku 1950 byl tábor nucené práce ve Všebořicích zrušen ministerstvem národní bezpečnosti a všechny osoby byly přemístěny do TNP v Pardubicích. Od června 1951 sloužily Všebořice jako sběrný tábor pro Liberec, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, ale i pro kraj Praha a Plzeň. Tábor byl zrušen k polovině roku 1951, nadále však existoval jako pracovní útvar věznice Plzeň-Bory.¹⁸⁵ Velitelem tábora byl strážmistr Ježek, a to v letech 1949–1950, Polák v letech 1949–1950, v roce 1950 byli součástí velitelství vrchní strážmistr Bořil, Kapitán a Weiss.¹⁸⁶

3. 1. 2. TNP Lešany

Lešany jsou obcí ve Středočeském kraji v okrese Benešov. TNP zde vznikl 1. ledna 1949 a zařazování do něj byli lidé z Prahy, Liberce, Pardubic, Hradce Králové, Karlových Varů, Tábora, Ústí nad Labem a Havlíčkova Brodu. Původně se zde nacházel internační tábor pro Němce, již měli být z Československa odsunuti. Byl to největší sběrný tábor pro německé obyvatelstvo v celých Čechách, nacházely se zde především osoby, které nemohly vykonávat práci či nebyly schopné transferu do Německa. K 31. říjnu 1948 se v Lešanech nacházelo ještě 363 německých dětí.¹⁸⁷ Po vydání zákona o táborech nucené práce však byli Němci přestěhováni do jiných OSS. Jako tábor nucené práce začaly Lešany fungovat od roku 1949. Do tábora byli posíláni lidé z celých severních Čech. Celkově byl tábor připraven pojmout až 8000 osob, což bylo nereálné, tato kapacita se nikdy ani z části nenaplnila. Lokalita Lešan nenabízela tolik pracovních pozic. Nejvíce internovaných se zde nacházelo v červnu 1949, a to 325 mužů a 7 žen.¹⁸⁸ Poměry v Lešanech byly považovány za mírné. Důkazem tohoto tvrzení měla být skutečnost, že v táboře spolu žili muži i ženy dohromady. Do Lešan byli dle spisů ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích dodáváni lidé, kteří nemohli vykonávat těžkou fyzickou práci. Vrstvu obyvatelstva tak tvořili převážně ženy či staří muži.¹⁸⁹ V roce 1949 bylo do Lešan zařazeno 30 žen a 2 muži z Liberecka. Někteří lidé sem byli přemísťováni kvůli špatnému zdravotnímu stavu a lehčí práci v tomto táboře. Do TNP v Lešanech byla zařazena roku 1949 na 6 měsíců např. Růžena Blechová, která měla vykazovat záporný postoj k tehdejšímu zřízení a podryvat morálku ostatních spoludělníků. Již

---

¹⁸⁴ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia, 2019, s. 134

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 135

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 180

¹⁸⁷ STANĚK, Tomáš. *Tábory v Českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, s. 190

¹⁸⁸ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia, 2019, s. 180

¹⁸⁹ STANĚK, Tomáš. *Tábory v Českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, s. 184

dříve byla také soudně 4x trestána. Její manžel Karel Blecha podal žádost o propuštění či zkrácení doby pobytu. Dle propouštěcí zprávy strávila v táboře příkázanou dobu. Muselo dojít k jejímu přemístění, jelikož zpráva pocházela z tábora nucené práce v Českých Budějovicích ze dne 26. srpna 1949.¹⁹⁰ Z Lešan do Českých Budějovic byla přemístěna také Anna Bystrická, a to z důvodu zrušení tábora.¹⁹¹

Jiří Padevět dále uváděl konkrétní případy, kdy byli dozorcí táborů příliš vstřícní a nedůslední, zároveň poukazyval na strážmistra SNB Jaroslava Niederleho, který měl udržovat styky s chovankyněmi. Stejně neprofesionální a nepřipustné jednání provozovala i jeho žena, jež navazovala rovněž intimní vztahy s internovanými.¹⁹² Badatel Padevět o Niederlem dále uváděl: „Bylo mu také vytýkáno, že z bývalého poslance Československé strany národně socialistické JUDr. Ludvíka Novotného udělal táborového písaře, který vyřizoval prakticky všechnu agendu tábora, a to i přes to, že se jednalo, řečeno dobovou terminologií, o osobu nepřátelskou lidově demokratickému zřízení.“ Ke zrušení sběrného tábora v Lešanech došlo 20. srpna 1949. Jako tábor nucených prací byl však zrušen k 10. září 1949. Zbylí internovaní byli přemístěni do Všebořic. O necelý rok později byl TNP v Lešanech obnoven, ovšem na pouhé tři měsíce, poté bylo oznámeno tehdejšímu veliteli Miroslavu Kapitánovi, že se tyto prostory přenechávají pro potřeby armády a činnost tábora tak končí. Chovanci byli posláni na práci do Jáchymova.¹⁹³ Kromě Kapitána ve velitelství působili strážm. Niederle a Hajtman.¹⁹⁴

3. 1. 3. TNP Stárkov

TNP Stárkov se rozkládal v okrese Náchod. Vznikl na počátku roku 1949, chovanci při něm pracovali ve Východočeských uhelných dolech v Trutnově. Objekt byl zabezpečený plotem z ostatního drátu, což mělo internované odradit od případného útěku. Průměrný počet osob, jež se v jeden čas nacházely v táboře, se pohyboval kolem 100. Roku 1949 byl Stárkov dle spisů ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích poměrně hojně obsazován. Celkem sem bylo v tomto roce zařazeno dle výměru 145 mužů a 4 ženy. Jedním z nich byl Antonín Drahoňovský z Alšovic, který neměl již od roku 1945

---

¹⁹⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Růženy Blechové

¹⁹¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Anny Bystrické

¹⁹² PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*. Praha: Academia, 2019, s. 179

¹⁹³ PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*. Praha: Academia, 2019, s. 181

¹⁹⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Josefa Jandy

pracovní místo. V TNP strávil určenou dobu 6 měsíců. Propouštěcí zpráva pocházela z tábora nucené práce v Hodoníně ze dne 6. března 1950.¹⁹⁵ V tuto dobu byl již tábor ve Stárkově zrušen.

Z přikázaného pracoviště – povrchové práce východočeských uhelných dolů v Radvanicích při TNP Stárkov se podařilo utéct chovanci Zdeňku Ciplovi pocházejícímu z Ústí nad Labem, výměr vystavila Komise č. 8 se sídlem v Liberci. Velitel TNP Stárkov por. Junek podal zprávu o jeho útěku: „*Hlásím, že Zdeněk Cipl a Josef Šamel, příslušníci TNP Stárkov, kteří dne 18. 5. 1949 o 22 hod. uprchli z přikázaného pracoviště povrchové práce východočeských uhelných dolů v Radvanicích byli stanicí SNB Trutnov-Poříčí, dne 19. 5. 1949 o 23.15 hod. zastížení a zatčeni. Zdeněk Cipl a Josef Šamel předávají se dnem 20. 5. 1949 do Donuc. Pracovny v Pardubicích.*“ Ciplovi se podařilo utéct ještě jednou, a to z tábora v Pardubicích dne 2. září 1949. Po dopadení byl eskortován z vazby zpět do tábora nucené práce v Pardubicích.¹⁹⁶

Do tábora ve Stárkově byl zařazen také Václav Černohous z Jablonce nad Nisou, a to na základě výměru Komise č. 8 se sídlem v Liberci. Důvodem měl být záporný postoj k tehdejšímu zřízení, již dříve měl být trestán za přesuny Němců. Jeho odvolání bylo zamítnuto, poté podal žádost o zkrácení pobytu v táboře. Měl kladný posudek od velitele tábora vrchního strážmistra Ježka a zároveň přímo z pracoviště stavebních závodů v Trutnově: „*Václav Černohous pokud se týče pracovní kvalifikace jest velmi dobrý pracovník, ukázněný a svědomitý, na kterého po stránce pracovitosti a výkonu jest spolehnutí. Jest nám známo, že jest dbalí nařízení a pokynů příslušných nadřízených orgánů, takže není námitek se strany našeho podniku jak se stránky pracovitosti tak i chování.*“¹⁹⁷

Je zřejmé, že ve východočeských uhelných dolech v Trutnově bylo potřebné velké množství pracovních sil, jelikož se na mnoha spisech objevovalo toto oznámení: „*Upozorňuji, že podle výnosu min. vnitřní ze dne 5. 1. 1949 ...nutno osoby zařazované komisí č. 8 v Liberci dodávati do TNP ve Stárkově, okr. Broumov, železniční stanice Čes. Metuje, stanice SNB Stárkov, pro východočeské uhelné doly v Trutnově.*“¹⁹⁸ Důkazem toho byla také zpráva přímo z tohoto podniku: „*Potvrzujeme, že s pracovní morálkou, jakož i pracovním výkonem chovance Hronka Ladislava jsme spokojeni. Současně ale žádáme, aby na základě tohoto potvrzení nebyl shora jmenovaný chovanec z TNP ihned propuštěn, protože máme v současné době kritický nedostatek pracovních sil. Jakmile se situace a pracovní síly zlepší, jsme ochotni jmenovaného propustiti.*“¹⁹⁹ Podobné znění obdržel také Josef Janda: „*Potvrzujeme,*

¹⁹⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Antonína Drahoňovského

¹⁹⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Zdeňka Cipla

¹⁹⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Václava Černohouse

¹⁹⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Josefa Hladíka

¹⁹⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Ladislava Hronka

že s pracovním výkonem, jakož i s pracovní morálkou Jandy Josefa chovance TNP Stárkov jsme spokojeni. Žádáme však současně aby jmenovaný nebyl na základě tohoto potvrzení z TNP propuštěn. Proti propuštění nemáme námitek v tom případě, že jmenovaný se písemně zaváže, že po propuštění z TNP bude u nás pracovat jako stálý zaměstnanec.²⁰⁰ Je tedy zřejmé, že přestože došlo u dotyčných chovanců k převýchově a mohli tak být propuštěni z táborů nucené práce, tak zůstávali v TNP z důvodu potřeby pracovních sil. Takové jednání bylo v rozporu s původním zněním zákona, podle kterého měli být chovanci propuštěni po uplynutí doby vymezené ve výměru.²⁰¹ Opět tak byla lidem odepírána základní lidská práva a svobody. Tábor ve Stárkově existoval pouhý rok, na jaře roku 1950 došlo k jeho likvidaci.²⁰² Ve Stárkově působili poručík SNB Jan Štach roku 1949 a Junek téhož roku.²⁰³

---

²⁰⁰ ²⁰⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Josefa Jandy

²⁰¹ § 6 zákona č. 247/48 Sb., o táborech nucené práce

²⁰² PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948–1962*. Praha: Academia, 2019, s. 229–230

²⁰³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec

Tabulka č. 2 – obsazenost v jednotlivých táborech

ZASTOUPENÍ MUŽŮ A ŽEN Z LIBERECKA V JEDNOTLIVÝCH TÁBORECH NUCENÉ PRÁCE V ROCE 1949		
	MUŽI	ŽENY
ČESKÉ BUDĚJOVICE	0	1
LEŠANY	2	31
LIBEREC (oblastní sběrné středisko)	1	0
PARDUBICE	3	2
PŘÍBRAM-VOJNA	1	0
STÁRKOV	145	4
ŠIROKÉ TŘEBČICE	0	8
VŠEBOŘICE	27	0
TÁBOR NEZJIŠTĚN	3	0
CELKOVÝ POČET	182	46

3. 2. Nejčastější důvody pro zařazení do TNP obyvatel z Liberecka

Do táborů nucené práce se lidé dostávali za různé prohřešky, nezáleželo na územním zakotvení. Rovněž obyvatelé z Liberecka a okolí byli navrhováni nejčastěji pro vzetí do TNP na základě některé z osvědčených frází o špatné pracovní morálce či rozvratu lidově demokratického zřízení nebo pouze na základě podezření z možného přestupku. Do těchto tvrzení spadala leckterá provinění, proto byla nejobsáhlejší. Formálně i významově se jednotlivé výměry často podobaly:

„Konaným šetřením bylo zjištěno, že Viktor Fodrecht se vyhýbá řádné práci resp. pracuje vždy pouze několik dnů načež onemocní a žije z příspěvků nemocenského pojištění.“²⁰⁴

„Šetřením bylo zjištěno, že Fajferová je stále bez řádného pracovního poměru a trvalé zaměstnání dosud nenastoupila.“²⁰⁵

²⁰⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Viktora Fodrechta

²⁰⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Anežky Fajfarové

„Předkládám s návrhem, aby Helga Černá byla ... zařazena na dobu 2 roků do tábora nucené práce, za účelem výchovy k práci. Oznámením stanice SNB v Jablonci n. Nisou a provedeným šetřením bylo zjištěno, že jmenovaná jest bez řádného pracovního poměru a práci se vyhýbá.“²⁰⁶

Výše uvedené důvody patřily mezi ty nejčastější, jež příslušníci ONV a KNV udávali pro zařazení do táborů nucených prací. Je potřeba zmínit, že málokdy byl dotyčný navržen do TNP na základě jednoho důvodu. Většina osob měla v návrhu několik důvodů pro zařazení. Jejich návrh nebyl postaven pouze na jednom provinění. Např. Antonín Pávek, bývalý člen čsl. strany národně socialistické, dle výměru neměl kladný poměr k tehdejšímu zřízení, ohrožoval svým jednáním toto zřízení a provozoval černý obchod²⁰⁷ nebo Charlota Uherková, která se podle výměru vyhýbala práci, prostředky ke své obživě si opatrovala krádežemi a podvody. Měla špatnou pracovní morálku a měla sklony k toulkám a prostituci.²⁰⁸

František Drápal se vyhýbal práci a měl se pokusit o ilegální přechod za hranice. Po roce 1948 však nebylo žádné opuštění země považováno za legální. „Komunistický převrat z 25. února 1948 znamenal prakticky úplné uzavření hranic a další zpřísnění pasové agendy, protože k vycestování z republiky bylo nyní vedle cestovního pasu nutné i speciální výjezdní povolení (doložka), vydávané zvláště ke každé cestě.“²⁰⁹ Historik Rychlík dále zdůrazňoval zákon č. 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, na základě kterého měli být občané, jež se pokusili přejít hranice ČSR či jinak poškodit republiku, potrestáni těžkým žalářem. Pokud byl někdo dopaden, používala se formulace s dopuštěním velezrady, za což bylo možné udělit vyšší trestní sazbu.²¹⁰ Výjimku představovala hromadná vystěhovalecká akce do Izraele, která započala v době vzniku izraelského státu a formálně skončila 15. května 1949.²¹¹ Na základě této výjimky se dostal z tábora Josef Šmulovič, který podal odvolání za účelem vystěhování se do Izraele: „Jsem židem, jenž byl za okupace v různých koncentračních táborech od r. 1940 do konce války t. j. do r. 1945. ... V prosinci 1948 jsem obdržel příslib visa pro sebe a svoji rodinu do Izraele. Čekáme v nejbližších dnech transport a připravili jsme

---

²⁰⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Helgy Černé

²⁰⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 474, spis Antonína Pávka

²⁰⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 477, spis Charloty Uherkové

²⁰⁹ RYCHLÍK, Jan: *Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století*. In: *Securitas imperii*. Roč. 29, 2016, č. 2, s. 23

²¹⁰ Tamtéž, s. 24

²¹¹ Tamtéž, s. 26–27

vše k odjezdu.²¹² Kromě vystěhování Židů do Izraele bylo povoláno také vystěhování zbylých Němců, kteří neodešli v průběhu dřívějších transferů.²¹³

Je důležité zmínit, že není jasné, zda informace ve výměrech odpovídaly skutečnosti. Objevovaly se totiž formulace, že byl dotyčný pouze podezřelý z určitého činu, a přesto byl do TNP poslán. Příkladem může být spis Petra Gorského, který „je podezřelý z provozování černého obchodu“.²¹⁴ Do tábora se tak lidé dostávali i jen na základě podezření. Do tábora se tak mohl dostat člověk, který nic neprovedl, ale bylo u něj podezření, že by v budoucnu mohl nějaký čin spáchat. Jednalo se o preventivní opatření proti reálným i domnělým politickým odpůrcům.

Objektivnost však v této době byla cizím měřítkem, proto je velmi těžké prokázat, kdo se skutečně nějak provinil vůči režimu nečestným chováním a kdo byl naopak obětí politicky motivované perzekuce a zvěrstva, jež komunisté na lidech bezpochyby páchali. Mezi další poměrně časté důvody patřilo opilství, zbrojení proti vládnoucí straně, pokus o ilegální přechod za hranice, krádeže z pozice zaměstnavatele i zaměstnance apod. Komunisté kromě těchto neslavně proslulých odůvodnění navrhovali obyvatele do táborů na základě ojedinělých prohřešků, kterých se často dopustil pouze individuální jedinec: „Oznamuji, že Václav Cajthaml z Frýdlantu v č. -ul. Z. Fibíka čp. 758, okr. Frýdlant v č. byl zdejší stanicí SNB 4. března 1949 zatčen pro provozování smilstva proti přírodě/smilstvo s osobami téhož pohlaví/a zprznění. ... Václav Cathajml jest povahy lehkomyšlné, rád požívá alkoholických nápojů a ve svém zaměstnání jest nestálý. Rád vyhledával společnost mladíků, které jak později zjištěno zneužíval k smilstvu proti přírodě.“²¹⁵

Homosexualita byla v Československu trestným činem, roku 1950 byl vydán nový trestný zákon, který všeobecnou trestnost homosexuálních styků ponechal v platnosti, s čímž stejnopohlavně orientované osoby nepočítaly. V době třetí republiky byly totiž poměry ohledně homosexuálů značně uvolněné, jelikož hlavní důraz byl kladen na poválečné vypořádání se s nacistickými zločinci.²¹⁶ Historik Seidl poukazoval na fakt, že i v době komunismu byly navazovány homosexuální styky na různých místech.²¹⁷ Roku 1956 byl pozměněn zákon č. 86/1950 Sb. Homosexualita byla dekriminálníována v ČSR počátkem 60. let 20. století. Od té doby nebyly dobrovolné pohlavní styky

---

²¹² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 476, spis Josefa Šmuloviče

²¹³ RYCHLÍK, Jan: *Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století*. In: *Securitas imperii*. Roč. 29, 2016, č. 2, s. 28

²¹⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Petra Gorského

²¹⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Václava Cathajmla

²¹⁶ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012, s. 256–257

²¹⁷ SEIDL, Jan. *Homosexuálové v Československu v letech 1945–1989*. In: *Nechtění" spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 155–156

trestným činem. Za protizákonné bylo považováno, pokud dotyčný vedl pohlavní styk za úplatu, nebo se stýkal s osobou mladší 18 let.²¹⁸

Důvody pro zařazení do TNP byly u 228 osob různého charakteru. Nejčastěji užívané fráze byly zmíněny výše. Někteří občané však kromě doby pobytu v tábore dostali také doživotní zákaz pobytu v pohraničním pásmu. Tato skutečnost byla uvedena v zákoně: „*Komise zřízená podle § 3, odst. 1 může, kde toho povaha případu vyžaduje: a) zakázati osobě zařazené do tábora po jejím propuštění z něho pobyt v určitém územním okrsku nebo místě nebo jí určití místo pobytu.*“ Tento trest dostávaly osoby, které se pokusily o přesun za hranice, toulaly se či hrozilo, že se setkají s lidmi prozápadně smýšlejícími.

Poté, co byli lidé z tábora propuštěni, často žádali o zrušení tohoto trestu. Některým obyvatelům zařazení do tábora a zákaz pobytu v pohraničí zkomplikoval jejich dosavadní život. Příkladem byl Václav Černohous: „*Bydlím v Jablonci od svého jednoho roku svého stáří až do nynějšího dne, jsem též do Jablonce domovsky příslušný a pracoval jsem zde od svých 12 let až do doby mého zatčení. O svoji rodinu jsem se vždy řádně staral, neoddával jsem se nikdy zahálčivému životu a vedl jsem vždy spořádaný život jak se na řádného občana republiky sluší a patří. Nyní chci pracovati u svého otce, kterému jest 74 let a nemůže již sám pro stáří a nemoc vykonávati živnost povoznickou v Jablonci n. N., chci se dále poctivě živiti a proto prosím, aby mi byla dána k tomu možnost a v důsledku toho zákaz pobytu v pohraničí byl zrušen. ...*“²¹⁹ Jeho žádosti bylo vyhověno. Všem žádostem o zrušení zákazu však nebylo vyhověno. Např. Stanislavu Jetelovi, přestože žádal opakovaně, a dokonce poukazoval na to, že chce zůstat v Jablonci nad Nisou kvůli práci, byl návrh zamítnut: „*Krajský národní výbor – bezpečnostní referát v Liberci nevyhovuje této žádosti, poněvadž neshledává k tomu důvodů zvláštního zřetele hodných a vybízí Vás, abyste nejpozději do 7 dnů od doručení výměru opustil Jablonec n. Nis.*“²²⁰

Ve většině případů nebylo zjištěno, zda byly výměry o zákazu pobytu v pohraničí zrušeny, či nikoliv. Celkem byl roku 1949 vydán zákaz pobytu v pohraničí navždy 100 lidem z Liberecka z 228 skutečně zařazených. U 73 lidí nebylo zjištěno, zda byl zákaz pobytu zrušen, nebo naopak zůstal v platnosti. U 10 osob bylo návrhu vyhověno a zákaz pobytu byl zrušen. 4 byly prokazatelně zrušeny společně s výměrem. 5 žádostí bylo zamítnuto. 8 jich bylo potvrzeno výměrem, což znamenalo, že i přes propuštění z tábora zákaz platil nadále.

Tabulka č. 3 – zákaz pobytu v pohraničí

ZÁKAZ POBYTU V POHRANIČÍ OSOB Z LIBERECKA ZAŘAZENÝCH DO TNP ROKU
1949

²¹⁸ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012, s. 282

²¹⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Václava Černohouse

²²⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Stanislava Jetela

VYHOVĚNO ŽÁDOSTI O ZRUŠENÍ ZÁKAZU	10
ZRUŠEN ZÁKAZ POBYTU V POHRANIČÍ SPOLEČNĚ S VÝMĚREM	4
POČET ZAMÍTNUTÝCH ŽÁDOSTÍ	5
POČET ZÁKAZŮ PONECHANÝCH V PLATNOSTI I PO PROPUŠTĚNÍ Z TNP	8
NEZJIŠTĚNO	73
CELKOVÝ POČET VYDANÝCH ZÁKAZŮ POBYTU V POHRANIČÍ	100

3. 3. Zastoupení mužů a žen

Podle pohlaví byly vyhraněny tábory pro muže a ženy. Mezi mužské tábory nucené práce patřily: TNP Pardubice, TNP Svätý Jan pod Skalou, TNP Všebořice a TNP Ostrava-Kunčice, jež od 1. 8. 1950 platily jako sběrné tábory pro další okresy. Mezi sběrné ženské tábory patřily Dlažkovice a Valtice.²²¹ Je zřejmé, že pro ženy byly podmínky v táboře těžší, zvláště pro ty, které byly například těhotné. Naopak některé využívaly svých předností k výhodám u velitelství táborů.²²² Zastoupení mužů a žen bylo nerovnoměrné, z dochovaných materiálů vyplývá, že převažovaly počty internovaných mužů nad ženami. Otázkou zůstává, zda byli muži opravdu o tolik vzdorovitější a protikomunisticky zaměřeni, nebo to bylo dáno úlohou žen, která byla nejčastěji v domácnosti u dětí, a neměly tak příliš prostoru k protistátnímu jednání.

Mužská aktivita představovala větší hrozbu. To ovšem neznamenalo, že se všechny ženy chovaly příkladně. Spousta žen byla odsouzena za prostituci, toulání se, krádeže, nestálou a špatnou pracovní morálku apod.²²³ Ze statistické analýzy vyplynulo, že se protistátní činnosti dopouštěli ve větší míře muži.

Formulace výměrů pro zařazování obyvatel z Liberecka do táborů nucené práce zněly často velmi podobně, příkladem opakujícího se výměru může být ten paní Anežky Fejfarové: „Šetřením bylo zjištěno, že Fejfarová je stále bez pracovního poměru a trvalé zaměstnání dosud nenastoupila. Vede pohoršlivý život...“²²⁴ Velmi podobný výměr obdržel Vladimír Dědek, který měl být zařazen na 18

²²¹ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PCR, 2009, 221 s., s. 28 a 44

²²² Tamtéž, s. 46 a 49

²²³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Helgy Černé

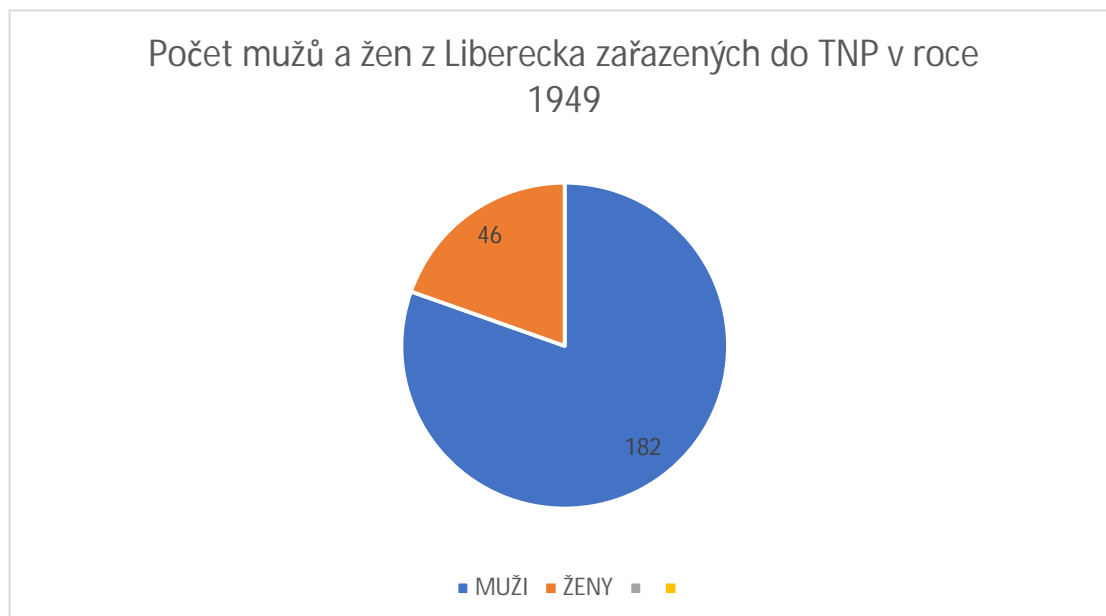
²²⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, výměr Anežky Fejfarové

měsíců do tábora nucené práce a byl mu vydán zákaz pobytu v pohraničním pásmu, zatímco paní Fejfarové byl vyměřen 1 rok. „Šetřením bylo zjištěno, že Dědek je již delší dobu bez řádného pracovního poměru. O nalezení práce se nestará. ... Jeho pracovní morálka je velmi špatná a hrozí pohoršení ve svém okolí.“²²⁵ Výměry navíc pocházejí z totožného data. Rozpor v délce pobytu tedy přinejmenším vyvolává obavy, na základě jakých dalších kritérií byli lidé do táborů posíláni. Komplexně je však známo, že byly výměry často smyšlené, upravené a neměly skutečnou oporu v zákonech. Tudíž se mohlo stát, že za stejný čin byli odsouzeni dva lidé k různě dlouhé internaci, na základě sympatií, věku, politického přesvědčení, původu, loajálnosti apod. Do tábora nucených prací bylo roku 1949 celkem zařazeno 182 mužů a 46 žen z Liberecka.

Tabulka č. 4 – zastoupení mužů a žen

CELKOVÝ POČET MUŽŮ A ŽEN Z LIBERECKA ZAŘAZENÝCH DO TNP ROKU 1949	
POČET MUŽŮ	182
POČET ŽEN	46
CELKOVÝ POČET MUŽŮ A ŽEN ZAŘAZENÝCH DO TNP	228

Graf č. 1 – počet mužů a žen

3. 4. Žádosti o propuštění

Po doručení výměru mohl dotčený podat včas odvolání. Odvolat se mohly pouze osoby zařazené do tábora, nikoliv jejich příbuzní: „*Ministerstvu vnitra nebyla vaše žádost předložena z toho*

²²⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, výměr Vladimíra Dědka

důvodu, že odvolací komise při ministerstvu vnitra rozhoduje pouze o odvolání podaných tou osobou o kterou se jedná nebo osobou mající od této plnou moc.²²⁶ Pouze v případě, že by měli plnou moc. Žádosti o propuštění se mohly podávat až po 3 měsících v táboře nucené práce. O tom, kdo bude propuštěn, rozhodovalo větší množství komunistických funkcionářů. Kromě velitele tábora a bezpečnostního referenta mohl zasáhnout předseda komise, který „dbá na objektivní zjištění podkladů pro rozhodování komise o zkrácení doby pobytu v táboře podle dosahovaných pracovních výsledků zařazených osob, může uplatňovat svůj vliv na udělování úlev podle pracovitosti a výchovných výsledků zařazené osoby. Komise v tomto smyslu rozhoduje také o tom, aby ten, kdo se v práci osvědčil a žádá o trvalé přidělení na dosavadní pracoviště, byl z tábora propuštěn.“²²⁷

Žádosti o propuštění byly často zamítány nebo jim bylo vyhověno až na podruhé. Někdy byli lidé propuštěni až po uplynutí výměru. Vyřízení žádosti záleželo na pracovní morálce, předpokladu jedince zasadit se o řádný chod lidově demokratické republiky či na neochotě propouštět kvůli potřebě pracovní síly. Někteří internovaní se těmito slovy obhajovali, a přesto byly jejich žádosti zamítnuté. Častým důvodem k propuštění byl špatný zdravotní stav, což musel vždy posoudit lékař. Muselo se jednat však o vážný zdravotní problém, jelikož tábory měly připravené i lehčí práce pro ty, kteří nemohli vykonávat těžší fyzickou práci. „... o TNP rozhodovaly komise na návrh správy tábora o případném zkrácení pobytu v táboře u zařazené osoby, která svým chováním a svou pracovitostí skýtala záruku, že po propuštění povede „spořádaný a bezúhonný život“. Musely však uplynout nejméně tři měsíce pobytu takové osoby v TNP. Zrovna tak mohla komise rozhodnout o případném prodloužení pobytu v táboře u osoby, jež výše zmíněné záruky nedávala. Takové prodloužení se ovšem muselo vejít do zákonem stanovené nejvyšší doby pobytu, tedy do 2 let.“²²⁸

Jak již bylo řečeno, žádost mohl podat chovanec nebo jeho rodinní příslušníci. Nejčastěji se jednalo o manžela či manželku, ale i o sourozence a rodiče. Žádosti o propuštění musely mít také své formální náležitosti. Dotyčný, jenž podával žádost o zkrácení doby pobytu či rovnou o propuštění z TNP, musel uvést důvod zařazení do tábora a důkazy, na základě kterých by měl být propuštěn. Nahoře byly údaje o chovanci a známka. V závěru nechyběla prosba o kladné vyřízení žádosti, podpis a datum. V někom zařazení do tábora vyvolalo ještě negativnější emoce ke KSČ, někdo projevil lítost ke svému chování.²²⁹

Většinou žádosti vyvracely důvody pro zařazení do TNP, osvětlovaly danou situaci a uváděly, kvůli čemu by měl být chovanec propuštěn. Tyto návrhy byly různého charakteru. Např. bylo uváděno,

---

²²⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Jaromíra Sedláka

²²⁷ BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov: Tilia, 1996, s. 21

²²⁸ Tamtéž, s. 19

²²⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Vojtěcha Felixe

že internovaný měl doma manželku s malými dětmi, kteří nyní přišli o řádný příjem do rodiny, dalším důvodem bylo těhotenství manželky, která potřebuje s novým přírůstkem pomoci. Dále byly doručovány žádosti rodičů, kteří potřebovali pomoci s hospodářstvím či byli vážně nemocní. Často se však ve výměrech zaručovali, že se bude dotyčný řádně chovat a prokáže svůj kladný postoj k dnešnímu lidově demokratickému zřízení: „*Jelikož mám odpykáno přes polovinu trestu v TNP, prosím o laskavé prominutí zbytku zařazení. Rád bych se stal opět platným členem lidské společnosti a svou prací přispěl při budování pětiletého plánu.*“²³⁰

O propuštění svého syna Blažeje Fronce žádala maminka Marie Froncová. „*Podepsaná Marie Froncová prosí žádostí o propuštění svého syna Blažeje Fronce, který byl zadržen dne 19/1 1949 v Komíně. Můj syn Blažej Fronc pracuje v Liberci, toho času přijel pro mne a svého otce do Brna-Komína, je-likož se v sobotu 22/1 1949 žení. Tři ohlášky má projité není možné, svatbu odložit již s těch důvodů, že veškeré přípravy máme udělány. Dále uvádím, že snoubenka mého syna je ve vysokém stupni těhotenství, jako matka jsem, si dobře vědomá následků, které by ji stihly touto správou, mělo byto neblahé následky na dítě i na matku, proto mám k Vám upřímnou prosbu o propuštění mého syna a věřím, že mé prosbě vyhovíte.*“²³¹ Blažej Fronc byl do TNP Stárkov zařazen na 1 rok, jelikož údajně měl vést zahálčivý a nepořádný život, vyhýbal se práci a byl nebezpečný majetku cizích osob. O další propuštění kromě jeho matky zažádala také jeho žena Božena Froncová²³² dne 17. dubna 1949 a 16. července 1949 jeho otec Blažej Fronc.²³³

Někteří lidé se však nedokázali se svým zařazením smířit a považovali ho za sprosté, neodůvodněné a vykonstruované. O tom, že někteří představitelé KSČ využívali svou moc k zařazení nevinných lidí do táborů, nebylo pochyb. Eduard Händl si na tento přístup stěžoval 2 roky poté, co strávil půl roku v táboře. Žádal o anulování celého zařazení do tábora a rehabilitaci svého jména: „*Žádám zdvořile o úplné anulování resp. prohlášení bezpředmětnosti výše uved. výměru z těchto důvodů a důkazů: býv. bezp. ref. Chalupa z O.N.V. neprošetřil objektivně veškeré příčiny a mé námitky v této věci. To se ukázalo později a je to úplně jasné teď kdy jsem důkladně prověřen S. T. B. ... Dostal jsem vyslovenou důvěru, pochvalu za neprodejnost a tvrdou obhajobu svého přesvědčení a příslib vrácení členství v KSČ. Jsem vyzván, abych toto vše oznámil s. Gottwaldovi. Jest nad slunce jasnější, že jsem byl předán do T. N. P., abych byl úplně i morálně zničen.* Händl si dále stěžoval, že jeho rehabilitace byla kompromitována, žádal o anulování jeho zařazení do tábora. Ve svém textu poukazoval přímo na konkrétní osoby, jež stály za jeho zdiskreditováním: „*Nejde naprosto jen o osobní mojí řeč to mimo jiné*

²³⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 473, spis Karla Malého

²³¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Blažeje Fronce

²³² Žádala v době, kdy již byla vdaná. Na svatbu mu byla udělena dovolenka.

²³³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Blažeje Fronce

dokazuje případ také mého tříd. bezohl. odpůrce býv. Dr. Šolce na kterého jsem důvodně učinil před rokem oznámení, že je dipl. ložr a také není dosud pořádně vyšetřena činnost býv. nár. správce fy Jakob Radčice od kterého všechno toto svinstvo bylo ovlivněno a na kterého jsem v r. 1946 v obhajobě své činnosti učinil trestní oznámení.“

Dále Händl hovořil o paradoxní perzekuci člověka s příkladným postojem k tehdejšímu zřízení, tedy komunisty. Na jeho zprávu referent národní bezpečnosti reagoval tak, že přezkoušení celého případu je bezpředmětné, jelikož zákon č. 247/1948 Sb. pozbyl platnosti k 31. červenci 1950. Dále Händl reagoval tak, že byl zařazen do tábora z politických důvodů, a poukazoval na to, že nemohl být rehabilitován z toho důvodu, jelikož někteří příslušníci stále potřebovali, aby byl považován za nedůvěryhodného. Ministerstvo vnitra odpovědělo: *„Vaše námítky, že jste byl do TNP zařazen z osobní nenávisti některých činitelů SNB a lidové správy jsou neopodstatněné, o čemž jste se sám přesvědčil rozhodnutím krajského národního výboru dne 2. 9. 1949, kterým Vám byl pobyt v TNP snížen ze 2 roků na 6 měsíců.“* V roce 1958 podal žádost o revisi celého případu: *„Jmenovaný si totiž podal žádost o revisi celého případu a komise ustavená druhým oddělením zjistila, že se jednalo o neoprávněné zařazení.“* Přímo Händlovi však byla doručena písemnost, ve které bylo psáno, že jenom kvůli zkrácení doby pobytu se nesmí domnívat, že byl v táboře neoprávněně. Lékařský posudek měl dále poukazovat na to, že dotyčný trpěl utkvělou představou, že jeho pobyt v táboře nucené práce házelo špatné světlo na jeho život po propuštění. Tyto vleklé spory se táhly celých 10 let. Oficiálně nebyl Händl dle dochovaných spisů nikdy rehabilitován. Na tomto případě je zřejmé, že komunistické vedení velmi často nepřiznávalo chybovost svého jednání, přestože byla dokázána.²³⁴

V ojedinělých případech se stalo, že návrh na propuštění či zkrácení doby pobytu podalo přímo velitelství tábora, a to na základě nadměrné spokojenosti s dotyčnou osobu. Růžena Mrázková z Liberce měla velmi kladný posudek: *„Mrázková jest v TNP od začátku letošního roku a její politické názory se velice změnily a vychovávací forma tábora na ní zapůsobila již tak, že poznává správnou cestu, jak se postavit k dnešnímu lidově dem. zřízení. O všem co učinila dříve ví, že toto nebylo správné a vlastní doznáním prohlásila, že by taková již nechtěla býti. Po dobu zdejšího pobytu pilně navštěvuje, přenáší a poučuje ostatní chovanky. Jmenovaná učinila tady po dobu pobytu v TNP takový znatelný pokrok, že navrhuji její propuštění z tábora.“*²³⁵ Takto se o Mrázkové vyjádřila osvětová instruktorka, velitel tábora Nácál měl obdobný názor.

Jak již bylo zmíněno, žádost o propuštění či o zkrácení doby pobytu se mohla podat po 3 měsících v táboře. Občané, již však měli výměr na uvedené 3 měsíce, tuto možnost nemohli využít. Internovaní na delší dobu tuto žádost často podávali. Stěžejní bylo vyjádření velitelství tábora

²³⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Eduarda Händla

²³⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 474, spis Růženy Mrázkové

a doporučení ONV, rozhodovala Krajská komise při KNV. Důvodem ke kladnému vyřízení byl často špatný zdravotní stav chovance nebo jeho rodinného příslušníka. U Jiřiny Benešové byl výměr zrušen kvůli kongenitální luxaci obou kloubů a pupeční kýle.²³⁶ Bohuslava Bursová byla propuštěna kvůli poranění pánve, byl však podán návrh pro její znovuvzetí do tábora, jelikož se po propuštění měla znovu oddávat nezřízenému životu.²³⁷ Jiní byli zařazeni již dříve do vazby, proto požádali o započtení doby ve vazbě do výměru.

Dalšími důvody mohlo být těhotenství, což byl případ Vlasty Dejdarové, která byla kvůli vysokému stupni těhotenství propuštěna.²³⁸ Rebeka Demeterová nebyla kvůli těhotenství ani zařazena.²³⁹ Propuštění mohli být také, pokud se vzorně chovali a zaručovali se, že po propuštění nastoupí okamžitě do řádného zaměstnání a budou se aktivně podílet na budování socialismu. Příkladem byla např. Marie Austová, která poté nastoupila do národního podniku v Českých Budějovicích.²⁴⁰

Některé žádosti byly opakovaně zamítány, jiným bylo vyhověno hned na poprvé. Záleželo na délce vyměřené doby a závažnosti důvodů. Některým lidem byl dokonce pobyt prodloužen, a to z důvodů špatného chování či pokusu o útěk. Např. Pavel Csoco se choval dle zprávy z TNP neukázněně, vzdálil se nedovoleně z tábora a byl obviněn z krádeží. Z původních 6 měsíců jich nakonec v táboře strávil 18.²⁴¹

Podávání žádostí bylo velmi časté, pokud se nedostalo kladné odpovědi, zkoušeli to odsouzení či jejich příbuzní opakovaně. Příkladem mohl být Jan Fuss, který sám podal žádost o propuštění. Zajímavé je, že žádost o propuštění podala i jeho družka Růžena Botárová, kterou měl dle návrhu JNV OV NB fyzicky napadnout: „*Po zaměstnání denně chodí domů opilý, svou družku R. Botárovou denně tluče a působí tak veřejné pohoršení, že nájemníci v domě, kde bydlí a v sousedním domě nemohou spát.* ...“²⁴² Přestože bylo podáno více žádostí o propuštění, nepovedlo se mu získat kladné vyjádření velitele, proto v táboře strávil vyměřených 6 měsíců.²⁴³

---

²³⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Jiřiny Benešové

²³⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Bohuslavy Bursově

²³⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Vlasty Dejdarové

²³⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Rebecky Demeterové

²⁴⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Marie Austové

²⁴¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Pavla Csoca

²⁴² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Jana Fuisse

²⁴³ Tamtéž

3. 5. Vyhovění/zamítnutí žádosti

Žádosti o propuštění z TNP či alespoň o zkrácení pobytu byly podávány ke komisi při KNV, bezpečnostní referent dále oslovil velitelství tábora o vyjádření k určitému chovanci: „*Žádám o podání posudku, jak jmenovaný pracuje, příp. jaký má poměr k práci a jakou vykazuje pracovní morálku, jaké jest jeho chování...*“²⁴⁴ Na základě vyjádření velitele bezpečnostní referent doporučil propuštění, nebo ho naopak nepodpořil a navrhl jeho zamítnutí. Na ministerstvu se poté dané žádosti projednávaly. O výsledku rozhodovala odvolací komise.

Velitel měl posoudit jeho pracovní morálku, chování v táboře a vyjádřit se k tomu, zda se u dotyčného podařila řádná převýchova. Žádost o své propuštění z TNP podal např. Josef Čermák z Českého Dubu, jeho žádosti nebylo vyhověno, stejně tak jako byla zamítnuta i žádost jeho ženy Věry Čermákové. První žádost podal Čermák dne 3. dubna 1949, 5. června 1949 podala první žádost o uvolnění manžela Čermáková, 26. prosince podal znovu žádost Čermák a 28. prosince podala Čermáková další žádost. Velitel TNP Příbram-Vojna se vyjádřil dne 23. února 1950: „*Chovanec Josef Čermák, pracuje dobře a proti jeho chování nebylo dosud námitek. Třídně a politicky nedosahuje potřebné výše a o školení jeví malý zájem. Převýchova v TNP je málo viditelná.*“²⁴⁵ I přesto byl jeho pobyt v táboře zkrácen. Celkově strávil v táboře dobu od 24. března 1949 do 12. dubna 1950. Dle původního výměru měl strávit v táboře 2 roky.

Spouště žádostem vyhověno nebylo, jelikož nebyly údajně splněny podmínky pro propuštění, dotyčný dostatečně neprojevil kladný postoj k tehdejšímu zřízení nebo svým chováním nezaručoval bezproblémové chování po propuštění. Často byli rodinní příslušníci zoufalí, jelikož jejich žádosti o propuštění byly opakovaně zamítány.²⁴⁶

Objevily se však i případy, kdy bylo od návrhu upuštěno, jelikož nebyly shledány žádné důvody pro zařazení do tábora. Velitelství stanice SNB v Libštátě měla za úkol zjistit, jak se chová a jakou pracovní morálku vykazuje třídvacetiletý Štefan Čočo. Velitel stanice se vyjádřil: „*Oznamuji, že Štefan Čočo z Libštátu čp. 112, okr. Semily jest od 25. 4. 1949 zaměstnán jako cihlářský dělník u fmy Anna Morinová, pracuje k úplně spokojenosti této firmy. Chování a pracovní morálka jest nyní zcela bez závady.*“²⁴⁷ Nato bylo od návrhu upuštěno: „*Vracím s tím, že komise pro zařazování osob do tábora nucené práce při krajském národním výboru v Liberci usnesla se dne 20. června 1949 upustiti od*

---

²⁴⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 473, spis Štěpána Lišky

²⁴⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Josefa Čermáka

²⁴⁶ Tamtéž

²⁴⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Štefana Čočo

zařazení do TNP Štefana Čoča...vzhledem k tomu, že týž je v řádném pracovním poměru u fy. A. Morinová, Libštát a jeho pracovní morálka je dobrá.“²⁴⁸

U většiny jedinců, jimž bylo vyhověno v jejich požadavku na propuštění z tábora nucené práce, hrál velkou roli jejich špatný zdravotní stav. U některých chovanců však lékař uvedl, že dotyčný zvládne alespoň nějakou méně náročnou práci. Stávalo se, že takové práce zrovna nebyly, a proto byli internovaní i tak propuštěni. Příkladem může být Josef Beneš z Dolní Suché, který byl zařazen do tábora kvůli tomu, že byl bez řádného pracovního poměru a snižoval vážnost veřejných funkcionářů, podřýval pracovní morálku. *„Jmenovaný byl při lékařské prohlídce v TNP uznán schopným lehčí práce s klasifikací B a poněvadž kromě toho na výměr z r. 1917, dle kterého jest práce neschopen, nemohu jej ve zdejší tábore žádnou lehčí práci zaměstnat, poněvadž takové práce zde není.*“²⁴⁹

Některým byl pobyt v táboře pouze přerušen na určitou dobu, než se zotaví a budou schopni vykonávat řádně práci v TNP. Museli předkládat lékařské posudky o jejich přetrvávající pracovní neschopnosti. Většinou však byly zdravotní komplikace tak závažné, že se dotyčný do tábora již nevrátil a od zařazení do tábora bylo trvale upuštěno. Příkladem mohla být Jiřina Benešová z Tanvaldu, která byla zařazena do TNP kvůli ohrožování lidově demokratické republiky, obživu si údajně obstarávala pácháním podvodů na pracujícím lidu. Benešová trpěla dle lékařské zprávy kongenitální luxací obou kyčelních kloubů a pupeční kýlou. *„Na základě lékařského posudku MUDr. Karla Čapka z Tanvaldu přerušuje ministerstvo vnitřní věci pobyt v TNP na další 3 měsíce ze zdravotních důvodů. Před uplynutím této doby předložte znovu lékařské vysvědčení o Vašem zdravotním stavu.*“²⁵⁰

Vyhověno žádosti o propuštění mohlo být v případě, že se chovanec řádně choval v práci i v táboře a zapojoval se do táborových aktivit. Podmínkou však byla práce v určitém závodě. Takovým příkladem byla Helga Černá z Jablonce nad Nisou, která byla do TNP zařazena z důvodu špatné pracovní morálky, prostředky ke své obživě si obstarávala prostitucí. Vyjádření velitele tábora tak bylo překvapivé: *„Vzhledem k její pracovitosti, slušnému chování a poměrnému mládí doporučujeme, aby doba pobytu jí byla zkrácena a zbytek odpuštěné doby odpracovala v podniku, kde jest nyní zaměstnána.*“²⁵¹

Někdy si internovaný musel na propuštění počkat, stávalo se, že první odvolání bylo zamítnuto a druhému již bylo vyhověno. Dělo se to však pouze v případě, že velitelství již bylo přesvědčené o tom, že se daná osoba po propuštění plně zapojila do výstavby socialistického zřízení. Tricetiletý Milan

---

²⁴⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Štefana Čoča

²⁴⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Josefa Beneše

²⁵⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Jiřiny Benešové

²⁵¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Helgy Černé

Dudek z Hejnic byl zařazen do tábora na 18 měsíců, jelikož měl svým chováním ohrožovat hospodářský život státu a výstavbu tehdejšího zřízení. První žádosti nebylo vyhověno, výměr byl potvrzen v plném rozsahu. Druhé žádosti bylo vyhověno, Dudkovi byla zkrácena doba pobytu v táboře na 5 měsíců: „Vašemu podání a k návrhu tábora nucené práce ve Stárkově ze dne 5. 11. 1949 usnesla se komise pro zařazování osob do tábora nucené práce při krajském národním výboru v Liberci dne 7. listopadu 1949 zkrátiti dobu Vašeho pobytu v TNP na 5 měsíců, jež to jsou dány předpoklady, že po svém propuštění z tábora se budete řádně chovat a povedete spořádaný, pracovitý a bezúhonný život. Nevyhováte-li těmto podmínkám budete opět zařazen do tábora nucené práce.“²⁵²

Žádosti byly zamítány, a to z těch důvodů, že se dotyčný nikterak nepolepšil a stále nedával záruky pro bezproblémové zařazení do budovatelského procesu. Jiné byly přijímány po prvním odvolání, nejčastěji kvůli špatnému zdravotnímu stavu, nutné pomoci v domácnosti či po vzorném chování v TNP. Stěžejní bylo vyjádření velitele TNP, který měl v rukou osud chovanců.²⁵³ 129 osob z 228 podalo alespoň jednu žádost o propuštění. Celkem 76 žádostem bylo vyhověno na první pokus, což tvořilo více než 58 %. Napodruhé bylo vyhověno 20 žádostem. Napotřetí 4 žádostem. Po čtvrté žádosti se dočkaly propuštění 3 osoby. Dvě osoby dostaly kladné vyjádření až napopáté. U třech lidí nebyla zjištěna reakce na žádost. A celkem dvacet osob se nedočkalo kladného vyjádření žádosti. U Josefa Krejčího bylo sice na první žádost reagováno kladně a byla mu snížena doba pobytu, další žádost však byla zamítnuta.²⁵⁴

Tabulka č. 5 – žádosti o propuštění

ŽÁDOSTI O PROPUSTĚNÍ OSOB Z LIBERECKA Z TNP ROKU 1949	
POČET VYHOVĚNÝCH ŽÁDOSTÍ NA PRVNÍ POKUS	76
POČET VYHOVĚNÝCH ŽÁDOSTÍ NA DRUHÝ POKUS	20
POČET VYHOVĚNÝCH ŽÁDOSTÍ NA TŘETÍ POKUS	4
POČET VYHOVĚNÝCH ŽÁDOSTÍ NA ČTVRTÝ POKUS	3
POČET VYHOVĚNÝCH ŽÁDOSTÍ NA PÁTÝ POKUS	2
NEVYHOVĚNO	20
SNÍŽENA DOBA POBYTU, DALŠÍ ŽÁDOST ZAMÍTNUTA	1
NEZJIŠTĚNO	3

²⁵² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Milana Dudka

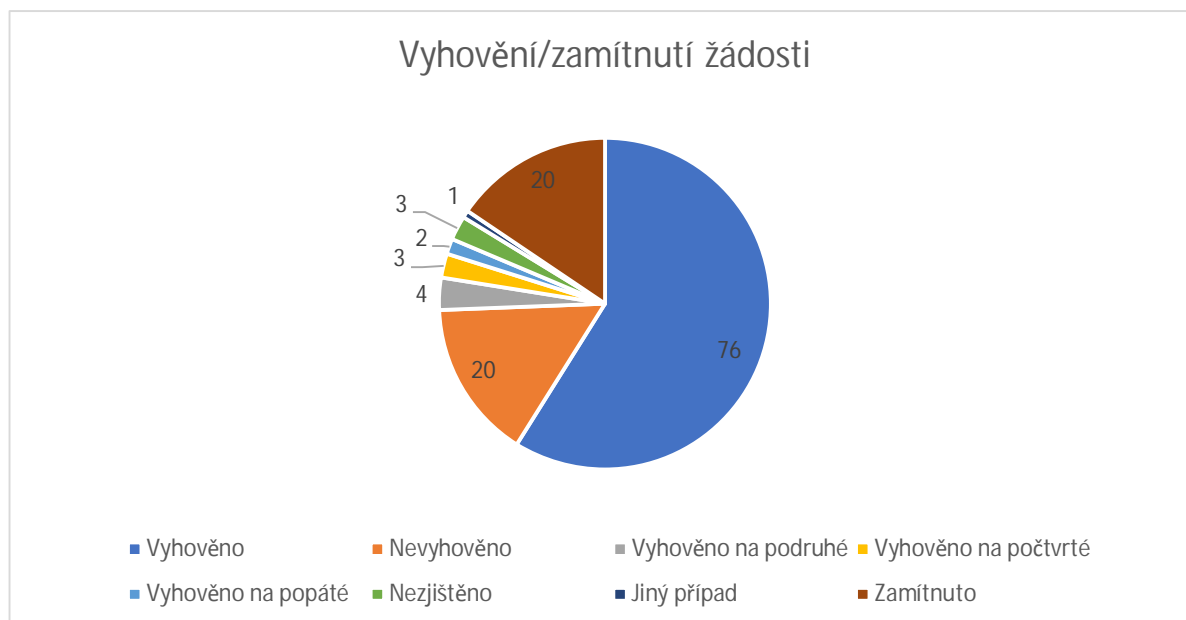
²⁵³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Věry Sekáčové

²⁵⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 472, spis Josefa Krejčího

**CELKOVÝ POČET OSOB, JEŽ
PODALY ŽÁDOST O PROPUŠTĚNÍ
Z LIBERECKA ROKU 1949**

129

Graf č. 2 – vyhovění/zamítnutí žádosti

3. 6. Útěky

Útěky z táborů nucených prací mohly být pokusem o záchranu lidské identity nebo mohly být motivovány touhou dostat se z tábora na svobodu. Pokus o útěk představoval na jednu stranu velké riziko, jelikož hrozil neúspěch a následně potrestání. Na druhou stranu, pokud útěk dotyčnému vyšel a podařilo se mu skrýt takovým způsobem, že se ho již nepodařilo bezpečnostním složkám nalézt a přivést do tábora zpět, vyhnul se tak těžké práci v táboře.

Do roku 1950 docházelo k poměrně častým útěkům, nebylo totiž stoprocentní spolehnutí na vedení tábora a jeho další příslušníky. Navíc do roku 1950 nebylo zběhnutí považováno za trestný čin, pokud se podařilo uprchlého dopadnout, tak mu trest ukládal velitel tábora.²⁵⁵ Bártík uvedl tyto tresty, jichž mohl velitel využívat v rámci kázeňského řádu následovně: neveřejná důtka, důtka před ostatními chovanci v táboře, omezování rodinných návštěv a omezování písemné komunikace, snížení kapesného, přeřazení do nižší pracovní třídy, příkázání nadbytečné práce, návrh do vězení či návrh k prodloužení doby pobytu.²⁵⁶ Zběhnutí znamenalo okamžité převedení do III. pracovní třídy.²⁵⁷ Příkladem zběhnutí

²⁵⁵ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 61

²⁵⁶ Tamtéž

²⁵⁷ Tamtéž, s. 72

mohl být Kolman Kováč, který se nevrátil včas z dovolené. Zpátky do tábora se vrátil, ale až o 2 měsíce později. „Dne 21. srpna 1949 obdržel Kováč propustku, ze které se nevrátil a odejel na Slovensko ku své manželce. Když byl pak zjištěn Kováčův pobyt na Slovensku, byla příslušná stanice SNB požádána o jeho předvedení do TNP. Tato stanice pak vybídla Kováče a týž se dne 22. října 1949 vrátil sám do zdejšího TNP. Pro tento poklesek byl zde přeřazen do III. táb. třídy a potrestán 14 uzavřením po práci.“²⁵⁸

Nejčastěji docházelo k útěkům z pracovních stanovišť, jelikož hlídka, která měla zabezpečit okolí, svou povinnost neplnila. V některých případech mohli chovanci tábor opustit, ale pouze v případě, že měli souhlas vedení tábora, a pouze na určitou dobu. Jakmile se dotyčný zpozdil nebo nedostavil, bylo to považováno za nedovolené opuštění tábora. „V tomto případě ale platil na jednotlivé chovance „dvojitá metr“, neboť záleželo na tom, z jakého důvodu byl chovanec do TNP přikázán. Samovolné opuštění tábora budiž pokládáno u správních trestů u osob zařazených z důvodů politického a hospodářského rozvratnictví za zběhnutí. Ostatní chovanci jsou zběhy tehdy, jsou-li bez povolení vzdálení z táborů déle než 3 dny.“²⁵⁹

Za útky byli chovanci trestáni také zvýšením doby pobytu v táboře, jelikož nedávali záruky, že by po propuštění vedly řádný, spořádaný a bezúhonný život. Zvýšena doba pobytu byla např. Vincencu Podlipovi: „Komise pro zařazování osob do táborů nucené práce při krajském národním výboru v Liberci zvyšuje k návrhu tábora nucené práce ve Stárkově váš pobyt v TNP na 18 měsíců, poněvadž svým dosavadním chováním v táboře nedáváte jistoty, že po propuštění povedete spořádaný, pracovitý a bezúhonný život.“²⁶⁰ Dalším trestem mohlo být přeřazení do jiného tábora, ve většině případů do Pardubic: „Jaroslav Chytil byl již dvakrát kázeňsky potrestán přes to opět 5. 5. 1949 uprchl z tábora a vrátil se až 6. 6. 1949 o 24 hod. Svým jednáním hrubě porušuje kázeň a pořádek v táboře.“²⁶¹ V některých případech byli dotyční posláni do soudní vazby: „Do TNP jste byl zařazen dne 30. března 1949 odkud dne 29. srpna 1949 jste byl převzat do soudní vazby. Předpokládá se, že jak soudní vazba, též i případný soudní trest bude pro vás dostatečným prostředkem k převýchově.“²⁶²

Velitelství tábora mohlo vydávat za určitých podmínek tzv. dovolenky. Vydávaly se maximálně na 3 dny pro ty osoby, jež byly do tábora zařazeny minimálně na 6 měsíců, a to v případě, že došlo k úmrtí v rodině či se jim narodil potomek nebo se jednalo o další specifické neodkladné záležitosti.

²⁵⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Kolomana Kováče

²⁵⁹ BĀRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 62–63

²⁶⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Vincence Podlipy

²⁶¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 470, spis Jaroslava Chytila

²⁶² Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 475, spis Oldřicha Příbyla

Dále v případě, že byla potřebná osobní účast chovance na úřadě či u soudu. Výhodu v tomto ohledu měli také chovanci zařazení do I. pracovní třídy. Ti měli povoleno, pokud se řádně chovali a poctivě pracovali, jednou za 14 dnů opustit tábor do nedělního večera či jednou za měsíc na víkend.²⁶³

Bohumil Aubrecht z Liberce, byl jedním, kterému se podařilo z tábora uprchnout bez dopadení. Měl být dle výměru zařazen na 2 roky do TNP Stárkov, protože bylo zjištěno, že byl již delší dobu bez řádného pracovního poměru a prostředky k obživě si obstarával hrou karet „frebl“. Zároveň se nechal vydržovat prostitutkou Eliškou Tlustou, se kterou žil ve společné domácnosti. Byl také dvakrát soudně trestaný za smilstvo a krádeže. „*Hlásím, že dne 10. března 1949 kolem 15. hodiny uprchl z příkázaného pracoviště na stavebních pracích v Malých Svatoňovicích ... Bohumil Aubrecht narozený dne 31. 7. 1928 v Kařezu, okr. Rokycany, svobodný, dělník, posledně bytem v Liberci, Žulová 4. ... Útěk byl jmenovanému usnadněn tou okolností, že pracoviště je značně rozlehlé, jest tam postaveno několik větších domů, které se dodělávají a přidělení příslušníci TNP nepracují společně, nýbrž na různých místech, takže jejich střežení je značně stíženo...*“²⁶⁴ Bohumila Aubrechta se nepodařilo od jeho útěku roku 1949 nalézt, KNV v Liberci dne 12. ledna 1953 uvedla: „...*Pobyt jmenovaného není zde znám a rovněž zavedené pátrání po jeho pobytu nepotkalo se dosud s kladným výsledkem. S ohledem na značný časový odstup, nabyla trestní komise KNV v Liberci přesvědčení, že již by nebylo vhodné ani při event. zjištění pobytu uведенé opatření prováděti a proto rozhodla ... výše jmenovanému prominouti další pobyt v TNP.*“²⁶⁵

O útěk se roku 1949 pokusilo dle dochovaných archivních materiálů celkem 47 osob z Liberecka. Ve 13 případech byl útěk úspěšný. 29 útěků bylo zmařeno. 4 lidé se vrátili do tábora sami. U 1 člověka nebylo zjištěno, zda byl dopaden, či ne. Ze 47 bylo 41 mužů a 6 žen. Ze 13 úspěšných se jich 11 povedlo mužům a 2 útěky ženám.

Tabulka č. 6 - útěky

ÚTĚKY OSOB Z LIBERECKA ZAŘAZENÝCH DO TNP ROKU 1949			
Jméno	Počet útěků	Zdařilost útěku/nezdařilost	Pokud se útěk nepovedl, jak bylo s internovanými po chycení naloženo?
AUBRECHT Bohumil	1	ANO	
BŘEZINA František	1	ANO	
BEČVÁŘ Vladimír	1	NE	Přestože utekl, tak bylo vyhověno jeho žádosti o zkrácení doby pobytu.
BUBLINEC Štefan	1	ANO	

²⁶³ BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, s. 65

²⁶⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468, spis Bohumila Aubrechta

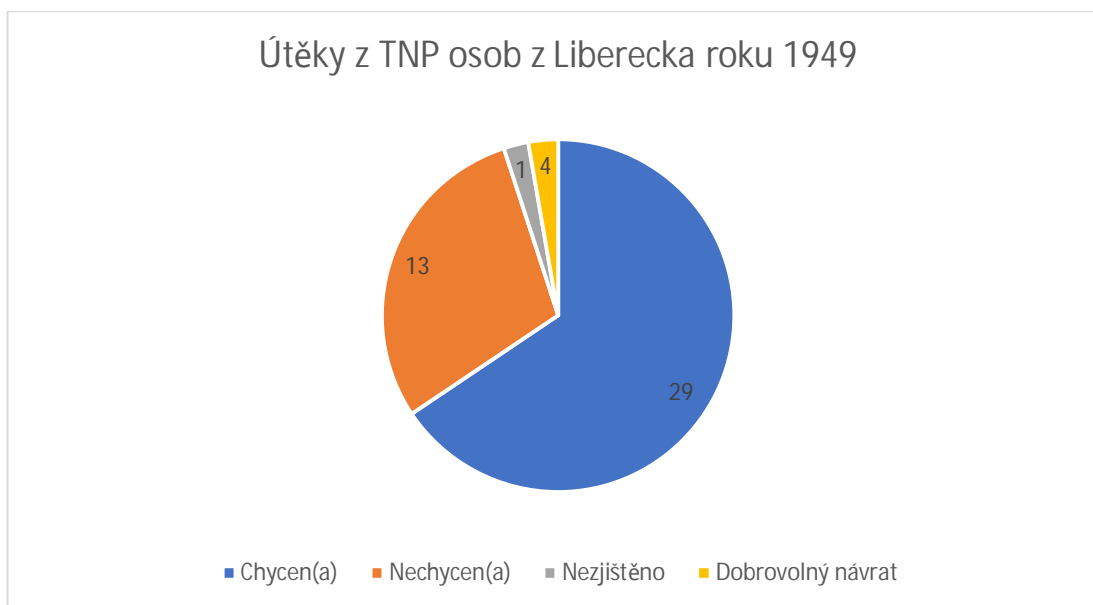
²⁶⁵ Tamtéž

CIPL Jan	2	NE	Cipl se pokusil o útěk celkem 2x. Ze zdravotních důvodů musel být po dopadení TNP propuštěn.
CSOSCO Pavel	1	NE	Zvýšena doba pobytu.
ČERMÁK Oldřich	1	NE	Odsouzen k trestu odnětí svobody na 23 let.
DĚDKOVÁ Emílie		ANO	
DOUBA Karel	1	NE	Chycen, ale propuštěn kvůli trvalému zdravotnímu postižení.
DREVŇÁK Pavel	1	NE	Propuštěn dle výměru.
DVOŘÁK Adolf	1	NE	Přestože utekl, tak bylo vyhověno jeho žádosti o zkrácení doby pobytu.
FIEDLER Karel	1	Vrátil se sám.	
FEURSTEIN Adolf		ANO	
GONDOVÁ Alžběta		ANO	
HAMM Antonín	1	ANO	
HÁZE Václav	1	NE	Byl poslán do donucovací pracovny v Pardubicích.
HLUBŮČEK Václav	1	NE	Poslán do soudní do vazby.
HOLMAJEROVÁ Marie	1	NE	Dopadena, byla jí prodloužena doba pobytu.
HORVÁTH Rajmund	1	NE	Předán do TNP Nováky.
HOŘEJŠ Ladislav	1	NE	I přesto zkrácena doba pobytu.
HRŮŠA Josef	1	Nezjištěno	
HUBATÝ Josef	1	Utekl z TNP na taneční zábavu, pravděpodobně se vrátil sám.	
HUDEC Koloman	1	ANO	
CHADÍM Ladislav	1	ANO	
CHMELENSKÝ Václav	1	NE	Poslán do donucovací pracovny v Pardubicích.
CHYTIL Jaroslav	1	Vrátil se sám.	Předán do TNP Pardubice.
JANEBOVÁ Jiřina	1	NE	Byl jí uložen správní trest, poté se zpátky vrátila do TNP.
JANEČEK Adolf	2	NE	I přes opakované útoky bylo poté vyhověno

			žádosti jeho ženy, měl špatný zdravotní stav.
KOLÁŘ Karel	1	NE	Nakonec byl stejně propuštěn kvůli tělesné nezpůsobilosti.
KOPTIŠ Miloslav	1	ANO	
KOŠAŘOVÁ Růžena	1	NE	Zařazena zpět do TNP.
LIŠKA Štěpán	1	NE	Dodán do TNP Pardubice.
MURKO Ladislav	1	ANO	
PAVLÍČEK Harald	1	ANO	
PODLIPA Vincenc	1	NE	Zvýšení doby pobytu na 18 měsíců. Nakonec v TNP 2 roky.
PROKOPOVÁ Jarmila	1	NE	Zařazena zpět do TNP.
PŘIBYL Oldřich	1	NE	Předán do soudní vazby.
SEDLÁČEK Oldřich	1	NE	Po dopadení byl odsouzen k trestu vězení na 3 měsíce. Poté měl být zařazen zpět do TNP.
SEMLER Antonín	1	NE	Předán do soudní vazby.
TÁFL Oldřich	1	NE	Předán do TNP Pardubice, poté do TNP Všebořice. Byla mu zvýšena doba pobytu na 15 měsíců.
TICHÝ František	1	NE	Předán do TNP Pardubice, byla mu zvýšena doba pobytu.
TOBIÁŠ Josef	1	NE	Měl být předán do donucovací pracovny v Ruzyni.
UHRIK Pavel	1	NE	Předán do donucovací pracovny v Pardubicích, byla zvýšena doba pobytu.
VANDRLÍK František	1	NE	Předán do TNP Pardubice, pravděpodobně zvýšena doba pobytu na 6 měsíců.
VOJTĚCHOVSKÝ Bohumil	1	Vrátil se sám.	Předán do TNP Pardubice, zvýšena doba pobytu o 1 měsíc.
VOKÁČ Arthur	1	ANO	

ZEMAN Karel	2	NE	Po prvním útěku mu byla zvýšena doba pobytu a byl předán do TNP Pardubice. Po dalším dopadení byl předán do TNP Brno.
CELKEM SE POKUSILO O ÚTĚK 47 OSOB Z LIBERECKA ZÁRAZENÝCH DO TNP ROKU 1949			

Graf č. 3 – útěky z TNP

3. 7. Rehabilitace

V Československu probíhala za komunistické vlády politická perzekuce nežádoucích občanů, kteří byli souzeni soudy a následně vězněni. Byli posíláni do táborů na základě smyšlených výměrů a v nejhorších případech posíláni na smrt v rámci politických procesů. Zákony byly v rozporu s ústavou a oběti komunistického režimu se reálně neměli jak bránit. Po smrti dvou předních představitelů komunismu, Klementa Gottwalda a Josifa Stalina, došlo k pozvolnému uvolnění. Zvedla se vlna nespokojenosti a vládnoucí strana byla nucena zareagovat. Roku 1955 byla ustanovena komise, jejímž úkolem bylo prověřit oprávněnost politických procesů z let 1948–1954.²⁶⁶ Stejně tak jako v Sovětském svazu i v Československu se po XX. sjezdu KSSS diskutovalo o politických procesech a jejich dopadu na lidskou společnost. Komunisté se však obávali, aby neklesly jejich preference, a proto přezkoumávali především výše trestů, nikoliv nespravedlnost a nezákonnost. Veškeré své kroky vládnoucí strana podnikala ve svůj vlastní prospěch, stejně tomu tak bylo i v 60. letech, kdy došlo k několika amnestiím,

²⁶⁶ FUKOVÁ, Hana. *Rehabilitace politických vězňů v Československu. Zákony o soudní rehabilitaci z let 1968 a 1990*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Praha: 2012., s. 8

čímž se chtěla vyhnout další nežádoucí aktivitě ze strany poškozených. Poté, co v roce 1968 zvítězilo reformní křídlo a tajemníkem strany se stal Alexander Dubček, byl prosazen vznik Akčního programu, díky kterému se měla otevřít otázka rehabilitace.²⁶⁷ Bývalí političtí vězni založili Klub 231, jehož záměrem bylo soudně rehabilitovat oběti komunistického režimu a začlenit je zpět do společnosti. Přestože probíhaly neshody o tom, jak bude zákon vypadat, jaké časové období by měl zahrnovat, zda provést komplexní rehabilitaci, či naopak posuzovat jednotlivé případy, k jeho vzniku skutečně došlo. Bursík a Pažout ve své publikaci připomněli: „*Reakcí nového reformního vedení se stalo přijetí zákona o soudní rehabilitaci 25. června 1968. Jeho kompromisní znění odráželo atmosféru ve společnosti i mocenské rozložení sil. Soudní rehabilitace proběhla nedůsledně, navíc s postupem „konsolidace“ docházelo k omezování rehabilitační agendy a na základě novelizace zákona o soudní rehabilitaci z 8. července 1970 dokonce ke změnám řady dříve vynesených rehabilitačních rozsudků.*“²⁶⁸ Zákon č. 82/1968 Sb. neobsahoval rehabilitaci ze zákona, jak požadoval Klub 231. Důvodem měla být skutečnost, že plošné očištění by zahrnovalo i osoby, jež byly skutečně vinny.²⁶⁹ Řečeno slovy Bursíka a Pažouta: „*Rehabilitace se neměla dotknout „nepřátel socialistické výstavby“, kteří trestnými činy proti republice či jinou trestnou činností porušili platné zákony a byli právem odsouzeni ... podstatou zákona bylo individuální přezkoumání jednotlivých kauz.*“²⁷⁰ Rozhodnutí byla ze zákona zrušena u osob, jež byly zařazeny do tábora nucené práce a nebyly již dříve trestány pro nebezpečí majetku cizích osob a nechuti k práci. Dále lidem, kteří i přes odpykání trestu, byli zařazeni dále do TNP. A v případě, že uložený přestupek přesahoval horní hranici sazby na dotyčný přestupek.²⁷¹ Na základě zákona č. 82/1968 Sb. měli postižení komunistickým terorem nárok na odškodnění. Jednalo se např. o náhradu výdělku ušlého po dobu vazby, výkonu trestu nebo pobytu v táboře. Dále mohli dostat náhradu za odebraný majetek a odcizené věci, a to většinou rovněž finančně.²⁷²

Prokazatelně rehabilitován byl např. roku 1968 Petr Gorski, jenž byl do tábora nucené práce zařazen roku 1949 kvůli údajné neschopnosti nalézt si trvalou práci, a to na dobu 2 let. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu byl z TNP dočasně propuštěn, poté se však do tábora vrátil. Nakonec mu byl zbytek pobytu prominut z toho důvodu, že byl již déle než 2 roky na přerušném pobytu. Gorského jméno očistil Okresní soud v Náchodě dne 13. prosince 1968: „*Podle rejstříků trestů zjišťuje soud, že u*

---

²⁶⁷ FUKOVÁ, Hana. *Rehabilitace politických vězňů v Československu. Zákony o soudní rehabilitaci z let 1968 a 1990.* Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Praha: 2012., s. 11

²⁶⁸ BURSÍK, Tomáš a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 7

²⁶⁹ FUKOVÁ, Hana. *Rehabilitace politických vězňů v Československu. Zákony o soudní rehabilitaci z let 1968 a 1990.* Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Praha: 2012, s. 21

²⁷⁰ BURSÍK, Tomáš a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 18

²⁷¹ § 22 zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci

²⁷² § 27 zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci

navrhovatele nejde o osobu práce se štítící, nebo nebezpečnou cizímu majetku, jak na myslí shora citované zákonné ustanovení. Proto bylo prohlášeno zařazení navrhovatele do tábora nucených prací za neplatné.²⁷³

Otázka rehabilitace se otevřela po XX. sjezdu KSSS roku 1956 v souvislosti s kritikou kultu osobnosti Stalina. Do roku 1968 byli očišťováni pouze komunisté, od ledna téhož roku došlo k rehabilitaci v omezené míře i u ostatních osob. Nejednalo se o plnou a důslednou rehabilitaci, u moci byli často stále ti lidé, kteří stáli za konstruováním politických procesů. Po novelizaci zákona roku 1970 byly některé rehabilitační rozsudky zrušeny.²⁷⁴ V knize Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu bylo řečeno: *Důslednou rehabilitaci bývalých politických vězňů a jejich odškodnění umožnila až listopadová revoluce na sklonku 1989. Díky změněné politické a společenské situaci a z ní plynoucího nastavení nového zákona o soudní rehabilitaci – taxativně vyjmenované trestné činy byly rehabilitovány ex lege – měla mnohem širší rozsah než rehabilitace z konce šedesátých let.*²⁷⁵

Tabulka č. 7 – rehabilitace

SEZNAM REHABILITOVANÝCH OSOB ZAŘAZENÝCH DO TNP ROKU 1949			
Jméno a příjmení	Důvod zařazení do TNP	Výše trestu	Rok rehabilitace, soud
GORSKI Petr	Bez řádného pracovního poměru, byl podezřelý z provozování černého obchodu.	2 roky	1968, Okresní soud v Náchodě
HUŠEK Jaroslav	Bez řádného pracovního poměru, požíval velké množství alkoholu, vyvolával hádky a rvačky.	1 rok	1969, Okresní soud v Liberci
KREJČÍ Josef	Neměl kladný vztah k práci, údajně okrádal zaměstnavatele a zboží prodával za vysoké ceny. Po propuštění si nesehnal práci a neplatil na svou dceru.	1 rok	1969, Okresní soud v Semilech se sídlem v Jilemnici

²⁷³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 469, spis Petra Gorského

²⁷⁴ BURSÍK, Tomáš a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 478

²⁷⁵ Tamtéž, s. 479

NESVATBA Antonín	Neměl kladný poměr k tehdejšímu zřízení. Osoba reakční.	6 měsíců	1969, Okresní soud v Liberci
K REHABILITACI DOŠLO U 4 OSOB Z LIBERECKA ZAŘAZENÝCH ROKU 1949 DO TNP			

Závěr

Úkolem této práce bylo na základě odborné literatury a poznatků z archivních materiálů podat komplexní obraz táborů nucených prací v systému dalších nápravných komunistických zařízení. Konkrétně byla analýza prováděna na lidech z Liberecka v roce 1949, kteří byli nejčastěji zařazováni do TNP ve Stárkově, Lešanech a Všebořicích. Celá tato práce je zároveň protkaná autentickými příběhy jednotlivých osob z Liberecka, jimž se zařazení do táborů nucené práce nevyhnuło.

V první části práce byla představena obecná struktura táborů nucené práce, jejich vznik, správa, život a podmínky v táborech, jejich následná likvidace apod. Ve druhé části práce, která se již konkrétně zabývá rozbohem táborů, do nichž byli posíláni lidé z Liberecka, se čtenář seznámí také se samotnými návrhy, výměry, žádostmi o propuštění a útky. Na základě dochovaných archivních materiálů bylo vyvozeno několik příloh, tabulek a grafů.

Do této práce byly zpracovány základní údaje o osobách z Liberecka, jež byly do TNP navrženy, jejich data narození, zaměstnání, důvody pro zařazení, výsledek, žádosti o propuštění a zkrácení doby pobytu a údaje o útčích. Konkrétně se podařilo z dochovaných materiálů identifikovat 407 osob z Liberecka navržených do TNP v roce 1949. Dále bylo zjištěno, že skutečně zařazených osob do TNP bylo celkem 228. U 96 osob bylo od zařazení upuštěno z různých důvodů (zdravotní komplikace, nedostatečné provinění), u 76 lidí nebyl závěr jejich výměru zjištěn. Třem osobám byl místo trestu v táboře nucené práce udělen podmínečný trest. Tři lidé byli namísto zařazení do TNP posláni do vězení k nastoupení výkonu trestu. Jeden člověk nemohl být do TNP zařazen, jelikož byl na útku. Při dalších analýzách se pracovalo pouze s číslem 228, jež označovalo reálně zařazené osoby z Liberecka do TNP v roce 1949. Jednou z oblastí, jež se podařilo vyvodit, bylo zastoupení mužů a žen v jednotlivých táborech. Nejjobsazovanějším táborem byl Stárkov, kam bylo zařazeno roku 1949 celkem 145 mužů a 4 ženy z Liberecka. Do TNP Všebořice bylo zařazeno 27 mužů. Do Lešan bylo posláno 31 žen a 2 muži. Do Širokých Třebčic bylo zařazeno 8 žen. Do Pardubic se dostali 3 muži a 2 ženy. V táboře Příbram-Vojna se ocitl jeden muž. Do Oblastního sběrného střediska v Liberci byl zařazen jeden muž. Do TNP České Budějovice II. byla zařazena jedna žena. Přiřazený tábor se nepodařilo zjistit u 3 mužů.

Některým lidem, u nichž dle komunistických funkcionářů hrozil útěk či jiné provinění, byl zakázán pobyt v pohraničí. Tento zákaz byl vydán 100 lidem z 228 zařazených. Bylo vyhověno 10 žádostem, 4 byly zrušeny společně s výměrem, zamítnuto bylo 5 žádostí, 8 jich zůstalo v platnosti i po propuštění a u 73 osob nebyly další informace k zakazu v pohraničí zjištěny. Dále se práce zaměřila na počet mužů a žen z Liberecka zařazených do TNP roku 1949. Dle dochovaných archivních materiálů bylo zařazeno do TNP 182 mužů a 46 žen. Následující oblastí, ke které byly zjištěny nové informace, jsou žádosti o propuštění. Celkem podalo žádost o propuštění 129 osob, některé z nich byly opakované. U 76 osob bylo vyhověno žádosti napoprvé, u 20 osob napodruhé, u 4 osob na třetí pokus, u 3 osob

napočtvrté a u 2 osob na pátý pokus. Nevyhověno bylo 20 žádostem. U jednoho člověka byla snížena doba pobytu, ale další žádosti již vyhověno nebylo. U třech osob se nepodařilo zjistit, zda bylo žádosti vyhověno. Tato práce předkládá také počet útěků, o něž se někteří internovaní pokusili, i s jejich konečným verdiktem. Některým osobám se podařilo z TNP utéct, jiní byli chyceni a potrestáni. O útěk se dle dochovaných materiálů ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích pokusilo 47 osob, někteří z nich opakovaně. 13 útěků bylo úspěšných, 29 osob bylo dopadeno, 4 lidé se vrátili sami a u jedné osoby nebylo zjištěno, zda byl útěk vydařený, či nikoli. V poslední podkapitole s názvem Rehabilitace byly představeny osoby, u kterých se podařilo prokázat jejich nevinu z roku 1949, bylo tak poukázáno na to, jak tehdejší justice nefungovala na demokratických principech. Na základě dochovaných archivních materiálů bylo identifikováno, že k rehabilitaci došlo u 4 osob z Liberecka zařazených do TNP roku 1949.

Je potřeba zmínit, že tato práce vychází z archivních materiálů ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích, je možné, že se některé dokumenty nedochovaly, mohly být skartovány a reálný počet osob tak mohl být vyšší, odlišný.

Komunistický režim zavedl v podobě táborů nucené práce další nesmyslný aparát, prostřednictvím kterého byli zdiskreditováni lidé, již se často ani nikterak neprovinili, pouze nesouhlasili s tehdejší vládou a jejími praktikami. Byl představen zákon č. 247/48 Sb. o táborech nucené práce, na základě kterého měli být asociální živly (prostitutky, zloději, nepracující, práce se štítící) a lidé, jež měli ohrožovat výstavbu socialistického státu, poslání do táborů nucené práce.

Z dnešního lidsko-právního pohledu byly nástroje užívané tehdejším socialistickým zřízením protiprávní, byly omezovány základní lidské svobody, internovaní prožívali často traumata, která ovlivňovala jejich budoucí socializaci v běžném světě a jejich příští generace.

Téma táborů nucených prací je potřeba zkoumat nadále v další odborné práci, jelikož existuje spousta materiálů, jež nejsou probádané, a stojí za to je objevit a představit lidské společnosti, která má velmi často malé povědomí o tehdejších praktikách komunistického režimu.

8. Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny:

Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Tábory nucených prací na Liberecku 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 468–477

Filmové a rozhlasové dokumenty:

Den přijetí zákona o táborech nucených prací (25. říjen 1948) Stream. *Internetová televize, filmy, seriály a videa online zdarma Stream* [online]. Copyright ©1996 [cit. 22. 01. 2022] Dostupné z: <https://www.stream.cz/slavnedny/den-prijeti-zakona-o-taborech-nucenych-praci-25-rijen-1948-152757>

Tisk:

Sněmovna schvaluje zřízení táborů nucené práce. Rovnost, 26. 10. 1948, č. 251

Literatura:

BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. PČR, 2009, 221 s. ISBN 978-80-86621-31-9

BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů.* Praha: Vyšehrad, 2008, 187 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-938-6

BÁRTÍK, František. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce.* Praha: Academia, 2014, 254 s. ISBN 978-80-200-2328-5

BÍLEK, Jiří a Karel Kaplan. *Pomocné technické prapory 1950–1954: Vznik, vývoj, organizace a činnost / Jiří Bílek. Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954 / Karel Kaplan.* 2. vyd. Praha: Nakladatelství R, 1992, 199 s. ISBN 80-901431-0-5

BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK, *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954.* Šenov: Tilia, 1996, 285 s. ISBN 80-902075-4-5

BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, 211 s. ISBN 978-80-87211-22-9

BURSÍK, Tomáš a Jaroslav PAŽOUT, ed. *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, 513 s. ISBN 978-80-7516-006-5

FUKOVÁ, Hana. *Rehabilitace politických vězňů v Československu. Zákony o soudní rehabilitaci z let 1968 a 1990.* Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Praha: 2012, 55 s.

JANÁK, Dušan. *Kapitoly o československém vězeňství 1945–1955,* Opava: Slezské zemské muzeum, 2002, 253 s. ISBN 80-86224-34-1

KAPLAN, Karel a Pavel Kosatík. *Gottwaldovi muži.* Praha: Paseka, 2004, 333 s. ISBN 80-7185-616-9

KAPLAN, Karel a Pavel Paleček. *Komunistický režim a politické procesy v Československu.* Brno: Barrister & Principal, 2001, 253 s. ISBN 80-85947-75-7

KAPLAN, Karel. *Poslední rok prezidenta: Edvard Beneš v roce 1948.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, 174 s. ISBN 80-85270-18-8

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina a Lenka ŠTOPPEROVÁ, *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. In: *Fontes Nissae* X/2009, 87–120 s. ISSN 1213-5097

MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. Dějiny českých měst. ISBN 978-80-7422-484-3.

PADEVĚT, Jiří. *Komunistické lágry: tábory nucené práce, nápravně pracovní tábory, pracovní útvary vězňů a internační místa duchovních 1948-1962*. Praha: Academia, 2019, 310 s. ISBN 978-80-200-2977-5

PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, 183 s.

PAŽOUT, Jaroslav a Kateřina PORTMANN, ed. *"Nechtění" spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, 254 s. ISBN 978-80-88292-06-7.

PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 404 s. ISBN 978-80-7422-590-1

RYCHLÍK, Jan: *Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století*. In: *Securitas imperii*. Roč. 29, 2016, č. 2

SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012, 582 s. ISBN 978-80-7294-585-6.

STANĚK, Tomáš. *Tábory v Českých zemích 1945–1948*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, 263 s. ISBN 80-902075-3-7

STRÍTESKÝ Jan, *Tábory nucených prací*. Diplomová práce, Praha 2007, 53 s.

TOMEK, Prokop. *Československý uran 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 1999, 76 s.

TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001, 86 s. ISBN 80-902885-0-2

Internetové zdroje:

SIVOŠ, Jerguš. *Vězeňství. TNP – zrušení zákona a zánik TNP*. In: Totalita.cz [online]. [cit. 22. 01. 2022]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_04.php

Stenoprotokol z 15. schůze Národního shromáždění československé republiky ze dne 25. října 1948. Společná česko-slovenská digitální knihovna. [online] [cit. 26. 03. 2022] Dostupné z: [NS RČS 1948-1954, 15. schůze, část 6/7 \(25. 10. 1948\) \(psp.cz\)](https://www.ns-rchs.cz/15-schuze-25-10-1948)

Tábory – okolnosti. Nucená práce 1939–1945. *Zwangsarbeit 1939-1945. Erinnerungen und Geschichte: Startseite* [online] Dostupné z: <https://www.zwangsarbeit-archiv.de/cs/zwangsarbeit/erfahrungen/lager/index.html>

Vládní nařízení č. 3/1949 Sb., o územní organizaci okresů v českých zemích, s. 34–36 [cit. 26. 03. 2022] Dostupné online z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=392>

VLČEK, Tomáš. *Přehled táborů nucených prací existujících na území Československa v letech 1948-1954*. In: Totalita.cz [online]. [cit. 08. 01. 2022].

Dostupné z: http://www.totalita.cz/seznamy/seznamy_08.php

231/1948 Sb. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. *Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright AIONS CS, s.r.o. 2010 [cit. 27. 01. 2022] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231>

247/48 Sb. Zákon o táborech nucené práce. [online]. Copyright. [cit. 09. 03. 2022] Dostupné z: [Moderní-Dějiny.cz](http://Moderni-Dejiny.cz) | [Zákon 247/48 Sb. o táborech nucené práce \(25. 10. 1948\) \(moderni-dejiny.cz\)](http://Moderni-Dejiny.cz)

82/1968 Sb. Zákon o soudní rehabilitaci. *Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright AIONS CS, s.r.o. 2010 [cit. 10. 05. 2022] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-82>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – celkový počet osob	49
Tabulka č. 2 – obsazenost v jednotlivých táborech	54
Tabulka č. 3 – zákaz pobytu v pohraničí	57
Tabulka č. 4 – zastoupení mužů a žen	59
Tabulka č. 5 – žádosti o propuštění	66
Tabulka č. 6 - útěky	69
Tabulka č. 7 – rehabilitace	74

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – výměr Stanislava Jetely (Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Tábory nucených prací na Liberecku v letech 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Stanislava Jetely)	82
Obrázek č. 2 – žádost Marty Preislerové k prezidentu republiky o propuštění Josefa Kosiby (Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Tábory nucených prací na Liberecku v letech 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 472, spis Josefa Kosiby).....	83
Obrázek č. 3 – propouštěcí potvrzení Františka Kordače ze dne 14. června 1949 (Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Tábory nucených prací na Liberecku v letech 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Františka Kordače).....	84

Seznam grafů

Graf č. 1 – počet mužů a žen	59
Graf č. 2 – vyhovění/zamítnutí žádosti	67
Graf č. 3 – útěky z TNP.....	72

Komise č. 3 se sílem v Liberci
 pro zřazení osob do tábora nucené práce.
 18. 11. 1949. div.
 Stanislav Jetela .....
 zřazení do tábora nuc. práce.

V Liberci dne 23. 11. 1949 1949

V ý m ě r .

Komise č. 3 se sílem v Liberci rozhodnutím ze dne
 21. února 1949 ..... zřadila podle §u 2, odst. 1, písm. a), b),
 zákona ze dne 25. října 1948, č. 247 Sb. Stanislava Jetela .....
 ..... n. d. dne 13. 4. 1949 ..... v Praze
 ..... 4. povolením obch. příručím .....
 okr. Praha .....
 posledně bytem v Záběhově 4/příj., Kruševská č. 2
 do tábora nucené práce ve Starém Krambořsku .....
 Komise ..... na základě §u 4 cit. zákona .....
 a jako přílohu v posuzovacím pásmu navržený.

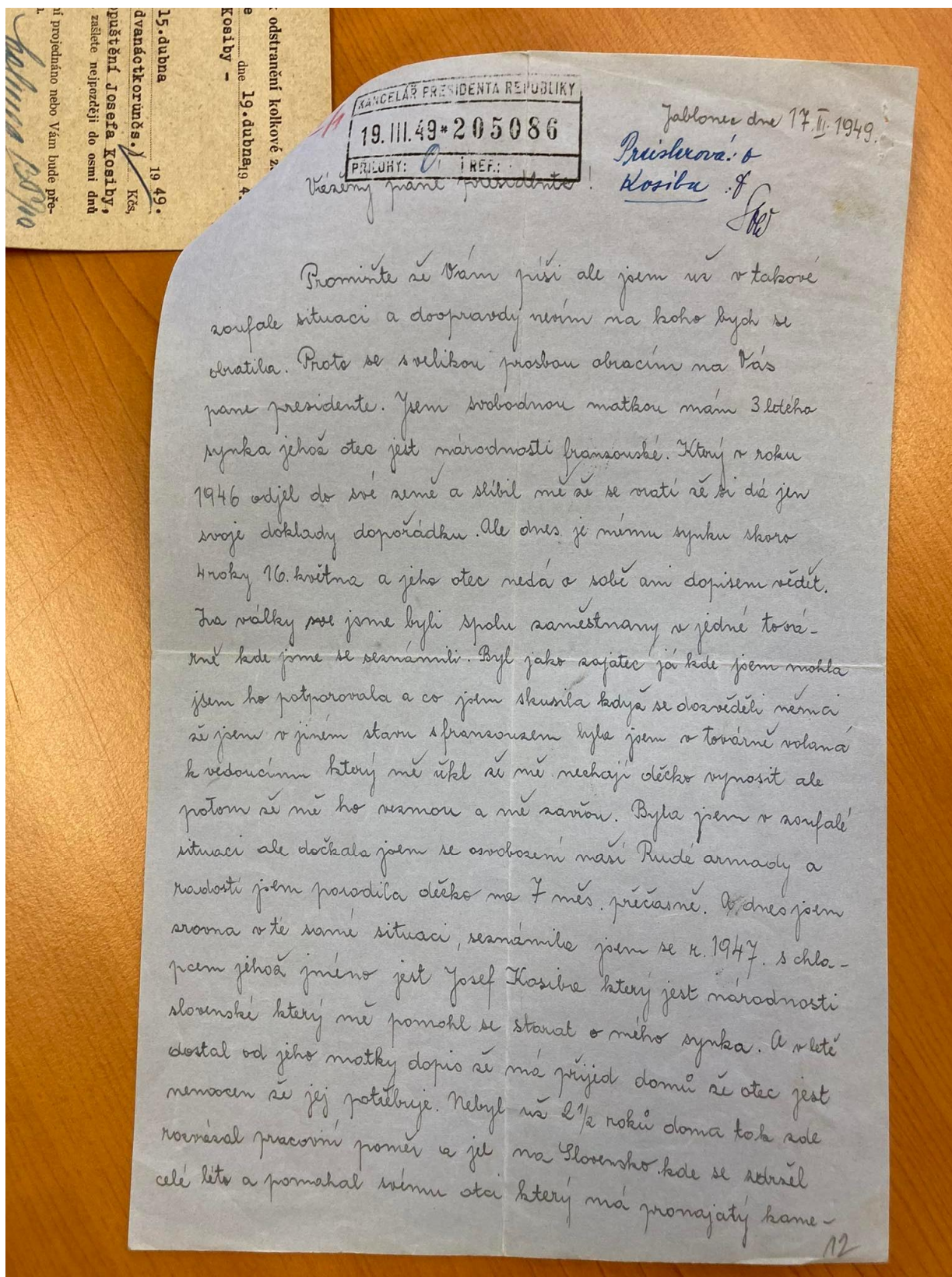
Proti tomuto rozhodnutí lze se odvolat do 15 dnů po
 doručení tohoto směru k min. vnitra. Odvolání jest podati u komise.
 Odvolání nemá dle §u 5 cit. zákona odkladného účinku.

D ů v o d y :

Jetelovi byl zřejmý, že Jetela je pravděpodobně nepřítel
 demokratické a socialistické strany. Při své straně
 podporuje různými činnostmi a směřuje proti vedení
 činitelů.

23. 11. 1949
 Jom
 Hymrovský

Obrázek č. 1 – výměr Stanislava Jetely (Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Tábory nucených prací na Liberecku v letech 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Stanislava Jetely)

KANCELAR PRESIDENTA REPUBLIKY
19. III. 49 * 205086
PŘÍLOHY: 0 REF.:

Jablonec dne 17. II. 1949.
Preislerová: o
Kosiba J.

Vážený pane prezidento!

Promítně se Vám píše ale jsem u takové
zoufalé situace a doopravdy nevím na koho bych se
obrátila. Proto se s velikou prosbou obracím na Vás
pane prezidente. Jsem svobodnou matkou mám 3letého
synka jehož otec jeť národnosti francouzské. Který v roce
1946 odjel do své země a slíbil mi se se matkou se se dá jen
svoje doklady doporučení. Ale dnes je mému synku skoro
4 roky 16. května a jeho otec nedá se s sebou ani dopisem vidět.
Ira války se jsme byli spolu zaměstnaní v jedné továr-
ně kde jsme se seznámili. Byl jako asistent já kde jsem mohla
jsem ho podporovala a co jsem skusila když se dozvěděli německí
se jsem v jiném stavu s francouzem byla jsem v továrně volaná
k vedoucímu který mi řekl se mě nechají děčko vyprosit ale
potom se mě ho samou a mě samou. Byla jsem v zoufalé
situaci ale dočkala jsem se osvobození naší Rudé armady a
radostí jsem porodila děčko ve 7 měs. přičasně. Dnes jsem
sama v té samé situaci, seznámila jsem se k. 1947. s chla-
pцем jehož jméno jeť Josef Kosiba který jeť národnosti
slovenské který mi pomohl se starat o mého synka. A v létě
dostal od jeho matky dopis se má přijed domů se otec jeť
nemocný se jej potřebuje. Nebyl u 2 1/2 roku doma to se ale
nověral pracovní poměr a jeť na Slovensko kde se zdržel
celé léto a pomáhal mému otci který má pronajatý kame-

Obrázek č. 2– žádost Marty Preislerové k prezidentu republiky o propuštění Josefa Kosiby (Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Tábory nucených prací na Liberecku v letech 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 472, spis Josefa Kosiby)

MINISTERSTVO VNITRA
TÁBOR NUCENÉ PRÁCE
 STÁRKOV, P. O. BROUMOV
 (tábor)

Dne **14. června** 194**9**

C. i. **396/49**

„B“
 (vyhotovení pro příslušnou komisi pro zařazování do táborů nucené práce)

Propouštěcí potvrzení.

Příjmení a jméno: **František K o r d a č**
 nar. dne **25.10.1920** **Jičín** **átto**
 v **Jablonec n.N., Petra Bezruče 9**
 posledně bytem v **Jablonec n.N.**, propouští se z tábora nucené práce
 k okresnímu úřadu ochrany práce v **22.2.1949** **14.6.1949**
 V táboře nucené práce strávil dobu od **Liberci** do
 Opatření komise **Propuštěn rozhodnutím Komise č. 8 v Liberci č. 39-49-III-V.**
 ze dne **10. června 1949.**
 č. 247/1948 Sb.

Komise č. 8 v Liberci
 pro zařazování do tábora nucené práce
 Dostlo: **17. VI. 1949**
 Číslo: **948/49** PŘÍL. —
 Úřední tiskopis — patisk se trestá.

(kulaté razítko tábora)

Jablonec n.N.

pn. J. J. J.
 (podpis velitele tábora)

Čís. skl. 1545 B.
 Státní tiskárna v Praze. — 419-49.

Obrázek č. 3 – propouštěcí potvrzení Františka Kordače ze dne 14. června 1949 (Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Tábory nucených prací na Liberecku v letech 1949–1955, FOND KNV Liberec, karton č. 471, spis Františka Kordače)